۹۱۰۳ - ن

کتابخانه مجلس شورای ملی

کتاب مجموعه ۱ غرة الغراء ۲ مجموعه اصول المنطق

مؤلف لد محمد بن شریف الحسینی ۳ زایجه میرزا محمد ۹۵۸

موضوع ... ۵ زایجه بطلمیوس ...

شماره قفسه ۹۲۷۵

شماره ثبت کتاب ۱۵۵۳۹

۱۲۰۱۰

۹۲۷۵

خطی « فهرست شده »

۹۲۷۵

حكت تبكي السماء والقيعان
والفلك حامد ... الي ... سيال

قد تبرئت من الحنين ...
ومن الشيخ العقل المستحل ...
انا ... اعجب ...
وكان ...

بازدید شد
۱۳۸۲

بازرسی شد
۳۷ - ۳۶

۳۰۱۹۰

www.ical.ir

www.icdal.ir

www.ical.ir

www.ical.ir

۹

ع

حاشیه رمسطی وکون

سه٤

www.ical.ir

۱۰

www.ical.ir

بسند معتبر منقولست از حضرت امام جعفر صادق
علیه السلام که پدرم امام محمد باقر علیه السلام
بمن گفت ای فرزند گرامی البته در هر شب دهه
اول ذی الحجه دو رکعت نماز بجا آور در میان
شام و نماز خفتن و در هر رکعت یکمرتبه سوره
حمد و سوره قل هو الله و این آیه را بخوان وَوٰاعَدْنا
مُوسىٰ ثَلٰثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْناها بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقاتُ
رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقالَ مُوسىٰ لِأَخِيهِ هٰرُونَ
اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلا تَتَّبِعْ سَبِيلَ
الْمُفْسِدِينَ چون چنین کنی با حاجیان در
ثواب حج شریک خواهی بود هرچند بحج نروی

بسم الله الرحمن الرحيم

منطق كل منطيق بنشر محامده خليق وذكر مادحه حقيق وبسط
فوائده يليق تصور ذاته محال وان كان للتصديق في صفاته
مجال كليات الامور وجزئياتها بتعذر وانواع الاجناس
وفصولها بتدبيره المنزه عن الاعراض المقدس عن
الاعراض معبود غير محدود ومعلوم غير مرسوم اليه الاقضية
والاحكام وعليه الاقيسة في الانتظام وصلوته على محمد خير
الانام وضوء الظلام ووابل الغمام وعلى آله العظام الائمة
البررة الكرام اما بعد فيقول الفقير الى الله الغني محمد
بن الشريف الحسيني اصلح الله حاله ونور بحقايق معرفته
باله هذه لجهة جواد المنطق غرة غراء في قلادته درة

بيضاء وياقوتة حمراء حققت مقاصد الميزان في
تنقيح البيان وتوضيح التبيان فطوبى لمن اتقنها الا استظهار
واتقنها لا استحضار فلكل ذلك للاجراء الجزيل والذكر
الجميل وهو حسبي ونعم الوكيل اعلم ان للنفس الناطقة
الانسانية باعتبار ما يخصها قوتين عاقلة وعاملة فالعاقلة
قوة ينتقش فيها صور الاشياء على نحو ما ينطبع في المرآة
لكن المرآة لا يحصل فيها الا صور بعض المحسوسات اعني
المبصرات والقوة المدركة الانسانية ينتقش فيها
صور جميع الاشياء من المحسوسات والمعقولات و
تلك القوة تسمى ذهنا وذلك النقش علما والمحسوس
ما يدرك باحد الحواس الخمس الباصرة والسامعة والشامة و
الذائقة واللامسة والمعقول ما لا يمكن ادراكه بها
فالعلم اما تصور واما تصديق لان الصورة الحاصلة
ان كانت صورة النسبة ايجابا او سلبا فتصديق
والا فتصور سواء كان واحدا كتصور الانسان وحده
او متعددا بلا نسبة كتصور الانسان والكاتب او مع النسبة

ناقصة تقييدية كتصور حيوان ناطق وغلام زيد او تامة غير
خبرية كتصور اضرب او خبرية يشك فيها فان ذلك كله
من قبيل التصور لخلوه من الحكم وكذا اجزاء الشرطية
فصل فسنعرف فيما بعد ان النسبة ايجابا كانت او سلبا
على ثلثة اوجه حملية نحو الانسان كاتب الانسان ليس بكاتب
واتصالية نحو ان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود وليس ان
كانت الشمس طالعة فالليل موجود وانفصالية مثل اما ان
يكون العدد زوجا او فردا ليس اما ان يكون العدد زوجا
منقسما الى المتساويين فادراك هذه النسب الثلث يصدق
ويسمى حكما ايضا وادراك ما سواها تصور تنبيه واذا كان
التصديق ادراك النسبة ايقاعا او انتزاعا توقف على تلث
تصورات تصور المنسوب اليه والمنسوب والنسبة الخبرية
بينهما اما الاولان فلتوقف النسبة على المنتسبين واما الثالث
فليمكن ايقاعها او انتزاعها لكن لا شيء منها بداخل في
التصديق عند اهل التحقيق وقال الامام ومتابعوه التصديق
هو المجموع المركب منها ومن الحكم المسند اليه لا بان التصديق

هو العلم بالقضية ويندرج فيه هذه الامور الاربعة واجيب
بان تقسيم العلم الى التصور والتصديق وتميز كل منهما
بالكاسب على حدة حيا له يرد عليه منع ان التصديق ليس ما
ذكره بل هو العلم بالحكم منها فصل كل واحد من التصور والتصديق
ينقسم الى ضروري لا يحتاج في حصوله الى نظر وكسب كتصور
الحرارة والتصديق بان النار حارة ونظري يحتاج
في حصوله اليه كتصور النفس والتصديق بان العالم حادث
فصل نظري كل قسم يمكن تحصيله من ضروريه بالفكر
ترتيب المعلومات لتحصيل المجهولات كترتيب الحيوان والناطق
المعلومين لتحصيل الانسان المجهول وترتيب المقدمتين
المعلومتين كقولنا العالم متغير وكل متغير حادث لتحصيل
النتيجة المجهولة كقولنا العالم حادث فصل امتياز
الانسان عن ساير الحيوان ليس الا بانه يمكنه تحصيل
المجهول من المعلوم بطريق النظر فمن الواجب على كل من
يدعي الانسانية ان يعرف الفكر وشرائط صحته
وجهات فساده حتى يتمكن من تحصيل المجهولات من المعلومات

على وجه الصواب الا المؤيدين من عند الله بالنفوس القدسية
فانهم يعلمون المطالب من غير افتقار الى النظر في
المبادي الآن هذا لاينافي الاحتياج الى المنطق كما ان
استغناء البدوي من النحو لاينفي الاحتياج اليه **فصل**
التصورات المرتبة تسمى قولاً شارحاً ومعرفاً والتصديقات
المرتبة تسمى حجة ودليلاً فلهذا كان للمنطق طرفان ولا
يرتاب في ان الايصال انما هو بالمعاني ولا مدخل للالفاظ
فيه فالمنطقي لا يحتاج الى النظر في اللفظ من حيث هو
منطقي لكن لما كان الافادة والاستفادة بالالفاظ
والعبارات وجب عليه النظر فيها من حيث دلالتها
على المعاني **فصل** الدلالة هي كون الشيء بحيث يلزم من العلم
به العلم بشيء آخر فالاول دال والثاني مدلول والوضع
تخصيص شيء بآخر متى علم الاول فهم الثاني منه فالعلم
بالوضع يكون من اسباب الدلالة وتنقسم الدلالة
بحكم الاستقراء على ثلثة اقسام اولها الوضعية وهي
ما تكون بسبب الوضع وتكون في الفاظ كدلالة لفظ

زيد على ذاته

زيد على ذاته وفي غيرها كدلالة الدوال الاربع على معانيها
وثانيها العقلية وهي التي يقتضيها العقل وهذه ايضا يكون
في الالفاظ كدلالة اللفظ المسموع من وراء الجدار على وجود
اللافظ وفي غيرها كدلالة الاثر على المؤثر وثالثها الطبعية
وهي التي يقتضيها الطبع باقتضائه ما يدل من اللفظ فالاوليان
تستندان الى الوضع والعقل لاقتضائهما ذاتي الدلالة
والثالثة تستند الى الطبع لاقتضائه وجود الدال مع
الدلالة **فصل** المعتبر من هذه الاقسام الخمسة هو الدلالة
اللفظية الوضعية لانها طريق المعتاد في تفهيم المعاني و
تفهيمها وتحصر هذه الدلالة بحكم العقل في المطابقة وهي
دلالة اللفظ على تمام مسماه من حيث هو كذلك كدلالة
لفظ الانسان على مجموع الحيوان الناطق والتضمن وهي
دلالته على جزء مسماه من حيث هو كذلك كدلالة لفظ
الانسان على الحيوان فقط او على الناطق فقط اعني
في ضمن دلالته على المجموع والالتزام وهي دلالته على
الخارج من مسماه اللازم له ذهناً من حيث هو كذلك

كدلالة الانسان على قابل صنعة الكتابة اعني في ضمن
دلالته على المسمى الملزوم **فصل** المطابقة وضعية
صرفة بلا مدخلية من العقل بخلاف الاخرين فانهما ليستا بمحض
الوضع بل بدخل من العقل وهو ان فهم الكل موقوف
على فهم الجزء وفهم الملزوم موقوف على فهم اللازم فلذلك
اتفقت الكل على تخصيص الاولى بالوضعية واختلف
فيما بعدهما المنطقيون من الوضعية واهل البيان
والاصوليون من العقلية فكل يصطلح على ما يناسب
فن واشتراط العرفية الاولى في الثالثة اللزوم العقلي
الكلي على ما يليق بعموم قواعدهم وثباتها واهل البيان
والاصول اعتبروه اعم من العقلي بل يكفي عندهم
اللزوم في الجملة لان مطمح نظرهم ليس الا امكان فهم
المعاني من اللفظ وذلك قد يحصل بالدلالة سواء كانت
كلية لا يتخلف فيها الدال عن المدلول او جزئية **فصل**
اذا كان مسمى اللفظ بسيطا غير ملزوم للازم ذهنا
فهناك يتحقق المطابقة دونهما لكن يمتنع ان يتحققا دونها

لانهما

لانهما تبعانها كما استفناه في تعريفهما وان كان البسيط
ملزوما كذلك فهناك يكون التزام بلا تضمن وان كان
المسمى مركبا غير ملزوم فيكون هناك تضمن بلا التزام
فاللفظ حقيقة في الدلالة الاولى ومجاز في الاخرين
يحتاج الى قرينة صارفة ومعينة وقد يجتمعان في واحد **فصل**
ان اتحد مسمى اللفظ فمفرد والا فمشترك ويحتاج في
كل من معانيه الى قرينة معينة كلفظ العين وان وضع
لفظان لمسمى واحد فهما مترادفان كالانسان والفرس
فصل الدال بالمطابقة ان قصد بجزء منه دلالة على
جزء معناه المقصود فهو مركب كرامي الحجارة و
الا فمفرد وهو اربعة اقسام اولها ما لا جزء له كهمزة
الاستفهام وثانيها ما له جزء ولا دلالة لذلك
الجزء اصلا كزيد وثالثها ما له جزء ولذلك الجزء دلالة
لكن على جزء المعنى المقصود كعبد الله علما ورابعها ما له
جزء ولذلك الجزء دلالة على جزء المعنى المقصود
لكن لا يكون تلك الدلالة مقصودة كالحيوان الناطق

علما على الانسان فصل اللفظ المفرد ان لم يستعمل
معناه بالمفهومية اعني لم يصلح محكوما عليه ولا به فاداة
وان استعمل فان صلح محكوما عليه فاسم والا فكلمة فصل
اللفظ المركب تام ان صح سكوت المتكلم عليه بمعنى ان
المخاطب لا يبقى له انتظار يعتد به كما يكون مع المسند اليه
بدون المسند وعكسه والا فناقص والتام ان احتمل الصدق
والكذب يسمى خبرا وقضية وهذا هو العمدة في باب التصديقات
وان لم يحتمل يسمى انشاء سواء دل بالوضع على طلب كالامر
والنهي والاستفهام او لم يدل كالتمني والتعجب والنداء
وامثالها فهذا القسم اعني الانشاء انما يظهر فائدته
في المحاورات والناقص تقييدي ان تقيد فيه
الاول بالثاني اضافة نحو غلام زيد او وصفا نحو حيوان
ناطق وهذا هو العمدة في باب التصورات والا فغير
تقييدي نحو خمسة عشر وفي الدار وهذا مباحث الالفاظ
على ما يليق بالمقام ولما توقف التصديق على التصور كما عرفت
قدمنا بيان اكتساب التصورات على التصديقات فصل

كل

كل متصور من حيث هو متصور اما ان يمتنع عن الشركة فيه
بين كثيرين وهو الجزئي الحقيقي كزيد او لا يمتنع وهو الكلي
كالانسان وكل واحد من تلك الكثرة يسمى فردا وجزئيا
اضافيا له والجزئي الاضافي قد يكون جزئيا حقيقيا
كزيد بالقياس الى الانسان وقد لا يكون جزئيا حقيقيا
بل كليا في نفسه وجزئيا اضافيا بالقياس الى كلي آخر
كالانسان بالنسبة الى الحيوان والحيوان بالنسبة الى الجسم
النامي والجسم النامي بالقياس الى الجسم والجسم بالقياس الى
الجوهر فصل الكلي اذا قيس الى حقيقة ما تحته من الافراد
فاما ان يكون عينها او جزءها او خارجا عنها فالاول
يسمى نوعا حقيقيا كالانسان فانه تمام ماهية زيد
وبكر وعمرو ولا تمايز الا بالعوارض المشخصة الخارجة عن
ذاتها واذا كان النوع تمام حقيقة افراده فيكون
افراده متفقة الحقيقة فاذا سئل عن احدها او
عن جميعها بما هو صلح النوع جوابا كما اذا قيل ما زيد او
ما عمرو وبكر كان الجواب الانسان فالنوع كلي مقول على

امور متفقة الحقيقة في جواب ما هو والثاني ذاتيا وينحصر في
الجنس والفصل لانه اذا كان تمام المشترك بين حقيقة افراده
ونوع ما من الانواع يسمى جنسا والمراد بتمام المشترك ان
لا يكون بينهما شيء مشترك سواه او سوى ما يدخل فيه
كالحيوان فانه تمام المشترك بين حقيقة الانسان والفرس
لانهما وان اشتركا في ذاتيات كثيرة كالجوهر وقابل
الابعاد والنامي والحساس والمتحرك بالارادة الا ان
الحيوان عبارة عن مجموعها ولما كان الجنس تمام المشترك
بين حقايق مختلفة فاذا سئل عن تلك الحقايق
المختلفة بما هو صلح جوابا كما اذا قيل ما الانسان والفرس
كان الجواب هو الحيوان لان السؤال ح عن تمام
الحقيقة المشتركة بينهما وهو الحيوان لكنه اذا سئل
عن الانسان وحده بما هو كان سؤالا عن تمام الحقيقة
المختصة وهو الحيوان الناطق دون الحيوان فقط فلذا
لم يصلح جوابا فالجنس اذا الكلي المقول على امور مختلفة
الحقايق في جواب ما هو والنوع الواحد قد يكون له

اجناس

اجناس متعددة ومتفاوتة بعضها اعم من بعض كالانسان
فان الحيوان جنس له وفوقه الجسم النامي وفوقه الجسم وفوقه الجوهر
وح ما كان تمام المشترك بين جميع المشاركات فيه
فقريب كالحيوان فانه تمام المشترك بين الانسان وبين
جميع ما يشاركه في الحيوانية وما كان تمام المشترك
بالنسبة الى بعضها فبعيد ومراتب البعد مختلفة وضابطة
ان ينظر الى المشارك الباقي من الجنس فان كان واحدا
فبعيد بمرتبة واحدة والجواب ح اثنان وان كان
اثنين فبعيد بمرتبتين والجواب ثلثة وعلى هذا فمرتبة الجواب
ابدا تزيد على مراتب البعد بواحد وابعد الاجناس
يسمى جنس الاجناس والعالي كالجوهر واقربها يسمى السافل
كالحيوان والتي بين العالي والسافل تسمى اجناسا
متوسطة كالجسم النامي والجسم هذا اذا كان الذاتي تمام
المشترك وان لم يكن كذلك يسمى فصلا لانه يميز
الحقيقة النوعية عما سواها تميزا ذاتيا سواء لم يكن
مشتركا اصلا كالناطق المخصوص بالحقيقة الانسانية

مثل الفرس والبقر والغنم والحمار والابل فان واحدا من هذه الانواع ... الانسان ... الحيوان

الجنس

فيميز ما عن جميع الماهيات ويسمى فصلا قريبا او كان
مشتركا ولم يكن تمام المشترك كالحساس فانه ايضا
يميز الحقيقة الانسانية لكن عن بعض الماهيات
فيكون فصلا ايضا وبالجملة الفصل مميز جوهري فهو كلي يقال
في جواب اي شيء هو في جوهره واعلم ان للنوع معنى اخر
ويسمى ح نوعا اضافيا وهو ما يقال عليه وعلى غيره الجنس
في جواب ما هو قولا اوليا كالانسان فانه يقال عليه وعلى
الفرس مثلا الحيوان في جواب ما هو والنوع الاضافي قد يكون
نوعا حقيقيا كما ذكرنا من الانسان وقد لا يكون كالحيوان
فانه نوع الجسم النامي وهو نوع الجسم وهو نوع الجوهر والثالثة
اعني الخارج عن حقيقة ما تحته من الافراد فاما ان
يختص بحقيقة واحدة ولا يوجد في غيرها ويسمى
خاصة وهي تميز الماهية عما سواها تميزا عرضيا
فهي كلية يقال في جواب اي شيء هو في عرضه كالضاحك
بالنسبة الى الانسان او لا يختص بحقيقة واحدة
بل يوجد في حقيقتين فصاعدا ويسمى عرضا عاما كالماشي

المشترك بين انواع الحيوانات فقد بان مما تقدم ان الكليات
خمس نوع وجنس وفصل وخاصة وعرض عام **فصل** المعرف
وقد عرفت حقيقة اربعة اقسام حد تام وهو ما تركب من
الجنس والفصل القريبين كالحيوان الناطق في تعريف الانسان
وحد ناقص وهو ما تركب من الجنس البعيد والفصل القريب
كالجسم النامي الناطق في تعريف الانسان ورسم تام وهو
ما تركب من الجنس القريب والخاصة كالحيوان الضاحك للانسان
وقد اطلق بعضهم في الجنس وليس بجيد ورسم ناقص وهو ما تركب
من الجنس البعيد والخاصة كالجسم النامي الضاحك او الجسم
الضاحك او الجوهر الضاحك للانسان وقد يتركب من
العرض العام والخاصة كالموجود الضاحك للانسان
اعلم ان الحد يرادف المعرف ويتناول الاقسام الاربعة
عند الاصوليين وارباب العربية وقد فصلناه في درة
المنطق **فصل** ينبغي ان يقدم الاعم ذاتيا او عرضيا
على الاخص ذاتيا او عرضيا في التعاريف تسهيلا
وان يحترز عن الالفاظ الغريبة والمشتركة والمجازية

والاضمار والتكرار مما يلتبس في الفهم الا اذا وجد قرينة
جلية على المراد فانهاح في حكم الحقايق **فصل** تعريف
الحقايق الموجودة في الخارج كالانسان والفرس متعسر بل
متعذر وذلك لصعوبة التفرقة بين الذاتيات والعرضيات
من الجنس والعرض العام والفصل والخاصة واما تعريفات
المفهومات الاعتبارية الاصطلاحية والتميز بين اجناسها
واعراضها العامة وبين فصولها وخواصها فهو على
طرف التمام **فصل** واذا فرغنا من مباحث التصورات
فالان جاء ان الاخذ في التصديقات وانه كما
ان المعرف لابد فيه من تقديم باب ايساغوجي اي
بيان مباديه التاليفية من الكليات الخمس كذلك
الدليل لابد فيه من تقديم بيان القضايا واحكامها
لتركب الدليل منها فنقول القضية قول يصح ان
يقال لقائله انه صادق او كاذب فهي في الحقيقة
تتركب من اشياء اربعة المحكوم عليه وبه والنسبة الحكمية
والحكم ايجابا او سلبا فان قيل عرفني الفرق بين الاخيرين

قلنا يلوح الفرق بينهما في الشك فان النسبة الحكمية حاصلة
فيه لان التردد ليس الا فيها دون الحكم اذ لا ايجاب ولا
سلب في الشك والقضية ثلثة اقسام حملية ومتصلة
ومنفصلة لان طرفيها اما مفردان او في حكمهما وهي الحملية
نحو زيد كاتب ليس بكاتب زيد ابوه قائم او غير مفردين
ولا في حكمهما فان حكم باتصالها او سلبه فهي متصلة نحو
ان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود وليس ان كانت
الشمس طالعة فالليل موجود وان حكم بانفصالها او سلبه
فهي منفصلة نحو هذا العدد اما زوج او فرد وليس اما ان
يكون هذا العدد زوجا او مركبا من الواحد **فصل** اطلاق
الحملية والمتصلة والمنفصلة على الموجبات بين المناسبة
واما اطلاق هذه الاسامي على السوالب فلمشابهتها
الموجبات في الاطراف ولا تظنن ههنا تغليبا
فتلتزم ما لا يلزمك لان الاطراد في وجه التسمية غير
واجب فيكفي في الاطلاق على كل الافراد وجود
المناسبة في بعضها فان المناسبة مع بعض الكل

مناسبة مع الكل في الجملة الا انه يبقى في الكلام ان يلغوا
اعتبار المناسبة بين السؤال والجواب قدير فائدة
في ذروة سنام الغموض والدقة **فصل** المحكوم عليه في الحملية
يسمى موضوعا والمحكوم به محمولا واللفظ الدال على المورد
والوارد اعني النسبة الحكمية والحكم يسمى رابطة نحو
هو في زيد هو قائم قيل فيه نظر لان الراجع عين المرجع
فهو ذات زيد بل الرابطة هي الهيئة التركيبية
في زيد قائم ونحو الكسرة في زيد جنين ونحو است
في زيد قائم است وبالجملة كل ما دل على الربط فهي
رابطة والمحكوم عليه في الشرطية يسمى مقدما والمحكوم
به يسمى تاليا **فصل** موضوع القضية الحملية ان كان
جزئيا حقيقيا يسمى شخصية او مخصوصة زيد كاتب
ليس بكاتب وان كان كليا فان كان الحكم على نفس الكلية
يسمى طبيعية نحو الحيوان جنس والناطق فصل والانسان
نوع فقيل امثال هذه عامة لان سبب ثبوت
الاحكام المذكورة لهذه الطبايع انما هو كليتها وعمومها ورد بان

الحكم فيها على الطبايع العامة ويكفي هذا في كونها طبيعية ولو
لوحظ في كل قضية ما هو مبدأ الحمل فيهما ويسمى باعتبار
لم ينحصر القضايا في عدد وان كان الحكم فيها على ما صدق
عليه الطبيعة الكلية فان بين كمية ما عليه الحكم من الافراد
يسمى محصورة ومسورة وهي اربعة موجبة كلية وجزئية
وسالبة كلية وجزئية وان لم يتبين فهي مهملة في
قوة الجزئية اي متلازمان صدقا **فصل** القضايا الشخصية
والطبيعية لا اعتبار لها في العلوم والمهملة كالجزئية
والقضايا المعتبرة محصورة في المحصورات الاربع
فصل حرف السلب ان صار جزءا من محمول القضية
سميت معدولة نحو زيد لا كاتب والا سميت محصلة
نحو ليس بكاتب **فصل** نسبة المحمول الى الموضوع ايجابا
كانت او سلبا قد تكون بالضرورة وهي استحالة
الانفكاك بينهما نحو بالضرورة كل انسان حيوان بالضرورة
لا شيء من الانسان بحجر وتسمى ضرورية مطلقة وقد
تكون بسلبها عن طرفي الايجاب والسلب وتسمى ممكنة

خاصة نحو كل انسان كاتب بالامكان الخاص ولا شيء من الانسان بكاتب بالامكان الخاص ولا فرق بين موجبها وسالبها في المعنى وقد تكون بسلبها من الجانب المخالف للحكم وتسمى ممكنة عامة نحو كل انسان كاتب بالامكان العام اي سلب الكتابة عنه غير ضروري ولا شيء من الانسان بكاتب بالامكان العام اي ثبوت الكتابة له غير ضروري وقد تكون بالدوام من غير اعتبار ضرورة كمثالي الضرورة تسمى دائمة مطلقة وقد تكون بالفعل وتسمى مطلقة عامة نحو الانسان كاتب ليس بكاتب

فصل عكس الحملية تبديل طرفيها مع بقاء الكيف والتصديق اي اذا صدق الاصل وجب صدق العكس لانهما صادقان فالموجبات تنعكسان الى الموجبة الجزئية مثلا اذا صدق كل انسان حيوان صدق بعض الانسان حيوان وذلك لتلاقي الطرفين في ذات الموضوع مع جواز عموم المحمول فلا يصدق الكلي العكس والسالبة الكلية تنعكس كنفسها مثلا اذا صدق

انما سميت مطلقة لانه اطلقت ولم يقيد الحكم فيها بدوام او ضرورة او غير ذلك وعامة لانها اعم من اكثر القضايا المذكور

اذا كانت ضرورية او دائمة مطلقتين واما الممكنتان والمطلقة العامة فلا تنعكس لما ذكر في المطولات

بالضرورة لا شيء من الانسان بحجر صدق بالضرورة لا شيء من الحجر بانسان والجزئية لا تنعكس لصدق ليس بعض الحيوان بانسان وكذب ليس بعض الانسان بحيوان

فصل نقيض القضية قضية تخالفها في الايجاب والسلب على وجه يستلزم صدق احديهما لذاته كذب الاخرى وكذب احديهما لذاته صدق الاخرى ونقيض السالبة الكلية الموجبة الجزئية

فصل المتصلة لزومية ان كان اتصال ما بين طرفيها او سلبه عن ضرورة والا فاتفاقية والمنفصلة حقيقية ان انفصل طرفاها صدقا وكذبا كما بين زوجية العدد وفرديته ومانعة جمع ان انفصلا صدقا فقط نحو هذا الشيء اما شجر واما حجر فانه لا يجوز صدقهما ولكن يجوز كذبهما كان يكون انسانا مثلا ومانعة خلو ان انفصلا كذبا فقط نحو اما ان يكون زيد في البحر او لا يغرق فانه يجوز صدقهما ولكن يمتنع كذبهما والا لزم ان يغرق ولا يكون في البحر

فصل عكس الشرطية وتناقضها يعرفان بالمقايسة على الحملية

فنقيض الموجبة الكلية السالبة الجزئية

شرط التناقض بين القضيتين اتحادهما في الموضوع والمحمول والزمان والمكان والاضافة والقوة والفعل والجزء والكل والشرط

فلا افتقار الى الاعادة فى الافادة فصل الحجة على ثلثة
انواع الاول القياس وهو ان يستدل بالكلى على
الجزئى نحو كل انسان حيوان وكل حيوان جسم فكل
انسان جسم الثانى الاستقراء وهو الاستدلال
بالجزئيات المستقرأة على الكلى فان كان تاما يسمى قياسا
مقسما وافاد اليقين كالقياس والا افاد الظن
الثالث التمثيل ويسميه الفقهاء قياسا وهو ان يستدل
بالجزئى على جزئى لاشتراكهما فى علة الحرمة وهى
الاسكار وهو كالاستقراء الناقص لا يفيد الا ظنا
فالعمدة فى تحصيل المطالب التصديقية هو القياس ورسموه
بانه قول مؤلف من قضايا متى سلمت لزم عنها
لذاتها قول اخر وهو استثنائى ان كانت النتيجة
او نقيضها مذكورة فيه بالفعل والا فاقترانى
فصل الاقترانى يتألف من الحمليات الصرفة
ومن الشرطيات المحضة ومن الحملية والشرطية
معا فالاول اظهر فاقتصرنا عليه واحلنا الباقى الى

المقابلة

المقابلة فنقول حدود القياس ثلثة الاصغر والاكبر
والاوسط ومقدماه الصغرى والكبرى واقترانهما فى
الكيف والكم يسمى ضربا وقرينة والهيئة الحاصلة من
وضع الاوسط عند الطرفين بحسب تقديمه عليهما وتأخيره
عنهما او تقديمه على احدهما وتأخيره عن الآخر تسمى شكلا
والاشكال المنعقدة اربعة لانا اذا جهلنا نسبة
المحمول الى الموضوع فى القضية المطلوبة وسطنا ما نعلم
انتسابه الى كل واحد منهما ليستحصل النسبة المجهولة
المطلوبة من النسبتين المعلومتين فان كان الاوسط
محمول الاصغر وموضوع الاكبر فهو النظم الطبيعى
المسمى بالشكل الاول وهو معيار العلوم المنتج بالذات
وان كان على عكس ذلك فهو الشكل الرابع وان
كان محمولا لهما فهو الثانى وان كان موضوعا لهما
فهو الثالث فصل يشترط فى انتاج الاول ايجاب
الصغرى وكلية الكبرى ليندرج الاصغر فى الاوسط
ويتعدى الحكم منه اليه والضروب المنتجة فيه اربعة

وينتج المطالب الاربعة الاول الموجبتان الكليتان
النتيجة موجبة كلية الثاني الموجبة الجزئية مع موجبة
كلية والنتيجة موجبة جزئية الثالث الموجبة الكلية
مع السالبة الكلية والنتيجة سالبة كلية الرابع
الموجبة الجزئية مع السالبة الكلية والنتيجة السالبة
الجزئية ويشترط في انتاج الثاني اختلاف
مقدمتيه كيفا وكلية كبراه كما والضروب المنتجة
فيه اربعة الاول الموجبة الكلية مع السالبة الكلية
والنتيجة السالبة الكلية وكذا عكسه في النتيجة
وهو الثاني الثالث الموجبة الجزئية مع السالبة
الكلية والنتيجة سالبة جزئية الرابع السالبة
الجزئية مع الموجبة الكلية والنتيجة سالبة جزئية
فقد بان ان الشكل الثاني لا ينتج الا السلب
جزئيا او كليا ويشترط في انتاج الثالث ايجاب
الصغرى وكلية احد المقدمتين والضروب

المنتجة

المنتجة فيه ستة ثلثة ينتج الايجاب الجزئي وثلثة ينتج
السلب الجزئي فالتي ينتج الايجاب الموجبتان الكليتان
والموجبة الجزئية مع الموجبة الكلية وعكسه والتي ينتج السلب
الموجبة الكلية مع السالبة الكلية والموجبة الكلية
مع السالبة الجزئية والموجبة الجزئية مع السالبة
الكلية والشكل الرابع بعيد عن الطبع جدا فطويناه
طيا **فصل** والاستثنائي قد يتركب من متصلة
ويشترط ح ان تكون موجبة كلية لزومية حتى يستلزم
فيها وضع المقدم وقد يتركب من منفصلة ويشترط
ح ان تكون موجبة كلية عنادية حتى يستلزم فيها
وضع احدهما رفع الآخر وبالعكس فان كانت
حقيقية انتج فيها الرفع الوضع وبالعكس وان كانت
مانعة الجمع انتج فيها الوضع الرفع ولم ينتج فيها الرفع
الوضع لجواز الخلو عنهما وان كانت مانعة الخلو كان
الحال على عكس ذلك لجواز اجتماعهما صدقا وعليك
بتفصح الامثلة تمت الغرة الغراء
في وقت الضحى يوم الثلثا ٧١
شهر ذي القعدة الحرام
سنة ١١٩

بسمله

بسم الله الرحمن الرحيم

احق ما ينطق به اللسان او يسبق اليه العقول والاذهان
حمد من وجب وجوده وعم افضاله وجوده امتنع تصور
ذاته وان امكن التصديق بصفاته ثم الصلوة على سيد
ولد آدم ومن زين بجماله وعلى الائمة من آله المهتدين
بانوار السالكين لاطواره فيقول الفقير
الى الله الغني محمد بن شريف الحسيني اصلح الله حاله ونور
بحقايق معرفته باله قد عن لاجلي فيما سلف والدي
شيخي الشريف الشريفي قدس الله سره رسالة
في الاصول المنطقية هي لعمري لب فنهم وبهجة مذاهبهم

واقوالهم الا انها اتفقت فارسية وابى لما رأيت
طباع الطلب قد آنست بفهم المعانى من تحت الالفاظ
العربية اذ ح يفرق اللفظ عن المعنى بالتفرقة
الجلية حاولت تعريبها بما يهدى الصدور ويشرح
له الصدور مضيفا اليها فوائد مما يعول عليها وما توفيقى
الا بالله عليه توكلت واليه انيب ورتبتها على مقدمة و
مقصدين وخاتمة اعلم ان الصورة الحاصلة المسماة
بالعلم فى القوة العاقلة المسماة بالذهن ان كان
خاليا عن الحكم سمى تصورا كما اذا تلفظت بالانسان
فارتسم معناه فى ذهنك وان كان مع الحكم
اسنادا امر الى آخر ايقاعا ويسمى ايجابا كقولنا
الانسان كاتب او انتزاعا ويسمى سلبا كقولنا

الانسان

الانسان ليس بكاتب وكل من التصور والتصديق ان
حصل من غير افتقار الى الفكر يسمى بديهيا وضروريا
كتصور الحرارة والتصديق بان النار حارة وان حصل
مع الافتقار اليه يسمى كسبيا ونظريا كتصور الروح و
التصديق بان العالم حادث والفكر هو ترتيب المعلومات
على وجه يؤدى الى العلم بالمجهول فان كان تصوريا فتلك
المعلومات المرتبة يسمى قولا شارحا ومعرفا وان كان
تصديقيا فتلك المعلومات المرتبة يسمى حجة ودليلا مثال
الاول كما اذا علمت معنى الحيوان ومعنى الناطق علما
بهما متفرقين فجمعتهما ثم رتبتهما بان قدمت الاعم
على الاخص فقلت حيوان الناطق حصل من ذلك
ما لم يكن حاصلا وهو تصور الانسان ومثال الثانى

كما اذا علمت العالم متغير وكل متغير حادث على ما وصفناه
في المعرف فجمعتها ورتبتها حصل منه العلم بان العالم
حادث
كل متصور من حيث انه متصور
ان امتنع عن الشركة بين كثيرين فهو جزئي حقيقي كذات
زيد وان لم يمتنع فهو كلي كمفهوم الانسان و
تلك الكثرة المشتركة فيه تسمى افرادا وجزئيات اضافية
له كزيد وعمرو وبكر ثم الكلي اذا قيس الى افراده فاما ان
يكون عين حقيقتها كالانسان ويسمى نوعا او جزء
حقيقتها وح ان كان تمام المشترك بينها وبين ماهية
اخرى كالحيوان فانه تمام المشترك بين الانسان
وساير الحيوانات سمي جنسا وان لم يكن تمام المشترك
كذلك فصلا سواء لم يكن مشتركا اصلا كالناطق او كان

مشتركا

مشتركا ولم يكن تمام المشترك كالحساس او خارجا عن حقيقتها
فان اختص بماهية ولا يوجد في غيرها سمي خاصة كالضاحك
وان لم يختص سمي عرضا عاما كالماشي والجنس ان كان تمام
المشترك بين حقيقة افراده وجميع مشاركاتها فيه سمي
قريبا مثل الحيوان وان كان تمام المشترك بينها وبين بعض
مشاركتها فيه سمي بعيدا ومراتب البعد مختلفة والضابطة
في معرفتها ان ينظر الى النوع المشارك لها الباقي عن الجنس
فان كان واحدا فبعيد بمرتبة واحدة والجواب ح اثنان
احدهما هو هذا الجنس وثانيهما الجنس الذي هو تمام المشترك
بالنسبة الى النوع الباقي المعرف اربعة اقسام
حد تام وهو ما يتركب من الجنس والفصل القريبين الاشتماله
على تمام الاجزاء كالحيوان الناطق للانسان وحد ناقص

وهو ما تركب من الجنس البعيد والفصل القريب كالجسم
الناطق للانسان ورسم تام وهو ما تركب من الجنس
القريب والخاصة كالحيوان الضاحك للانسان ورسم
ناقص ان كان الجنس البعيد والخاصة نحو الجسم الضاحك
للانسان وكذا المركب من العرض العام مع الخاصة رسم
ناقص كالموجود الضاحك للانسان   ان اطلاق
الجنس والفصل في الغالب الكثير انما يكون في الحقايق
الموجودة كالانسان والفرس وقد يطلقان في
المفهومات الاعتبارية ايضا كاصطلاحات النحاة
مثلا يقال جنس الكلمة وفصلها وان كان الاحسن
ان يقال بمنزلة جنسها وفصلها وان الحد يرادف
عند العلماء العربية ويتناول الاقسام الاربعة

قال

قال الامام سراج الدين السكاكي رحمه في التكملة الحد
عندنا دون جماعة نادون من ذوي التحصيل عبارة
عن تعريف الشيء باجزائه او بلوازمه او بما يتركب منهما
تعريفا جامعا مانعا ونعني بالجمع كونه متناولا لجميع افراده
ان كانت له افراد وبالمنع كونه آبيا عن دخول غيره
فيه وكثيرا ما نغير العبارة فنقول الحد وصف الشيء
وصفا مساويا ونعني بالمساواة ان ليس فيه زيادة
تخرج فردا من افراد الموصوف ولا نقصان يدخل
فيه غيره فان الوصف هذا تكثيره الموصوف بقلته
وتعليله بكثرته ولذلك يلزم الطرد والعكس فانتفاء
الطرد علامة النقصان وامتناع العكس علامة الزيادة
والعبرة فيهما بالمعنى دون اللفظ   في مباحث

الدليل التصديق ويسمى تجوزا بالقضية والقضية
ثلاثة اقسام حملية وهي ما تركب من مفردين مثل
الانسان كاتب ويسمى موجبة والانسان ليس بكاتب
سالبة والمحكوم عليه في الحملية يسمى موضوعا والمحكوم به
محمولا وشرطية متصلة وهي ما تركب من قضيتين
حكم باتصالهما او سلبية نحو كلما كانت الشمس طالعة فالنهار
موجود وليس اذا كانت الشمس طالعة فالنهار موجود
فالاولى متصلة موجبة والاخرى سالبة وشرطية
منفصلة وهي ما تركب من قضيتين حكم بانفصالهما
او سلبية وهي ثلثة اقسام حقيقية حكم فيها بالتنافي
عنهما صدقا وكذبا او سلبية مثل العدد اما زوج واما
مفرد وليس العدد اما زوجا واما منقسما الى المتساويين

ومانعة الجمع هي ما حكم فيها بتنافيهما في الصدق فقط او نحو
هذا الشيء اما حجر او شجر وهذا الشيء اما حجرا واما جسما
ومانعة الخلو حكم فيها بتنافيهما في الكذب فقط او سلبية نحو
هذا الشيء اما لا حجر واما لا شجر وليس هذا الشيء اما شجرا
واما حجرا اذا تركب من الحمليات الصرفة يسمى
قياسا اقترانيا وينعقد فيه اربعة اشكال بيان ذلك
ان نسبة المحمول الى الموضوع اذا كانت مجهولة في
القضية الحملية افتقر الى وسط يعلم نسبته الى كل واحد
من طرفي القضية المطلوبة حتى تتحصل من ما بين
النسبتين المعلومتين نسبة المحمول الى الموضوع في
المطلوب مثلا اذا جهلنا نسبة الجيم الذي هو محمول
المطلوب الى الباء الذي هو موضوعه وسطنا الالف

فهنا ثلثة اشيار الاول موضوع المطلوب ويسمى
الاكبر الثلث الامر المتوسط ويسمى اوسط فالاوسط
ان كان محمولا للاصغر وموضوعا للاكبر فهو النظم
الطبيعي الذي انتاجه بالذات ويسمى شكلا اولا
ومعيار العلوم مثل كل ب ا وكل ج ب وان كان
على عكس ذلك فهو الرابع وهو بعيد من الطبع جدا و
ان كان محمولا لهما فهو الشكل الثاني نحو كل ب ا
ولا شئ من ج ا فلا شئ من ب ج وان كان
موضوعا لهما فهو الشكل الثالث نحو كل ا ب وكل ا
ج فبعض ب ج واذا تركب من متصلة او منفصلة
سمي قياسا استثنائيا مثال المتصلة كلما كان الشئ
انسانا كان حيوانا لكنه انسان فهو حيوان لكنه

ليس بحيوان فليس بانسان فمثال منفصلة هذا العدد اما زوج
واما فرد لكنه زوج فليس بفرد لكنه فرد فليس بزوج فهو فرد
لكنه ليس بفرد فهو زوج في قواعد من علم النظر
هي مبادى ولا تشذ عنها من المناظرات الجزئية الجارية
بين المناظرين واعلم ان كلام المتناظرين اما ان يقع
في التعريفات او في المسايل فان وقع في التعريفات
فللسائل طلب الشرايط فايراد البعض بوجود احدهما
دون الآخر ولا يرد عليه المنع لان المنع طلب الدليل
من الشرايط
والدليل على التصديق الا ان يدعى الخصم حكما صريحا
كان يقول هذا مفهومه لغة او عرفا او اصطلاحا
او ضمنيا فلح ان يمنع وللمعلل اي المجيب ان يجيب
الجواب عن التعريف الاسمي اعني التعريف المفهومات

الاعتبارية سهل لان حاصله يرجع الى الاصطلاح وان
مرادي بهذا اللفظ هذا المعنى فان كان المعنى في
مصطلحات قوم بعينهم فللسائل طلب النقل وعن التعريف
الحقيقي اعني تعريف الماهيات الموجودة في الخارج
صعب اذ لا مدخل فيه للاصطلاح بل يجب فيه العلم
بالذاتيات والعوارض والتفرقة بينهما بان يفرق
بين الجنس والعرض العام والفصل والخاصة وهذا
متعسر جدا بل متعذر وان وقع في المسايل فادام
المعلل في تحرير المبحث وتقرير المذاهب فلا يتعرض عليه
بمنع بل غاية طلب تصحيح النقل فاذا شرع في اقامة
الدليل فالخصم ان منع مقدمة معينة من مقدماته
او كليتهما على المعنيين فذاك يسمى منعا ومناقضة

ونقضا

ونقضا تفصيليا ولا يحتاج فيه الى شاهد يقوى به المنع
ويسمى مستندا فان تبرع بذكره لم يجد الاعتراض عليه
الا اذا ادعى مساواته المنع لان السند ملزوم ثبوت
المنع وانتفاء الملزوم لا يستلزم انتفاء اللازم لكنه اي السند
على تقدير المساواة يصير لازما فيمكن منعه واكثر ما يذكر
السند يذكر مساويا فكذا شاع الكلام عليه وان
منع مقدمة غير معينة بان يقول ليس دليلك بجميع
مقدماته صحيحا بمعنى ان فيها خللا فذاك يسمى نقضا
اجماليا ولا يسمع الا ان يذكر الشاهد على الخلل و
ان لم يمنع شيئا من المقدمات اصلا لا تفصيلا
ولا اجمالا بل قابل بدليل دال على نقيض مدعاه
فذاك يسمى معارضة وح يصير السائل معللا وبالعكس

من الواجب على المعلل ان لا يستعجل بالجواب
بل يطلب عنه توجيه المنع وتحقيقه اذ ربما لا يتمكن المانع
من توجيهه او يظهر فساده بان لا يكون مضرا اصلاً
او يذكر جوابه واذا اجيب فعلى المانع ان لا يستعجل و
يطلب توجيه الجواب وتفصيله اذ ربما لا يقدر عليه المنع
او يكون او يكون غلطاً او يكرره في موضع الآخر من
الواجب على المتناظرين ان يتكلما في كل علم بما هو حده
ووظيفته فلا يتكلما في اليقيني بوظايف الظني وبالعا
وبالعكس واذا انتهى التعبير الى الالفاظ الجلية فليس
للسائل المكاوحة في طلب توضيحها من المعلل والمعرف
والحمد لله اولاً و آخراً تم من تسويد هذا
النسخة بعون الملك الوهاب في يوم الاثنين شهر
ذي القعده الحرام سنة ١١١٩
محرره

او صاحب ایمان [illegible] النبی علیه السلام الدنیا زندان [illegible] بتخصیص
[illegible] الکافر [illegible] عطا [illegible]
[illegible] الدنیا سجن المؤمن وجنة الکافر [illegible]
اهل ایمان [illegible] صلوات الله علیه وآله [illegible]
که حضرت [illegible] زندقه ونفاق [illegible]
از اهل [illegible] از آنحضرت سؤال کرده [illegible]
[illegible]
[illegible] حضرت [illegible] بهشت [illegible]
و خوشحالی [illegible] این نسبت [illegible] العابد
عالم [illegible] افضل [illegible] الف رکعة [illegible]
[illegible] العالم [illegible] ثواب [illegible]
[illegible] رکعتین [illegible]
[illegible] رکعت نماز [illegible] عابد [illegible] المرأة [illegible]
هزار رکعت نماز [illegible] الخلق [illegible] زنان [illegible]
یعنی [illegible] مرقوم [illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم باب
الخبر عن امير المؤمنين علي ابن ابي طالب ع هو
اول ائمة المؤمنين وولاة المسلمين وخلفاء الله
تعالى في الدين بعد رسول الله الصادق الامين ص
محمد بن عبد الله خاتم النبيين صلوات الله عليه
وعلى آله الطاهرين واخوه وابن عمه ووزيره على امره
وصهره على ابنته فاطمة البتول سيدة نساء
العالمين امير المؤمنين علي ابن ابي طالب بن
عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف سيد
الوصيين عليه افضل الصلوة والتسليم كنيته
ابو الحسن ولد بمكة في البيت الحرام يوم الجمعة
الثالث عشر من رجب سنة ثلثين من عام
الفيل ولم يولد قبله ولا بعده مولود في بيت الله تعالى
سواه اكراما من الله جل اسمه له بذلك واجلالا

لمحله

لمحله في التعظيم وامه فاطمة بنت اسد بن هاشم
بن عبد مناف رضي الله عنها وكانت كالام
لرسول الله صلعم ربي في حجرها وكان شاكرا
لبرها وآمنت به عليه وآله السلام في الاولين وهاجرت
معه في جملة المهاجرين ولما قبضها الله تعالى
اليه كفنها النبي ص بقميصه ليدرا به عنها هوام
الارض وتوسد في قبرها لتامن بذلك من
ضغطة القبر ولقنها الاقرار بولاية ابنها
امير المؤمنين ع لتجيب به عند المسائلة بعد الدفن
فخصها بهذا الفضل العظيم بمنزلتها من الله تعالى
ومنه عليه السلام والخبر بذلك مشهور فكان
امير المؤمنين علي ابن ابي طالب ع واخوته
اول من ولده هاشم مرتين وحاز بذلك مع النشو
في حجر رسول الله ص والتادب به الشرفين
وهو اول من آمن بالله تعالى وبرسوله ص وآله
من اهل البيت والاصحاب واول ذكر دعاه
النبي ص الى الاسلام فاجاب ولم يزل ينصرا

لدين ويجاهد المشركين ويذب عن الايمان
ويقتل اهل الزيغ والطغيان وينشر معالم
السنة والقرآن ويحكم بالعدل ويأمر بالاحسان
وكان مقامه مع رسول الله ص بعد البعثة
ثلثا وعشرين سنة منها ثلث عشرة سنة بمكة
قبل الهجرة مشاركا له في محنه كلها متحملا عنه
اكثر اثقالها وعشر سنين بعد الهجرة بالمدينة
يكافح عنه المشركين ويجاهد دونه الكافرين ويقيه
بنفسه من اعدائه في الدين الى ان قبضه الله تعالى
الى جنته ورفعه في عليين فمضى عليه وآله السلم
ولامير المؤمنين يومئذ ثلث وثلثون سنة
فاختلف الامة في امامته يوم وفاة النبي
ص فقالت شيعته وهم بنو هاشم كافة وسلمان
وعمار وابوذر والمقداد وخزيمة بن ثابت
ذو الشهادتين وابو ايوب الانصاري وجابر
بن عبد الله الانصاري وابو سعيد الخدري
في امثالهم من جلة المهاجرين والانصار انه

كان

كان الخليفة بعد رسول الله ص والامام لفضله على
كافة الانام بما اجتمع له من خصال الفضل والكمال
من سبقه الجماعة الى الايمان والتبريز عليهم في العلم
بالاحكام والتقدم لهم في الجهاد والبينونة منهم
بالغاية في الورع والزهد والصلاح واختصاصه
من النبي ص وآله في القربى بما لم يشركه فيه احد
من ذوي الارحام ثم لنص الله سبحانه على ولايته
في القرآن حيث يقول جل اسمه انما وليكم الله
ورسوله والذين امنوا الذين يقيمون الصلوة
ويؤتون الزكوة وهم راكعون معلوم انه لم يزك
في حال ركوعه سواه عليه وقد ثبت في اللغة ان الولي
هو الاولى بلا اختلاف فاذا كان امير المؤمنين
عليه بحكم القرآن اولى الناس من انفسهم لكونه
وليهم بالنص في التبيان وجبت طاعته على كافتهم
بجلي البيان كما وجبت طاعة الله وطاعة رسوله
وآله وبما تضمنه الخبر عن ولايته الخلق في هذه الاية
بواضح البرهان وبقول النبي عليه يوم الدار وقد جمع

بنى عبد المطلب خاصة فيها للاقتدار من يوازرنى
على هذا الامر يكن اخى ووصيى ووزيرى ووارثى
وخليفتى من بعدى وهذا اصرح القول فى الاستخلاف
وبقوله ايضا يوم غدير خم وقد جمع الامة لسماع
الخطاب الست اولى بكم منكم بانفسكم فقالوا اللهم
بلى فقال لهم على النسق من غير فصل بين الكلام من
كنت مولاه فعلى مولاه واوجب له من فرض الطاعة
والولاية ما كان عليهم مما قررهم به من ذلك
فلم ينكروه وهذا ايضا ظاهر فى النص عليه
بالامامة والاستخلاف لهم فى المقام له وبقوله
عليه عند توجهه الى تبوك انت منى بمنزلة هرون
من موسى الا انه لا نبى بعدى فاوجب له الوزارة
والتخصيص بالمودة والفضل على الكافة والخلافة
عليهم فى حياته وبعد وفاته لشهادة القرآن بذلك
كله لهرون من موسى عليهما السلام قال الله سبحانه
مخبرا عن موسى عليه السلام واجعل لى وزيرا من اهلى
هرون اخى اشدد به ازرى واشركه فى امرى

كى

كى نسبحك كثيرا ونذكرك كثيرا انك كنت بنا بصيرا
قال قد اوتيت سؤلك يا موسى فثبت لهارون شركة
موسى عليهما السلام فى النبوة ووزارته على تادية الرسالة
وشد ازره به فى النصرة وقال فى استخلافه له اخلفنى
فى قومى واصلح ولا تتبع سبيل المفسدين فثبت له
خلافته بمحكم التنزيل فلما جعل رسول الله صم والوله
لامير المؤمنين عليه السلام جميع منازل هرون من
موسى فى الحكم له منه الا النبوة وجبت له وزارة
الرسول عليه السلام وشد الازر بالنصرة والفضل
والمحبة لما تقتضيه هذه الخصال من ذلك فى الحقيقة
ثم الخلافة فى الحياة بالصريح وبعد النبوة بتخصيص
الاستثناء لما خرج منها بذكر البعد وامثال
هذه الحجج كثيرة مما يذكره الكتاب وقد استقصينا القول
فى اثباتها فى غير هذا الموضع من كتبنا والحمد لله

امامة امير المؤمنين عليه السلام بعد النبى صم

ثلثين سنة منها اربع وعشرون سنة واشهر
ممنوعا من التصرف على احكامها مستعملا للتقية

والمداراه ومنها خمس سنين واشهر ممتحنا بجهاد
المنافقين من الناكثين والقاسطين والما
رقين مضطهرا بفتن الضالين كما كان رسول الله
صلى الله عليه وآله ثلث عشرة من نبوته ممنوعا من احكامها
خايفا ومحبوسا وهاربا ومطرودا لا يتمكن
من جهاد الكافرين ولا يستطيع دفعا عن
المؤمنين ثم هاجر واقام بعد الهجرة عشر سنين
مجاهدا للمشركين ممتحنا بالمنافقين الى ان
قبض الله تعالى اليه واسكنه جنات النعيم
وكانت امير المؤمنين عليه السلام ليلة الجمعة ليلة احدى
وعشرين من شهر رمضان سنه اربعين من الهجرة
قتيلا بالسيف قتله ابن ملجم المرادي لعنة الله
في مسجد الكوفة وقد خرج عليه السلام يوقظ الناس
لصلوة الصبح ليلة تسع عشرة من شهر رمضان
سنه اربعين وقد كان ارتصده من اول الليل
لذلك فلما تربه في المسجد وهو مستخف بامره مماكر
باظهار النوم في جملة النيام ثار اليه فضربه على ام

الناكثون هم اهل الجمل طلحة والزبير ... والقاسطون معاوية واتباعه والمارقون خوارج النهروان

راسه

راسه بالسيف وكان مسموما فمكث يوم تسع
عشرة وليلة عشرين ويومها وليلة احدى
وعشرين الى نحو الثلث الاول من الليل ثم قضى
نحبه عليه السلام شهيدا ولقي ربه تعالى مظلوما وقد
كان يعلم ذلك قبل اوانه ويخبر به الناس قبل
زمانه وتولى غسله وتكفينه ابناه الحسن
والحسين عليهما السلام بامره وحملاه الى الغري
من نجف الكوفة فدفناه هناك وعفيا موضع
قبره بوصية دانت منه اليهما في ذلك لما كان
يعلمه صلوات الله عليه من دولة بني امية من
بعده واعتقادهم في عداوته وما ينتهون اليه
بسوء النيات فيه من قبيح الفعال والمقال
ما تمكنوا من ذلك فلم يزل قبره عليه السلام مخفيا حتى دل
عليه الصادق جعفر بن محمد عليهما السلام في الدولة
العباسية وزاره عند وروده الى ابي جعفر
وهو بالحيرة فعرفته الشيعة واستانفوا اذ ذاك
صلى الله عليه وعلى ذريته الطاهرين فكانت سنته
يوم وفاته ثلثا وستين سنة

بمصر ٢٢

هو

دلیل لاثبات واجب الوجود

حرکت را مبدئی باید و مبداء حرکت باید که حرکت نکند و اگر نه
آن حرکت را نیز مبدئی باید و سلسله بجائی منتهی نشود پس مبداء
حرکة خالی بود از قوت و هر چه خالی بود از امکان و هر چه
نه ممکن بود واجب الوجود و مبداء حرکة و حرکة موجود است
و اینکه حرکت منتهی بود و منتهی حرکت متحرک نبود و اگر منتهی
حرکت نامحفوظ بود بلکه متحرک خواهد بود فسبحان الذی منه
الابتداء و الیه الانتهاء و خالی بود حال در مسافة
حرکت چه اگر رساند متحرک بود بمسافة دیگر خواهد بود پس
منتهی شود بجائی که حرکت نکند پس از قوت
و انفعال مطلقا بیرون بود و هر چه از قوة و انفعال
مطلقا بیرون بود واجب الوجود بود و نیز گوئیم متحرک
بالفعل بود برای و بالقوه برای دیگر و بالذات نه فعلیة
خواهد بود و نه قوة که تحرکست والا باید از قوة برآید و چون
فعلیة ذاتی نه بود متحرک بالغیر خواهد بود و هر بالغیر ها بالذات
منتهی شود بفعلیة مطلق و فعلیة مطلق نباشد الا واجب الوجود
هو الاول هو الآخر والظاهر والباطن وهو بکل شیء علیم

مرید محمد ... خراسانی سنه ۱۲۳

کتابخانه
حسین سلطان القرائی
... ۱۳۶۵

از کتب ... محمد ...

کتابخانه
حسین سلطان القرائی
تبریز ۱۳۶۵ قمری

و بر آل و اولاد طیبین و طاهرینش
خصوصا ان سروری که آیة وافی هدایه
انما ولیکم الله مخبر از رفعت مکان
اوست و حدیث صحیح انا و علی من نور
واحد شاهد علو شان او، سلامی معطر
چو باد سحر، ضیا بخش همچون سواد بصر
بر او باد و بر آل و اولاد او، بر اولاد اولاد
احفاد او، اما بعد بر ضمیر منیر
ارباب عقل و فراست و اصحاب علم

ودراست روشن ومبرهن است که
احوالی که در عالم سفلی حادث کرددانرا
درعالم علوی مسبب الاسباب جلّ جلاله
اسبابی تقدیر کرده است وموجب
حوادث این عالم ساخته هرگاه که خواهند
که برحالی از احوال این عالم وقوف یابند
سببانرا از افلاک حرکات کواکب در
مبادی آنحال بازجویند وبحسب
سعادت ونحوست وضعف وقوت

ان اسباب برین احوال حکم نمایند
پس بنابرین مقدمه برارباب عقل واصحاب
فهم واجب باشد دانستن طوالع موالید
تااگر وقتی از اوقات اقتضای سعادتی کنند
درطلب آن مبالغه نمایند وانرا از اهم
مهمات شمارند وبقدم شکر استقبال
ان دولت واجب دانند واگر در
کاری شروع کنند اتمام ان از مرادات
کلی باشد هیچ دقیقه دران مهمل

نکذارند واکر وقتی از اوقات دلیل
عارضه یا مکروهی بود نعوذ بالله من ذلک
دران اوقات بصدقات وطاعات و
دعوات قیام نمایند تا دفع ان شر و دفع
ان ضرر کنند کما قال النبی صلی الله علیه
وآله وسلم الصدقة ترد البلاء وتزید
فی العمر والدعاء سلاح المؤمن وحکیم فاضل
بطلمیوس یونانی در ثمرة الفلك اورده
قد یقدر المنجم علی دفع کثیر من افعال النجوم اذا

کان عالما بطبیعة ما یؤثر فیه و
وطاء قبل وقوعه قابلا یحتمله
منجم تواند وقادر باشد بر دفع بسیاری
از افعال نجوم بشرط انکه وقوف
تمام داشته باشد بر طبیعت
قابل وقدرت در تصرف در وی
چنانچه کسی داند مثلا که سرما
زمستان سخت خواهد بود پیش
از وقوع سرما واستعدادات

دفع سرما مرتّب کرده اند تا سرما
در وی اثر نکند و همچنین مثلا
زمینی را که خواهند گندم بار آورد
خار و خاشاک بسیار داشته
باشد پاک سازند تا قابل شود و
محصول تمام بدهد پس چون
متصرف حکیم و دانا باشد
هر یک را چنان تدبیر کند که
حادث ملایم اراده او باشد پس در

دانستن طالع مولود فواید بسیار
و منافع بیشمار است بنابرین
مقدّمات این فقیر بی بضاعت
را نوشتن طالع مولود امر فرمودند
هر چند این کمینه را قوت و
استطاعت آن نبود امّا بمقتضای
المامور معذور با وجود قلّت
بضاعت و عدم استطاعت و
تفرّق بال و تشتّت احوال و

وفقدان جمعیت اسباب و
وجدان اسباب تفرقه از هر باب
کلمه چند پراکنده در استخراج
طالع مولود عاقبت محمود و احکام
آن در یکدیگر بسته امیدوار است
که سهام کلام بر هدف صدق و
مرام آید و کوکب مراد جمهور گشاید
و بصدق و صواب مقرون و از
شایبه خطا و ذلل مصون باشد

اصحاب حکمت و ارباب معرفت طالع گردانید
و بنجم عقل را بصیرت داد تا بحروف
تقویم تفکر که خطوط دوایر اشکال
براهین لوح محفوظ و رق دانش است
از اعداد منطقة البروج درایت دقایق
اختیار کند و بر زایچه طالع اصحاب
دولت نمودار تسییر قلم نساخ ضمیر
رقم احکام سعادت مثبت گردانید
و تاریخ زمان و اقبال از بروج انتهای

ماه وسال از حوزهٔ تصوّر بیرحدّ منازل
تصدیق رسانید ودرود از اندازهٔ
استقصا واحصا افزون وسلامی از
داین شرح وفهم بیرون نثار روضهٔ
منوّره ومرقد مطهّر قطب فلک مسیر دایرهٔ
شریعت ونقطهٔ محاذات خطّ استواء
عالم حقیقت سلطان سریر ملک کونین
مخصوص بقرب قاب قوسین مقصود خطاب
حضرت پاک لولاک لما خلقت افلاک

واز دلایل این حال وشواهد این مقال
آنکه بمبارکی وسعادت وخرّمی و
سلامت طلوع کرد بتایید حقّ نبرج
جلال بر آسمان شرف اختر همیون فال
اعنی اتّفاق افتاد ولادت باسعادت
عالیحضرت سیادت پناه آصف صفات
عدالت شعار نصفت آثار مشیّد
ارکان العظمة والجلال موسّس
بنیان السّعادة والاقبال آصف

العهد والزمان باسط الامن و
الامان دستور الاعاظم والشیم
کافل مصالح جمهور الامم
مرجع مشاهیر العالم ملجا صنادید
بنی آدم ناشر العدل والرأفة باسط
الفضل والکرامة مجمع الجود و
الالطاف منبع الخیر والاعطاف
کریم الشمایل والاخلاق
مستوفی الممالک بالارث والاستحقاق

عمدهٔ اولاد سید المرسلین خلاصهٔ
دودمان مرتضوی شمس الاسلام
والمسلمین المخصوص بعنایت الله
الملک الصمد میرزا محمد لازالت
شموس معالیه عن مطالع الکمال طالعة
وکواکب اقباله عن مشارق الجلال
ساطعة ذکر مکان ولادت
مقرون بسعادت در بهترین موضعی
ونیکوترین بلدی از بلاد اقلیم چهارم

www.ical.ir

اعنی دار المؤمنین سبزوار که طول
آن هست از جزایر خالدات صال
و این قوسی باشد از دایره معدل النهار
میان دایره نصف النهار جزایر خالدات
ازجهة مغرب و میان دایره نصف النهار
افق ولادت و عرض آن هست اب
خط استوا لو و این قوسی باشد از دایره
نصف النهار و میان دایره معدل النهار و
سمت الراس بلد ولادت و این مساوی

قوسی بود هم از دایره نصف النهار میان
قطب معدل النهار و دایره افق ولادت از جهة اقرب

ذکر زمان ولادت

از راصدان این ولادت عاقبت محمود
خان مسموع شد که این ولادت فرخنده
سعادت واقع شد قریب بنصف شب
سه شنبه هشتم محرم الحرام سنه ۹۵۸
هجریه علیه الصلوة والتحیه و چون
تحقیق نمودیم این روز موافق بود هم

کانون الاخر سنه ۱۸۶۰ اسکندریه

ومطابق بود به بیست هشتم خرداد ماه

قدیم سنه یزدجردیه ۹۲۰ مصادق بود

بدوازدهم بهمن ماه جلالی سنه ۲۷۲ ملکشاهیه

ذکر استخراج نصف النهار

تقویم آفتاب در نصف النهار ولادت

بود ز ه ما لا و در نصف النهار متاخر بود

ز و مه که مطالع تقویم آفتاب بافق گرفتیم

شد سکب ط لد و در جدول مطالع بالقیه

مطالع گرفتیم شد ط ی کد مطالع اول

از ثانی نقصان کردیم شد عه له ه

این را بر پانزده قسمت کردیم خارج قسمت

شد ه - ط واین ساعت نصف النهار

است ساعت النهار ز ی مو ساعت اللیل باشد

ط نه ید ساعت زمان ولادت

باسعادت شد گذشته از شب سه شنبه

مذکور تخمینا ه ه ه چون راصد قریب

بنصف شب مذکور تعیین نموده بود

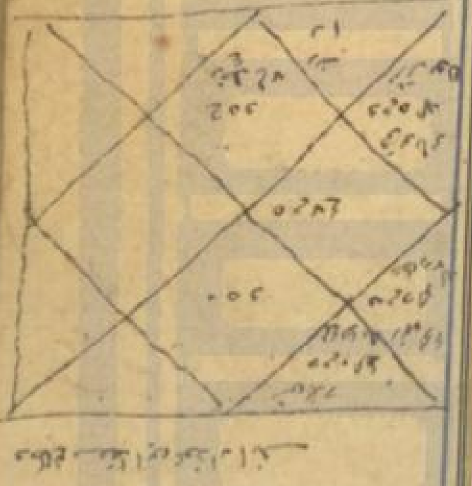

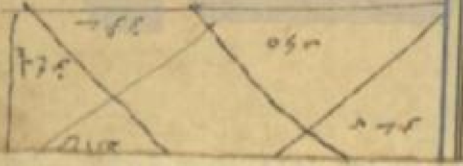

ذکر استخراج درجهٔ طالع تخمینی

ساعات گذشته از شب راکه بود
ه و و با ساعت نصف النهار جمع کردیم
شد ز - ید این ساعت بعد است از
نصف النهار مقدم جزو البعد شد
لکو م این را بر تقویم شمس در نصف النهار
مقدم افزودیم تقویم شمس در محل ولادت
شد ز و یاغ مطالع تقویم شمس بفلک مستقیم
گرفتیم بود ید له له دایر باشد

قن له مه چون بعد ماضی بود دایر را
با مطالع طالع جمع کردیم مطالع طالع
فرخنده مطالع شد قفط یاک این را
در جدول مطالع البروج بعرض بلد ولادت
مقوس کردیم طالع میمون مبارک شد
میزان دلو یا همین مطالع را در
جدول مطالع البروج بالفلک المستقیم که
مطالع بالقبه نیز خوانند مقوس
کردیم عاشر طالع شد سرطان ح مو

www.icar.ir

ذکر عمود دایره بطلمیوس یونانی

عمل بدین عمود دار است که طالع
بتقویمی که ممکن باشد معلوم کنند
و اوتاد معلوم نمایند و جزو اجتماع
یا استقبال مقدم بر ولادت معلوم
کنند و ملاحظه نمایند که کوکب صاحب کدام
خط است در جزو مقدم درجه هر کدام
از اوتاد که بدرجه تقویم ان کوکب اقرب باشد
مثل آن کرده اند چون معلوم شد که

چنانچه در این صورت
زایچه شریفه با مواضع کواکب
سیار و ثوابت و عقدتین و
سهامات مرقوم و مسطور است
بمنه وجوده ٥

م م

مدینه و عرض مدینه در جانب شمال شیر است از عرض مکه و ملاحظه سعة دایره و مقادیر و میل همین قدر الخلاف است پس اندکی تیاسر مستحب است برای کسی که نماز گزارد و در آن سمت و مانند آن از مساجد و جایها و نهی بعبارته و مخفی نماند که جهتی دیگر شبیه به حدیث مذکور که سابقا ذکر شد و او هم خلاف از شرح کافی مستوجه نتیجه الکمال مشهور آن شده و محل آن بر معنی که ظاهر شد فرموده اند شیخ طوسی رحمه الله در تهذیب از مفضل بن عمر روایت کرده که از سال ابا عبد الله علیه السلام عن التحریف لاصحابنا ذات الیسار عن القبلة وعن السبب فیه فقال ان الحجر الاسود لما انزل به من الجنة و وضع فی موضعه جعل انصاب الحرم من حیث یلحقه النور نور الحجر فهی عن یمین الکعبة اربعة امیال و عن یسارها ثمانیة امیال کلها اثنا عشر میلا فاذا انحرف الانسان ذات الیمین خرج عن حد القبلة لقلة انصاب الحرم و اذا انحرف ذات الیسار لم یکن خارجا عن حد القبلة پس طایفه از فقها این حدیث و روایت ابن عمیر مضمون حمل نموده مؤید آنکه قبله خارج از حرام ۲۴ است و ساده حکم با استحباب تیاسر اهل عراق کرده اند بنا بر آنکه ظاهر مراد از لفظ اصحاب در حدیث اهل عراق است و طایفه دیگر بنا بر آنکه جهت کعبه را قبله بعیدی دانند و حدیث اول مرسل و راوی ثانی مفضل است و مع هذا توجیه استحباب انحراف بعید را باعتبار اشکال تخصیص منحرف عنه ما غیر آن مشکل دانسته اند اعتماد بهیچ یک ازین دو روایت ننموده مساوات حکمی است خواهند و اگر بعضی ازین طایفه وجود بعد این مقدمات مذکوره فتوی باستحباب تیاسر اهل عراق داده اند توجه آن جماعت

از اشکالی نیست و مباحثه که در این مقام میان محقق طوسی و شیخ ابی القاسم حلی
رحمهما الله واقع شده مشهور و در کتب به ارک غیر آن مذکور است و تحقیق آنست
که حکم به تیاسر فی الجملة ولی به استحباب انحراف اهل عراق هرچند قلیل باشد مستلزم حکم به استحباب
واجب است اگر مواجهه قوم قبل از انحراف حاصل نباشد و این ظاهر است یا مستلزم
حکم به خروج از مواجهه قوم است بر تقدیر حصول مواجهه قوم قبل از انحراف چنانکه پیداست.
الحکم اگر فرض کنیم که توجه مصلی در کوفه مثلا که اقرب بلاد عراق است بلکه متصل به
نهایت حد یمین قوم باشد و البته ربعی باشد که افق از آن قدر محسوس نیست اگر منحرف
شود به جانب یسار همین تفاوت در امتداد ما بین مقام مصلی و مسجد او که تخمینا
دو ذراع است مستلزم آنست که در امتداد چهل و هشت ذراع بیست و چهار اصبع
شود که یک ذراع است و این نسبت در چهل و هشت فرسخ یک فرسخ شود پس از کوفه
تا قوم که تخمینا روایت چهل فرسخ است قریب سه فرسخ منحرف میشود و این زیاده از
قدر طول قوم است و در سایر بلاد عراق فاحش میشود فصل رابع در علامات
قبله بلاد و بدانکه در این باب روایتی از ائمه هدی صلوات الله علیهم منقول است
با تفاق فقها بلکه در باب قبله عراق که محمد بن مسلم از احدهما علیهما السلام روایت
نموده که سألته عن القبلة فقال ضع الجدی فی قفاک وصل و در این روایت نیز اگرچه
تعرض به قبله اهل عراق نیست اما فقها به قرینه محمد بن مسلم که عراقی است حمل بر قبله
عراق نموده اند و صدوق رحمه الله نیز شبیه به این روایتی در کتاب من لا یحضره الفقیه

ذکر نموده

ذکر نموده که از رجل قال للصادق علیه السلام انی اکون فی السفر و لا اهتدی الی القبلة فقال
اتعرف الکوکب الذی یقال له الجدی قال نعم قال اجعله علی یمینک و اذا کنت فی
طریق الحج فاجعله بین الکتفین و در قابل این روایت میل از روایت سابق است
پس فقهای رحمهم الله سبب عدم علم جهات علامتی چند که قبله بعضی بلاد تعیین کرده اند
و در کتب مشهوره مذکور است مانند گردانیدن جدی بر پس دوش راست و گردانیدن آفتاب
وقت زوال بر طرف ابروی راست از جانب بینی و گردانیدن مشرق و مغرب بر جانب
چپ و یمین و گردانیدن ماه در شب هفتم وقت غروب افق بر سار و در شب چهاردهم نصف
شب و در شب بیست و یکم وقت طلوع فجر بین العینین که قبله اهل عراق و ما شبه
گردانیدن جدی بر پس دوش چپ و گردانیدن سهیل وقت طلوع آن بین العینین و
وقت غروب آن بر چشم راست که قبله اهل شام و مانند گردانیدن جدی بین العینین
و گردانیدن سهیل وقت غروب آن میان دو کتف که قبله اهل یمن و مانند گردانیدن جدی
به گونه چپ که قبله اهل مغرب و ما بینه واضح است که بنا بر این علامات و اعتماد بر سهیل
در قبله منشی برات در امر قبله و حکم او بست در جهت الا چون توانند بود که
علامت قبله اول عراق شما آفتاب یکی باشد با تفاوت چندین درجه در طول
وضع بعضی از آنها با بعضه اختلافی در ... مانند آنکه همیشه در شب معلوم مشکل وقت
غروب آفتاب بر یکسان نمی باشد و از تقدم و تأخر الجدی خالی نیست و بعضی از آن
با دیگری اختلاف دارد مانند گردانیدن مشرق و مغرب بر یسار و یمین که از جمله

نقطه ر

که موجب استقبال جنوب است مخالف است با علامات دیگر که موجب انحراف است از
جنوب بجانب مغرب و جمعی را اصطلاح این اختلاف عراق را بر پنج قسم کرده‌اند و علامات
اول را بجهت اواسط عراق مانند بغداد تعیین کرده‌اند و علامات دیگر را بجهت اطراف
غربیه آن مانند موصل و بجهت اطراف شرقیه آن مانند بصره علامتی دیگر ذکر کرده‌اند که
آن کردن جدی است بر کوش راست و با وجود این تدقیق در علامتی که بجهت بصره
تعیین کرده‌اند تفاوت مقتضای آن با سمت قبله بصره فاحش است چه کردن جدی
بر کوش راست موجب استقبال مغرب اعتدال بلکه تجاوز از آن بجهت شمال است و معلوم
است که انحراف قبله بصره از جنوب بجانب مغرب بنصف این قدر نیز نرسد چنانکه
بعد ازین ظاهر خواهد شد پس هر ازین علامات هر نوعی از تقریب است که با وجود
اختلاف و تفاوت نیز در تحصیل جهت کعبه تا آن مستنبع نتوان شد و یکی از قدماء
فقهاء معروف ابن شاذان رحمه الله در رساله که در سنه ثمان و خمسین و خمسمائه
در معرفت قبله بلاد باسم فرامرز بن علی العقرابی نوشته بلاد اطراف مکه معظمه را
بر هشت قسم کرده و بجهت هر یک از اقسام علامات ذکر کرده اگر چه مشتمل است بر
مسامحات و توافق علامات متخالفات لیکن چون بعضی از آنها خالی از نفعی نیست مناسب
دید که خلاصه آنها در مقام مذکور گردد اول اهل عراق و خراسان و گیلان و جبال
دیلم مانند کوفه و بغداد و حلوان و ری و طبرستان تا ماوراء النهر و خوارزم و علامات
ایشان کردن بنات نعش است بر پس کوش راست و جدی بر پس دوش راست

و قمر مقابل دوش چپ و شفق مغربی دوش راست و هنعه که کوکبی است از منازل
قمر در وقت طلوع آن بین الکتفین و دبور که یکی از بادهای مشهور است در مقابل
صبا و جنوب کرده‌اند و مصروف اند بر یمین و یسار و وقوع آفتاب وقت زوال
برابر ابروی راست تمامی اهل لطا و بسایط و جزیره تا موصل و بلاد آذربایجان و باب
الابواب و علامات ایشان کردن بنات نعش است بر پس کوش راست و عیوق
وقت طلوع آن بر پس کوش چپ و سهیل وقت غروب آن بین العینین و جدی
بین الکتفین و مشرق بر دست چپ و جنوب بر چشم چپ ثالث اهل شام و عمان
و ینبع و مدینه مشرفه و دمشق و حلب و حمص و بیت المقدس و بلاد سواحل و علامات
ایشان کردن بنات نعش است وقت غروب آن بر پس کوش راست و جدی بر پس
شانه چپ و مغرب سهیل بر چشم راست و مطلع سهیل بین العینین و مشرق بر
چشم چپ و صبا بر گونه چپ و شمال بر دوش راست و دبور بر صفحه گونه راست و جنوب
در برابر رو رابع اهل بلاد مصر و اسکندریه و قیروان و ماهرت و بربر و سوس الاقصی و
مغرب و علامات ایشان کردن صلیب است که عبارت از چهار کوکب است از عقب
نسر طایر وقت طلوع آن بر کوش چپ و مشرق بر چشم چپ و صبا بر دوش چپ و
شمال بین العینین و دبور بر دست راست و جنوب بر چشم چپ خامس اهل بلاد
حبشه و نوبه و صعید مصر و بلاد سودان و علامات ایشان کردن ثریا و عیوق است
وقت طلوع ایشان بر یمین و شمال و شوله که کوکبی است از منازل قمر در وقت غروب آن

میان دو دوش و جدی بر صمغ گوش چپ و مشرق بین العینین و صبا بر چشم چپ
و دبور بر دوش راست و جنوب بر چشم راست سادس اهل تهامه و صنعای یمن
و عدن و حضرموت و علامت ایشان گرفتن جدی است بین العینین و سهیل وقت
غروب آن میان دو دوش و مشرق بر گوش راست و صبا بر گونه راست و شمال
بر چشم چپ و دبور بر دوش چپ و جنوب بر شانه راست سابع اهل سند و هند
از ملتان و کابل و قندهار و علامت ایشان گرفتن بنات نعش است وقت طلوع آن
بر گونه راست و ثریا وقت غروب آن بر چشم چپ و سهیل وقت طلوع آن بر پس
گوش چپ و مشرق بر راست چپ و صبا بر صمغ گونه راست و شمال مقابل بر دو دبور
بر دوش چپ و جنوب میان دو شانه ثامن اهل بصره و کوفه و بحرین و یمامه و اهواز و
خوزستان و فارس و سیستان و علامت ایشان گرفتن نسر طایر است وقت طلوع
آن میان دو شانه و جدی بر گوش راست و شود وقت غروب آن میان دو چشم
و مشرق بر اصل دوش چپ و صبا بر گوش راست و شمال بر چشم راست و دبور بر گونه
چپ و جنوب میان دو دوش انتهت تمام فواید رساله ابن شاذان و اعتماد در این
علامات چنانکه سابقا اشاره شده موافق مذاق جمعی از فقهاست که مساوات سمت قبله
نزد ایشان جهة عرفی کعبه معظمه است و معتبر تحقیقاتی که اهل هیئات کرده اند نیستند
اما مناسب مذاق جمعی دیگر از ایشان که با وجود قدرت بر تحصیل علم یا ظن اقرب جهات
جایز نبینند استقبال ابعد از آنها بنا بر ظاهر حدیثی که شیخ طوسی رحمه الله در تهذیب

روایت کرده که اجعله ایک و نجعل القبلة حدک و امثال آن اصوب و احوط است
که بطرق صحیحه اهل هیئات چنانکه بعد از این مذکور خواهد شد یا بعلامتی که هم به بعده
ضوابط آن از روی آلات رالبصیرت متعین شده باشد استعلام قبله هر یک از
بلاد نموده عمل بر آن واقع شود و علامات مسطوره در کتب فقها چنانکه تفصیل یافت
اگر چه از وقت مذکوره خالیست لیکن اهل حرفت علم مذکوره ممکن است که باندک
تامل بجهة اکثر بلاد مشهوره علامات قرار دهند که باعتبار ضوابط علم مذکور مطابق
سمت قبله آن و خالی از اختلاف فاحش باشد که در علامات مشهوره است مثلا
ممکن است که هر یک از مطالع یا مغارب آفتاب را در ایام مخصوصه فصول معینه که
باعتبار تفاوت یکی از جهات ... ایشان موافق افتد با مواجهه سمت قبله بلدی از بلاد
قبله آن بلد قرار دهند چنانکه گوییم در مطلع اول تابستان مثلا که نقطه رسیل کجلی یعنی
ثلث و چهار درجه تقریبا از مشرق اعتدال منحرف است بجانب شمال نسبت بجهات اربعه
و است ن چهار صورت متصورست اول استقبال آن و آن ممکن است که مطابق افتد
با سمت قبله بعضی از بلاد و نوبه یا حبشه که انحراف آن از نقطه مشرق بجانب شمال
نقطه رسیل کجلی باشد دوم استدبار آن و آن نیز ممکن است که موافق باشد با سمت
قبله بعضی از بلاد سند یا هند که انحراف آن از مغرب بجانب جنوب بمساوی همین
قدر باشد سوم محاذات آن با یمین و آن نیز مطابق تواند بود با سمت قبله بعضی از
بلاد مشرقی یمن که بهمین قدر منحرف باشد از شمال بجانب مغرب چهارم محاذات آن

باشد و آن نیز موافق است با سمت قبلهٔ بعضی از بلاد شام که انحراف آن از جنوب
بجانب مشرق موافق قدر مذکور باشد و در مطلع اول زمستان نیز که از مشرق بجانب
جنوب منحرف است بقدر میل کلی مثل اعتبارات مذکوره متصور است اول مطابق با
قبلهٔ بعضی از بلاد مغرب تواند بود و ثانی موافق قبلهٔ سرندیب است و ثالث مطابق قبلهٔ
بعضی از بلاد یمن است و رابع موافق قبلهٔ شهر زور و کوبا مدینه روس است و مغرب
اول تابستان و اول زمستان نیز باعتبارات اربعه علامت قبلهٔ بلاد مذکوره میتواند
شد لیکن بر عکس آنچه مذکور شد و بر این قیاس سایر مطالع و مغارب آفتاب در فصول
سال هر کدام که یکی از اعتبارات مذکوره موافق سمت قبلهٔ بلدی باشد علامت آنست
و مثل این اعتبارات در مطالع و مغارب سایر کواکب مشهوره مثل شعری یمانی و شعری
شامی و سماکین و النسرین جاریست و این بابی جلیل است که استنباط فروع مفیده لطیفه
از آن ممکن است لیکن چون بعد از این قدر انحرافات بلاد و تفصیل مذکور خواهد شد
و با وجود آن احتیاج بذکر مثل این علامات کمتر اتفاق افتد در مقام اختصار بر این اصل اکتفا
است **رکن ثانی** در بیان تحقیق سمت قبله بطرق مشهوره و در وی چند فصل است
فصل اول در تمهید مقدمه در نسبت بلد با مکه معظمه باعتبار طول و عرض آن که مناط
تحقیق مذکور است از سه صورت بیرون نیست یا در طول موافق اند و در عرض مخالف
یا عکس آن یا در هر دو مخالف اند اما در صورت اول تحقیق نقطه جنوب و شمال که جهت مطلب
کافیست و احتیاج باستخراج خاصی نیست و در دو صورت دیگر با وجود تحقیق نقطه جنوب و شمال

احتیاج

احتیاج افتد بطریقی که بواسطهٔ آن قدر انحراف قبلهٔ یکی از جنوب و نقطه معلوم توان
شد و توهمی که بعضی از متفقهین مانند که بسیار رویزه و بعضی از فقها استاد فن مانند
شیخ حسین عبد الصمد رحمه الله در رسالهٔ قبله بآن اشاره کرده اند که در صورت اول هم بتحقیق
نقطهٔ مشرق و مغرب احتیاج است و در نقطه کافی نباشد مبنی بر قیاس به صورت اولی
باطلست چرا که فرق است میان صورتین در کیفیه اولی مستلزم است که بلد با مکه
معظمه در تحت یک نصف النهار باشند و ثانیه مستلزم این حیثیت که بلد با مکه در تحت
یک اول السموت باشد تا اینکه مقتضای اولی آنست که سمت قبله نقطه شمال یا جنوب
باشد و ثانیه اقتضای این کند که سمت قبله نقطه مشرق یا مغرب باشد توضیح این فرق
آنکه اتفاق مکه و بلد در طول عبارت از تساوی بعد نصف النهارین ایشانست از
نصف النهار جزائر خالدات که مبدء اطوال بلادست و چون دو نصف النهار
هیچگاه با هم متقاطع نمیشوند الا عند القطبین پس نهایت انفراج دو نصف النهار از هم همین در
نقطتین تقاطع ایشان با معدل النهار میتواند بود پس دو نصف النهار که بعد ایشان
از نصف النهار جزائر مساوی باشد لامحاله بر هم منطبق باشند و فی الحقیقه هر دو بلد
که در طول موافق اند در تحت یک نصف النهار خواهند بود و اما اتفاق دو بلد در
عرض شمالی یا جنوبی عبارتست از تساوی قدر بعد سمت الرأس و سمت القدم ایشان
از معدل النهار که مبدء عروض است و این بعد لامحاله کمال انحراف اول السموت بلدست از
معدل النهار پس اگر دو بلد موافق در عرض شمالی مثلا در تحت یک اول السموت باشند

لازم آید که اول السموت مذکور که با معدل النهار متقاطع است در یک نقطه دو کمال انحراف
داشته باشد و بطلان این ظاهر است پس ما بین هر کدام بلدی با مکه معظمه در عرض موافق
بوده باشد بود که با آن در تحت یک اول السموت باشد تا آنکه قبله آن در صورت
مشرق یا مغرب اعتدال باشد بلکه قبله بلاد شرقی مکه در صورت تساوی عرض منحرف
میباشد از مغرب اعتدال بجانب شمال و قبله بلاد غربی منحرف میباشد از مشرق اعتدال
بجانب شمال چنانکه سوس الاقصی که از بلاد مغربیه مکه معظمه و دار الملک چین که از بلاد
شرقیه مکه معظمه است با وجود قرب اتفاق هر یک با مکه معظمه در عرض قبله اول از مشرق
اعتدال و قبله ثانی از مغرب اعتدال بچند درجه انحراف دارد چنانکه بعد از این ظاهر
خواهد شد پس معلوم شد که در دو صورت اخیره از صور ثلثه بجهة تعیین سمت قبله بعد
از تعیین جهات مذکوره احتیاج باستخراج خاص است **فصل ثانی** در تقریر طریق
مذکره از جمله طرق مشهوره در استخراج مطلوب طریقی است که محقق طوسی رحمه الله در
تذکره ذکر کرده و متاخرین اهل هیأت و فقها تتبع او کرده اند و خلاصه آن اینست
که تفاوت ما بین طول بلد و طول مکه معظمه که عبارت از تفاوت ما بین نصف النهارین
است بگیریم و هر درجه از آن تفاوت را چهار دقیقه یک ساعت گیریم که هر
پانزده درجه تفاوت یک ساعت بوده باشد و بر این نسبت اگر با درجات دقایق نیز
بوده باشد درجه حاصل شود و زمان آنکه آفتاب از احد نصف النهارین به دیگری
پس روز برا رصد کنیم که آفتاب در هشتم درجه جوزا یا بیست و سوم درجه سرطان بوده

وچند اگر قدر تفاوت طول بیشتر
میشود قدر این انحراف بیشتر
می باشد

بلد

باشد که آفتاب در آن روز بسمت الرأس مکه معظمه میگذرد و جا برابر که عرض مکه مطابق
میل کلی یکی از این دو جزو است پس در آن روز قبل از آنکه آفتاب به نصف النهار بلد
رسد بقدر زمان تفاوت ما بین نصف النهارین اگر بلد غربی باشد نسبت با مکه معظمه و بعد
از آن اگر بلد شرقی باشد آفتاب بالای سمت الرأس مکه معظمه خواهد بود پس در این
وقت سمت ظل سمت قبله خواهد بود و طریقی که اهل اصطرلاب بعبارتی که مناسب آن فن
است در استخراج قبله تقریر کرده اند و در فوائد اصطرلاب بشمرده اند فی الحقیقه همین طریقه
است و در تقریر اختلافی دارند و مخفی نماند که حاصل این طریق در استخراج سمت قبله بر
تقریری که بیان شد قطع نظر از تفاوتی که باعتبار حرکت خاصه آفتاب بهم میرسد و بجهة تقلیل
آن تفاوت علما این فن تعدیلات ذکر کرده اند چند عیب دارد یکی آنکه استخراج سمت
قبله در همه اوقات باین طریق میسر نیست بلکه در دو روز سال مخصوص دو وقت است
دیگر آنکه استخراج سمت قبله هر بلدی باین طریق موقوف بر حضور در آن بلد است در خارج
آن بلد میسر نیست دیگر آنکه احتیاج بشعاع و ظل دارد و ممکن است که در بعضی بلاد
بعلت ابر یا مانند آن چنین بین روشن شعاع و ظل آن مفقود باشد و در اکثر بلاد ممکن
است که آن دو وقت خاص در سال از این نوع موانع خالی نباشد **فصل ثالث**
در تقریر طریق دایره هندیه که از جمله طرق مشهوره طریق دایره هندیه است که حاصل آن
بجهة تعیین جهات اربعه از جنوب و شمال و مشرق و مغرب موضوع است و علما اکثر
فنون در تحصیل سمت قبله برانند و طریق استخراج سمت قبله باین طریق بعد از تعیین

جهات مذکوره ورسم خط زوال وخط اعتدال واقف هر ربعی از ارباع آن سه بود
قسم مساوی آنست که از نقطه جنوب بشمال بقدر تفاوت ما بین الطولین بجانب
مغرب بشمرند اگر طول بلد زیاده از طول مکه معظمه باشد و بجانب مشرق بشمرند اگر طول بلد
کمتر از طول مکه باشد و ایضا از نقطه مشرق و مغرب بقدر تفاوت ما بین العرضین
بجانب جنوب بشمرند اگر عرض بلد زیاده از عرض مکه باشد و بجانب شمال بشمرند اگر عرض
بلد کمتر از عرض مکه باشد و از منتهای اجزای طولیه خطی موازی خط زوال و از منتهای
اجزای عرضیه خطی موازی خط اعتدال اخراج کنند و این دو خط در اغلب متقاطع
میشوند در داخل دایره پس چون وصل کنند میان مرکز دایره و نقطه تقاطع
بخطی که منتهی بمحیط دایره شود آن خط بر صوب قبله است و مخفی نماند که این طریق نیز خطی
تنها از مسامحاتی که در اصل دایره هندیه است خالی نیست چنانکه در محلش مبین
است مع شی آخر و یکی آنکه مخصوص بلادیست که نسبت آنها با مکه معظمه داخل در صورت
ثالثه از صور ثلثه سابقه باشد یعنی هم در طول و هم در عرض مخالف مکه معظمه باشد و در
صورت ثانیه جاری نیست چه با عدم اختلاف در عرض چنانکه مفروض است در صورت مذکوره
اخراج خط موازی خط اعتدال که مساوی آن قدر تفاوت ما بین العرضین است متصور
نیست و حکم باینکه در نیصورت قبله موافق سمت مشرق یا مغرب است فاسد است چنانکه
سابقا بتفصیل مذکور شد والله العلیم بحقیقة تعلیم در طریق استخراج سمت قبله میان این
طریق و طریق سابق ترکیبی کرده اند و دیگر از عیوب این طریق آنکه یکی از این دو خط که

این

و رین دایره بمنزله خط نصف النهار مکه است بفصل مشترک افق بلد و صفحه ایست که موازی
نصف النهار بلد است و ما نزل بمنزله نصف النهار مکه میشود اند بود چه پیش از این ثبت
که مماس نصف النهار مکه باشد بر نقطه از معدل النهار که بعد آن نقطه از نصف النهار
بلد بقدر ما بین الطولین است و دیگری از این خطین که بجای دایره اول السموت مکه
معظمه است نیز فصل مشترک افق بلد و صفحه ایست که موازی اول السموت بلد است و
قایم مقام اول السموت مکه میتواند بود چه پیش از این ثبت که مماس مداریکه باشد بر
نقطه که بعد آن نقطه از اول السموت بلد بقدر ما بین العرضین است و آن نقطه محل
تقاطع آن مدار با نصف النهار بلد است پس هیچ یک از این دو صفحه نسبت الی آخر
مکه نمیگذرد و ما آنکه محل تقاطع این دو خط صوب قبله تواند بود و آنچه بعضی بقصد توجیه
این مقام ذکر کرده اند و حاصل آن اینست که اگر چه این دو خط فی الحقیقه بمنزله نصف النهار
و اول السموت که نمیتوانند بود اما مراد آنست که در عمل ما نازل بمنزله آن دو دایره است
ظاهر التکلف است چه اتفاق در عمل ما نازل بمنزله آن میتواند بود که در حاصل عمل با آن تخلف
نباشد و خلاف این بر متامل ظاهر است و تحقیق این مقام اینست که اگر این دایره بمنزله
معدل النهار میبود بعد خط اول بقدر اجزاء طولیه از نصف النهار بلد تعیین موضع نصف
النهار مکه را بعد آن از نصف النهار بلد بجهة المعدل بعمل می آمد لیکن این دایره بمنزله افق
بلد است و معلوم نیست که بعد نصف النهار مکه از نصف النهار بلد از محیط افق بلد چند
درجه است چیزی که معلوم است از تفاضل ما بین الطولین قدر بعد نصف النهارین است

[illegible] اول السموت [illegible] نصف النهار [illegible] اول السموت [illegible] ما بین العرضین [illegible]

۶

عند المعدل با آنکه بر تقدیری که این دایره بنزد معدل النهار نیز میشود و بعد نصف النهارین
عند المعدل بخلاف آنکه ظاهر میشد موافق مطلوب نبود چه مطلوب در این مقام تحصیل بعد نصف
النهار که هست از نصف النهار بلد در سمت الرأس که در وقت بعد نصف النهارین عند المعدل
با قرب بعد ایشان در سمت الرأس که موافق نمیباشد چه نصف النهارین عند المعدل کال
التواریخ وارند و بعد مداری از معدل متفاوت میشوند تا آنکه عند القطبین تتقاطع شوند
و اتضح انه یتضح بعد از این در طریق استخراج بعد مسافت بین البلاد پس از این خواهد شد
رکن ثالث در بیان تحقیق سمت قبله بطریق جدید چون از مبحث سابق معلوم شد که
استخراج سمت قبله بطرق مشهوره خالی نیست از عیوب و مسامحه چنانکه بتفصیل تحریر یافت
و بعضی از طرق دیگر که اقرب بتحقیق است مانند طریق جیب و قوس که در زیج جدید مذکور است
با وجود نهایت سکون و وقت احتیاج دارد بجدول جیب و قوس که خالی از عدم خطا
در عمل آن جمع کردن بسیار مشکل است و موقوفست بر فنون حسابیه از جمع و تفریق
و ضرب و قسمت و غالب خالی از خلل و غلط نمیباشد و با وجود اینها اطلاع بر برهان آن
که موجب اطمینان شود هر کس را میسر نیست لهذا کار برسید که آلتی بجهة استخراج سمت قبله
وضع شود که برهان آن ظاهر و در هر جا در هر وقت بی احتیاج بکلفتی و حسابی در
نهایت سهولت استخراج سمت قبله هر بلد از آن توان نمود و کیفیت وضع این آلت
و طریق استخراج سمت قبله بلاد از آن و سایر فواید که بالعرض از آن مستنبط میتواند
شد در چند فصل بیان میشود **فصل اول** در کیفیت وضع این آلت جسمی کروی

از یکی از فلزات یا غیر آن اخذ کرده آنرا کره ارض فرض کنیم و بر دو دایره عظیمه
که متقاطع بزوایای قائمه باشند رسم کنیم بحیثیتی که سطح کره مذکوره باین دو دایره بچهار ربع متساوی
منقسم شود و هر ربعی محاط بدو نصف دایره عظیمه باشد ربعی از آن ارباع را ربع معمور
ارض فرض کرده و یکی از آن دو نصف دایره که بر این ربع محیط شده اند نصف خط استوا
و جهة جنوب این ربع فرض کنیم که مبدء او جنوب است و دیگری را نصف دایره که بر
سطح ارض متوهم میشود از نصف النهار بر دایر خالدات که مبدء اطوال بلاد است و بر منتصف
این نصف از این دایره شمالی کنیم که نزد از شمالی باشد و بر منتصف نصف مقابل
آن شمالی دیگر که نزد جنوب باشد پس خط اولی که بنزد از نصف خط استوا است بعد و
هشتاد قسمت متساوی قسمت کنیم بعد درجات نصف عظیمه و ابتدا از نقطه تقاطع این خط
با خط نصف النهار جزایر از جانب مغرب ربع مذکور شود و صورت عدد درجات را
بر اقسام رسم کنیم و این درجات طول است پس جسمی دیگر دوری جوفی که جشو آن موازی
عظیمه این کره باشد تحقیق کنیم و آنرا الصورت دایره افقی که بجنبه کره را میان زنید بر بالا
نصب کنیم بعنوانی که هر گاه کره را در جوف آن گذارند دایره که نشیند سمت از کره
نصفی ظاهر بوده باشد پس سطح عالی این جسم دوری که جشو آن موازی عظیمه کره است
با ارباع قسمت کنیم و یکی از ارباع را نود قسم متساوی قسمت کنیم بعد درجات ربع عظیمه
بعد درجات را با اقسام رسم کنیم و این درجات سمت است پس کتب بعد این درجات
عرض و درجات طول که در اصل کره است موضع بلاد مشهوره را بر سطح ربع مذکور از کره

و آنرا الصورت دایره افقی

رسم کنیم بدین طریق که عرض و طول بلاد را از زیجات معتبره صحیحه معلوم نموده هر بلدی که
خواهیم موضع آن را در این ربع متعین کنیم ابتدا از درجات عرض رابع درجه طول بلد مذکور
نهیم بعنوانی که درجه نود هم که نهایت این ربع است منطبق بر شمال و مقابل آن منطبق
بر جنوب شود پس آنچه در ربع مذکور از کره محاذی درجه عرض بلد افتد موضع بلد است آن را
بنقطه نشان کرده اسم بلد را میان رسم کنیم و این جسم دوری در این حالت که بر بلد
و قطبین گذشته نیز نصف النهار بلد باشد و قوسی که از خط استوا میان این نصف
النهار و نصف النهار جزایر است که بر کره رسم شده از جانب غربی قوس طول بلد است
و قوسی که از جسم دوری مذکور محصور است در میان بلد و خط استوا قوس عرض بلد
و همچنین مواضع هر یک از بلاد را در این ربع متعین کنیم و آینه استعلام بعد مسافت
مابین البلاد و چنانکه از جمله فواید کره مذکوره ذکر خواهد شد یک ربع دیگر از ارباع جسم
دوری مذکور را بعد و فراسخ ربع عظیمه زمین که عبارت از ده هزار فرسخ است قسمت
کنیم و اگر خواهیم که در این ربع کره مذکوره بلاد هر یک از اقالیم از دیگری در بادی النظر
ممتاز باشد عرض اول هر اقلیم را معلوم نموده موافق آن خطوط موازیه خط استوا از ربع
مذکور را باقالیم قسمت کنیم پس این کره نمونه باشد از ارض و بلادی که بر ربع معمور
ارض است و مناسب است که مسمی گردد بمجمع البلاد و قطع نظر از فواید متوجه از آن
چنانکه ببعضی از آنها اشاره خواهد شد ناظر را از انتظار اجمالی اوضاع بلاد و نسبت
آنها باهم و کیفیت قرب و بعد و جهت هر یک از دیگری ظاهر شود **فصل ثانی** در اثبات

استخراج سمت قبله از کره مجمع البلاد چون در فصل سابق مصور شد که جسم دوری مذکور
که سطح آن نیز دایره عظیمه کره مذکوره است هر گاه بر بلد و قطبین وضع شود و نیز
نصف النهار بلد باشد پس هر گاه ابتدای یکی از ارباع آن را بر بلد گذاریم ابتدای
هر یک از ارباع دیگر محاذی موضعی از کره افتد که محاذی ابتدای ربع جنوبی باشد
نقطه جنوب بلد و آنچه محاذی ابتدای ربع شمالی افتد نقطه شمال بلد باشد پس اگر بلد در
طول با مکه معظمه موافق باشد لامحاله چنانکه این دایره بر بلد گذشته بر مکه معظمه نیز بگذرد
و ظاهر شود که سمت قبله بلد مذکور نقطه جنوب است اگر عرض بلد بیشتر از عرض مکه باشد
و نقطه شمال است اگر عرض بلد کمتر از عرض مکه باشد و اگر بلد با مکه معظمه در طول
مختلف باشد دایره مذکوره بر مکه معظمه نگذرد و قبله بلد لامحاله منحرف باشد از جنوب
یا شمال بجانب مشرق یا مغرب بحسب اقتضای وضع بلد با مکه معظمه پس بعد از آنکه بجهة
تعیین نقطه جنوب یا شمال بلد بر کره نشان کنیم دایره مذکوره را با حفظ سمت
ابتدای یکی از ارباع آن با بلد آنقدر بگردانیم که بر مکه معظمه نیز بگذرد پس از نقطه موضعی
از کره که محاذی ابتدای ربعی دیگر باشد که متصل بآن ربع است در جهت مکه معظمه سمت
قبله بلد باشد آن موضع را نیز نشان کنیم و دایره را بگردانیم تا بر هر دو نشان
بگذرد بعنوانی که ابتدای ربعی که منقسم است بدرجات بر یکی از آن دو نشان
باشد تا معلوم شود که مابین این دو نشان چند درجه است اگر نود درجه باشد بقدر
ربع دایره سمت قبله بلد موافق خواهد بود با نقطه مشرق یا مغرب اعتدالی و اگر کمتر

باشد نه درجات را ضبط کنیم و این قدر انحراف قبله بلد بجهت از نقطه جنوب یا شمال
بجهة مشرق یا مغرب و اگر بیشتر باشد بر این قیاس و چون تعیین جنوب یا شمال بلدی
یکی از امور است که در تحصیل آن نوع زیادتی سهولتست بعد از معرفت قدر انحراف
بلد از شمال یا جنوب سمت قبله بلد معلوم باشد **فصل ثالث** در فواید دیگر که از کره
مذکوره مستنبط میتواند شد **از انجمله** آنکه بعد از تصویر وضع کعبه معظمه و اضلاع و ارکان
آن چنانکه سابقا اشاره شد بر کره مذکوره و توهم امتداد خطوط از هر بلدی بر وسط
آن سمت نه دایره مذکوره استنباط میتوان کرد که توجه اهل هر بلدی در قبله بکدام
جزو از کدام ضلع کعبه معظمه است چنانکه مستفاد میشود که توجه اهل مدینه مشرفه مثلا
با میان رکن عراقی و میزابست بجهتی که از نقطه سمت قبله آن تا میزاب دو ذراع و نیم
و تا رکن عراقی هشت ذراع و نیم است و سایر بلاد بر این قیاس **و از انجمله** آنکه در آداب
بعضی از زیارات و در بعضی از احادیث وارد شده که زائر بعید در هر موضع که
باشد رو بسمت کربلای معلی کند و زیارت بجا آرد پس بجهة احتیاج اقتدا بتعیین
سمت کربلای معلی و طریق استخراج سمت مذکور و تعیین انحراف آن از قبله بلد یا بر
جهات آن بعد از معرفت آنچه در بیان استخراج سمت قبله از کره مذکوره تقریر شد
در کمال سهولتست مثلا مستفاد میشود که در بلده تبریز سمت کربلای معلی منحرفست از
جنوب بجانب مغرب بقدر پانزده درجه و چون انحراف سمت قبله آن چنانکه بعد از این
ظاهر خواهد شد از جنوب بجانب مغرب بقدر شانزده درجه است پس سمت

کربلا در اینجا بقدر یک درجه از سمت قبله آن منحرفست بجانب جنوب و در قزوین سمت
کربلا بقدر چهارده و نیم درجه منحرفست از جنوب بجانب مغرب که از سمت قبله آن
بقدر سی و دو درجه منحرف باشد بجانب مغرب و در مشهد مقدس رضوی سمت
مذکور بقدر شصت و هفت درجه منحرفست از جنوب بجانب مغرب که از سمت قبله
آن بقدر بیست و چهار درجه منحرف باشد بجانب مغرب و در اصفهان بقدر دو درجه
از مغرب اعتدال بجانب شمال منحرفست که تفاوت آن با سمت قبله اینجا بقدر چهل و سه
درجه باشد و در شیراز بقدر بیست و شش درجه از مغرب اعتدال بجانب شمال منحرف
است که قدر تفاوت با سمت قبله آن بقدر شصت و نه درجه باشد و بر این قیاس قدر
انحراف سمت مذکور از سمت قبله سایر بلاد و با جهات دیگر آن با اندک التفاتی از کره
مذکوره مستنبط میتواند شد و طرقی که در رکن سابق در بیان استخراج سمت قبله
از تقویم نقل شد هیچیک از آن وافی نیست بمطلوب چنانکه بر متامل ظاهر است
و از انجمله استعلام قدر وسعت هر یک از ممالک است چنانکه از کره مذکوره
معلوم میتوان کرد که مملکت خراسان مثلا بحسب طول یا عرض چه قدر است و طول و عرض
آن با هم چه نسبت دارند و از هر جهت بکدام مملکه و دو است و مانند آن **و از انجمله**
تحصیل معرفت قدر مسافت ما بین البلاد است باینطور که هر دو بلد که معرفت بعد
ما بین ایشان مطلوب افتد دایره مذکوره را بر کره چنان وضع کنیم که بر هر دو بلد
بگذرد و میتوان که قوسی از ربع مقسم بذراع در میان بلدین افتد و عدد ذراع

مابینهما معلوم شود و بنابر آن باشد که ما بین البلدین را آنکسی بجود و باشند واگر مسافت
مابینهما زیاده از ربع دور باشد بسبب انضمام بعضی از شبایه ربع دایره مذکوره
اشتباه افتد و مخفی نماند که بعضی در طریق استعلام مسافت ما بین البلدین خیالی
کرده اند که غرف و آن ظاهر است بیان این آنکه شیخ بهائی رحمه الله در حاشیه تشریح
الافلاک گفته که و بمعرفة الطول والعرض یستعلم البعد بین کل بلدین بان تربع تفاضل
ما بین طولیهما و ما بین عرضیهما و تجمع المربعین فجذر المجتمع بعد ما بینهما فاخذه لکل درجة
اثنین و عشرین فرسخا و ثلثی فرسخ و برهان هذا العمل هو شکل العروس فتأمل و در
مجموعه مسماة بکشکول این مضمون را از بعض حواشی زیج جدید نقل نموده و تقریر این
خیال اینست که تفاضل طولی ما بین البلدین بقوسی میباشد محصور میان نصف النهارین
بلدین و تفاضل عرضی بقوسی محصور میان اول السموتین و چون نصف النهار و اول
السموت بر قطب هم میگذرند زاویه که ما بین القوسین افتد قایمه میباشد پس وتر
این قایمه بعد مسافت است میان این دو بلد و چون قدر ضلعین این قایمه باعتبار
درجات بمعرفت قدر طول و عرض و تفاضل بین البلدین معلوم است و ایضا قدر
مسافت هر درجه معلوم است که چند فرسخ کسری است پس باستعانه شکل عروس که
استخراج قدر وتر زاویه که بعد مسافت معلوم میشود چه برهان شکل مذکور دال است بر
آنکه مجموع مربعین ضلعین قایمه مساوی مربع وتر است تقریر خیال مذکور و جهت
که برغرف و این خیال آنست که حال منفعل نشده و ابعون الله فرس و این را بر تقریر تسلیم

بان

برهان مقتضی شکل عروس در جمیع مثلثات مذکوره و اغماض از تعیین آن بقانون الزاویه
مستقیم الخطوط بصورت نقض و حل آن بیان میکنیم اما نقض آنکه هرگاه دو بلد
فرض کنیم که تفاضل ما بین الطولین ایشان شصت درجه باشد و تفاضل ما بین العرضین
شش درجه با این عنوان که عرض یکی شصت و سه درجه باشد و عرض دیگری هشتاد و
نه درجه پس چون مربع تفاضل ما بین الطولین شصت و چهار درجه و مربع تفاضل ما بین
العرضین سی و شش درجه میشود و مجموع آن صد درجه است و جذر آن ده است باید
که بنا بر ضابطه مذکوره بعد مسافت میان این دو بلد بقدر مسافت ده درجه باشد
با آنکه البته کمتر از مسافت شصت درجه است چه بعد مسافت ما بین العرضین بقدر
قاعده مثلثی است که یکی از ساقین آن هشت درجه است یعنی ما بین بلد اول و خط
المشرقین و دیگری از ساقین یکدرجه است یعنی ما بین بلد ثانی و خط المشرقین و مجموع
این دو ضلع نه درجه میشود و هرگاه مجموع ساقین هشت درجه باشد قاعده که بعد
مسافت ما بینهما است البته اقصر است اما حل آنکه تفاضل طول بعد قوسی که محصور باشد
بین نصف النهارین نیست بلکه بقوسی از معدل النهار است محصور بین نصف النهارین
پس در دو بلدی که یکی از آن بر نفس معدل باشد یعنی بر خط استوا عاری میتواند شد
چه قوس مذکور در نیفوت یکی از اضلاع مثلث مذکور است اما اگر هر دو بلد از افق
مایل باشند متصور نیست که قوس مذکور ضلع آن مثلث واقع شود چه هیچ یک از اطراف
این قوس در این حال بهیچ یک از آن دو بلد منتهی نمیشود و در نیفوت قوسی که

مساحت ضلعیت مثلث مذکور و در و قوسی است از دایره صغیره موازیه معدل النهار
که محصور است میان نصف النهارین بلدین و قدر مسافت این قوس اقصر است
البته از قوس معدل النهار که مساوی تفاضل ما بین الطولین و کمال انفراج میان نصف
النهارین است چه نصف النهارین بلدین چندانکه از معدل النهار دور میشوند
متضایق میگردند تا آنکه در قطبین با هم تقاطع کنند پس قدر قوس صغیره مذکوره
مساوی قدر قوس معدل النهار که عظیمه است نیست و آنچه مضبوط است که قدر یک درجه
هست و دو فرسخ و کسری است مراد درجات عظیمه است و درجات صغیره موازیه آنها
در کمی بمرتبه رسند که محسوس نباشند چنانکه در حوالی عرض التسعین است پس اگر
دو بلد در عرض مختلف نباشند و همین اختلاف طولی داشته باشند اگر بر نفس خط
استوا باشند قدر بعد مسافت ما بینهما لعینه فراسخ ستوره تفاضل طول است یعنی هر
درجه هست و دو فرسخ و کسری و هر چند از معدل النهار دورتر شوند قدر مسافت ما بینهما
با وجود توافق در تفاضل طول کمتر میشود تا بحدی که قدری معتد به نداشته باشد مثلا اگر دو
بلد بر خط استوا باشند و تفاضل بین الطولین ایشان نود درجه باشد قدر بعد مسافت
میان ایشان دو هزار فرسخ است و اگر دو بلد با وجود همین تفاضل در طول در حوالی
عرض التسعین باشند تواند بود که بعد میان ایشان یکفرسخ نیز نرسد لیکن هر دو بلد که
در طول اختلاف داشته باشند و منحصر باشد اختلاف ایشان در عرض یعنی هر دو در تحت
یک نصف النهار باشند قدر بعد مسافت میان ایشان همیشه مضبوط است لعینه فراسخ

تفاضل

تفاضل ما بین العرضین و فرق میان این دو صورت ظاهر است چه در صورت سابق
تفاضل طول باعتبار قوس معدل النهار است و مفروض آنست که بلدین بر نفس معدل
النهار یعنی بر خط استوا نیستند بلکه در تحت صغیره ایند موازیه معدل النهار پس لامحاله
لعینه در ضمن صغیره مذکوره مسافت کمتر میشود و اما درین صورت تفاضل عرض باعتبار
قوس نصف النهار است و هر دو بلد موافق در طول هستند در تحت یک نصف النهارند
تحقیق مسافت و وضع تفصیلی بلاد است نسبت بهم چنانکه خواهند معلوم کنند که از بلدی تا
بلدی کدام راه نزدیکتر است و هرگاه بسمت مستقیم از بلدی به بلدی روند راه بر کدام
بلدی افتد و در حوالی کدام بلدی گذرند و هر بلدی از سمت مستقیم چه مقدار دور است
و بر کدام جهت است چنانکه گوییم که از بلده قزوین مثلا هرگاه بسمت مستقیم بمکه معظمه
روند از کره مذکوره مستفاد میشود که بلده قم در سی فرسخی راه بعد [illegible] فرسخ [illegible] بسیار
راست و بلده همدان در سی و پنج فرسخی بعد سی فرسخ [illegible] بر یمین و بلده کاشان
در چهل فرسخی بعد چهل فرسخ بر یسار و بلده اصفهان در شصت فرسخی بعد شصت و
پنج فرسخ بر یسار و بغداد در نود فرسخی بعد شصت فرسخ بر یمین و شوشتر در صد و
پانزده فرسخی بعد سی فرسخ بر یسار و بصره در صد و چهل و پنج فرسخی بعد چهل فرسخ بر یسار
و کوفه در صد و پنجاه فرسخی بعد پنجاه فرسخ بر یمین و قطیف در دویست و سی فرسخی
بعد صد و بیست فرسخ بر یسار و [illegible] در دویست و پنجاه فرسخی بعد هشتاد فرسخ بر یسار
و لحسا در دویست و هشتاد فرسخی بعد نود فرسخ بر یسار و مدینه مشرفه در سیصد و ده فرسخی

بعد ابعاد و فرسخ بر همین و تمامه ایضا رسیده و ده فرسخی بیرون است و فرسخ بر یک سو دور
محاذات مدینه و تمامه تا که به معظمه شصت فرسخ است که مجموع مسافت مستقیمه از قزوین تا
مکه معظمه سیصد و هشتاد فرسخ بوده باشد و این علاوه در حساب سهولت بامید که اتفاقی
از آنکه مذکور شد استخراج میشود و گمان نیست که آنکه دیگر با ضوابط مشهوره به عمده بر جهت
اصل آنها و اما این نوع استخراج تواند نمود و بالله التوفیق **رکن رابع** در تفصیل بعضی
امور مستخرجه از آنکه به جمیع البلاد و آنچه مناسب آن باشد چون تفصیل که مذکور شد ابتدا با
فواید آن همه کس را در همه جا میسر نیست مناسب چنانکه بعضی از آنها که اهتمام بآن بیشتر باشد
مانند سمت قبله بلاد مشهوره و موقع توجه هر بلدی از جده و کعبه معظمه و غیر آن به مسافت
میان اشهر بلاد از آنکه مذکور شد استخراج نموده در طی سه فصل مذکور کرده و چون از حال
تحریر این رساله معلوم شده بود که در صنعت که مذکور شد وقت و اهتمام تمامی عمل
آمده باشد احتمال تفاوت قلیل را با وقوع معارض ایراد این فواید نموده است پس اگر بعد
از تدقیق تفاوت قلیلی ظاهر شود موجب قدح در حسن وضع این آلات نتواند بود بلکه
راجع بتقصیر در صنعت و سهو در عمل شود و تعیین آن در اصل مطلب که تحقیق سهو ذکر کرده
است بعنوان تخمین قریب به تحقیق میسر نیست چه هر چند کمال دقت بکار رود و تحقیق
آن بعنوان تحقیق از عهده بشر خارج باشد **فصل اول** در ذکر سمت قبله بلاد چون
قبل از این مذکور شد که بعضی از علما که باعتبار طول موافق که معظمه باشند سمت قبله آن
الحقیقه استخراج نموده و بلکه اگر جنوبی باشد از مکه معظمه یعنی در عرض کمتر باشد سمت قبله آن

نقطه شمال است و اگر شمالی باشد یعنی عرض آن بیشتر باشد نقطه جنوب و بلدی که موافق
تمام در طول با مکه معظمه داشته باشد در میان بلاد مشهوره نظر نیامد لیکن بعضی از بلاد
بسیار قریب الطول است که بمنزله موافق الطول میتواند شد مانند صنعاء دار الملک
یمن در جانب جنوب مکه معظمه و متوسط از بلاد الروم در جانب شمال آن که بسبب آنکه
هر کدام در طول از مکه معظمه دقیقه کم است انحراف قبله آن از شمال یا جنوب بجانب
مشرق قدری معتد به ندارد پس بعنوان قبله اول بنقطه شمال و ثانی بنقطه جنوب تقریبا
گردد و قبله سایر بلاد چون ازین دو نقطه بعلت اختلاف معتد به طول منحرفست قدر
انحراف آنها را از آنکه مذکور شد استخراج نموده بجهت عدم اعتنا به کسور قبله بعنوان احتیاط
دقایق کمتر از نصف درجه در نوع دقایق بیشتر از آن یعنی وضع آن بجای یک درجه
صحیح حسابکرده متعارف اهل حساب ذکر میشود و چون اکثر بلاد مذکور نسبت بمکه معظمه
شمالیست یعنی قبله آنها بنقطه جنوب نزدیکتر است از شمال مناسب این که ابتدا بلدی
نماید که قبله آن بنقطه جنوب اقرب یعنی انحراف اقل باشد و بترتیب الاکثر فالاکثر تا بجایی
منتهی که اقل انحرافا مقدم باشد بر اکثر انحرافا در همه مراتب بر وضع طبیعی و در که از همین
بسیار ریسا شد قدر انحراف بلاد را از نقطه جنوب ذکر کنند تا بنقطه مشرق رسید و بعد
از آن چون بنقطه شمال نزدیکتر میشود تتمه انحراف بنقطه شمال نمود و بترتیب الاقل
فالاقل تا بنقطه شمال و بعد از آن بترتیب الاکثر فالاکثر تا بنقطه مغرب و بعد از آن
چون باز بجنوب نزدیکتر شود بترتیب الاقل فالاقل تا بنقطه جنوب و رعایت این ترتیب

فی الجمله صیانت از سهو و غلط کتاب بعمل می آید چنانکه ظاهر است و دیگر آنکه احتیاجی نیست بذکر
قدر انحراف از یکی از این دو نقطه جنوب یا شمال چنانچه بیاید که تمام قوس انحراف اخیر که
عبارت از ما بقی آن قوس باشد تا مشرق یا مغرب ذکر نماید هرچند که مستغنی عنه است
تا اگر کاتب را در یکی از اینها سهوی واقع شود بقرینه دیگری تصحیح توان نمود و اگر دو
بلد در قدر انحراف مساوی باشند اختصار بیک واحد کرده میشود و چون معلوم شد که انحراف
باعتبار جهات اربعه چهار نوع است بلاد مشهوره را بر همین چهار قسم منفصل میگرداند **قسم اول**
بلادی که انحراف قبله آنها شرقیست از جنوب و درین قسم بیست و چهار بلد مذکور میگردد
ارزنجان قدر قوس انحراف آن از نقطه جنوب بجانب مشرق هشت درجه است که از سمت قبله حه
قبله آن تا مشرق متعادل هشتاد و دو درجه باشد **حلب** از جنوب شانزده درجه تا
مشرق هفتاد و چهار درجه **رحبه** از جنوب هفده درجه تا مشرق هفتاد و سه درجه
انطاکیه از جنوب نوزده درجه تا مشرق هفتاد و یک درجه **ملطیه** از جنوب بیست
درجه تا مشرق هفتاد درجه **مدینه مشرفه** از جنوب بیست و هشت درجه تا مشرق شصت و
دو درجه **دمشق** ایضا از جنوب بیست و هشت درجه تا مشرق شصت و دو درجه
طرابلس شام از جنوب بیست و نه درجه تا مشرق شصت و یک درجه **حمص** ایضا از
جنوب بیست و نه درجه تا مشرق شصت و یک درجه **قنسرین** از جنوب سی درجه تا مشرق شصت
درجه **رودیه کبری** از جنوب سی و یک درجه تا مشرق پنجاه و نه درجه **طرسوس**
از جنوب سی و پنج درجه تا مشرق پنجاه و پنج درجه **قسطنطنیه** از جنوب سی و شش درجه

تا مشرق

مجلس شورای ملی
کتابخانه
تاسیس ۱۳۰۲

تا مشرق پنجاه و چهار درجه **صور** از جنوب سی و هفت درجه تا مشرق پنجاه و سه درجه
قونیه از جنوب سی و هشت درجه تا مشرق پنجاه و دو درجه **عسقلان** از جنوب چهل و
چهار درجه تا مشرق چهل و شش درجه **بیت المقدس** از جنوب چهل و هفت درجه تا مشرق
چهل و سه درجه **اسکندریه** از جنوب پنجاه و هشت درجه تا مشرق سی و دو درجه **مصر**
از جنوب پنجاه و نه درجه تا مشرق سی و یک درجه **قوص از صعید مصر** از جنوب هفتاد و شش
درجه تا مشرق چهارده درجه **طرابلس مغرب** ایضا از جنوب هشتاد و شش درجه تا مشرق
چهار درجه **قرطبه دار الملک اندلس** از جنوب هشتاد و هفت درجه تا مشرق سه درجه
قیروان از جنوب هشتاد و یک درجه تا مشرق نه درجه **تاهرت علیا** از جنوب هشتاد و هفت درجه
تا مشرق سه درجه **قسم ثانی** بلادی که انحراف قبله آنها شرقیست از شمال و پنج بلد است
طنجه مغرب قدر قوس انحراف قبله آن از نقطه شمال بجانب مشرق هشتاد و چهار درجه
است که از سمت قبله آن تا مشرق متعادل شش درجه باشد **سوس اقصی مغرب** از شمال
هفتاد و پنج درجه تا مشرق پانزده درجه **ولیله مدینه نو** از شمال شصت و چهار درجه
تا مشرق بیست و شش درجه **[illegible] دار مملکت حبش** از شمال پنجاه و سه درجه تا مشرق سی و
هفت درجه **زبید از بلاد یمن** از شمال بیست و دو درجه تا مشرق شصت و هشت درجه
قسم ثالث بلادی که انحراف قبله آنها غربیست از شمال چهار بلد است **سرندیب**
قدر قوس انحراف قبله آن از نقطه شمال بجانب مغرب شصت و شش درجه است که
سمت قبله آن از نقطه مغرب متعادل بیست و چهار درجه باشد **سومنات** از شمال هفتاد و دو

یکدرجه تا صوب نوزده درجه دار الملک چین از شمال هشتاد و یکدرجه تا صوب ب درجه
نهرواله سند از شمال هشتاد و هفت درجه تا صوب سه درجه قسم رابع بلاد کج
الواف قبله آنها غربی است ازجنوب هشتاد و پنج بلده است بابارس سند قدر است
الواف قبله آن از نقطهٔ جنوب بجانب صوب هشتاد و شش درجه است که تا صوب اعتدال
پ درجه باشد اگره ازجنوب هشتاد و چهار درجه تا صوب بیست درجه دهلی ازجنوب
هشتاد و سه درجه تا صوب هفت درجه دیبل ایضا ازجنوب هشتاد و سه درجه تا
صوب هفده درجه منصوره سند ازجنوب هشتاد و یکدرجه تا صوب نه درجه لهاور ازجنوب هشتاد و
پنج درجه تا صوب پانزده درجه تهانه ازجنوب هشتاد و سه درجه تا صوب
هفده درجه هرموز ازجنوب هشتاد و دو درجه تا صوب بیست درجه سومنات
ازجنوب هشتاد و دو درجه تا صوب بیست درجه خان بالغ ازجنوب هشتاد و یکدرجه
تا صوب نوزده درجه کشمیر ازجنوب شصت و نه درجه تا صوب بیست و یکدرجه
قطیف ایضا ازجنوب شصت و نه درجه تا صوب بیست و یکدرجه حلب ازجنوب
شصت و هشت درجه تا صوب بیست و دو درجه قندهار ایضا ازجنوب شصت و هشت
درجه تا صوب بیست و دو درجه بست ازجنوب شصت و پنج درجه تا صوب بیست و
پنج درجه غزنین ازجنوب شصت و چهار درجه تا صوب بیست و شش درجه سیستان
ازجنوب شصت و دو درجه تا صوب بیست و هشت درجه بدخشان ایضا ازجنوب
شصت و دو درجه تا صوب بیست و هشت درجه بیش بالغ ازجنوب شصت و یکدرجه

تا صوب بیست و نه درجه قراقرم ایضا ازجنوب شصت و یکدرجه تا صوب بیست و نه
درجه بحرین ازجنوب شصت درجه تا صوب سی درجه بلخ ازجنوب پنجاه و
نه درجه تا صوب سی و یکدرجه ختن ازجنوب پنجاه و هشت درجه تا صوب سی و
دو درجه کرمان ایضا ازجنوب پنجاه و هشت درجه تا صوب سی و دو درجه فاریاب
ازجنوب پنجاه و شش درجه تا صوب سی و چهار درجه کاشغر ازجنوب پنجاه و چهار
درجه تا صوب سی و شش درجه مرو ازجنوب پنجاه و دو درجه تا صوب سی و
هشت درجه هرات ازجنوب پنجاه و یکدرجه تا صوب سی و نه درجه شیراز ایضا
ازجنوب پنجاه و یکدرجه تا صوب سی و نه درجه کش ازجنوب پنجاه درجه تا صوب
چهل درجه سمرقند ازجنوب چهل و نه درجه تا صوب چهل و یکدرجه بخارا ایضا
ازجنوب چهل و نه درجه تا صوب چهل و یکدرجه خجند ازجنوب چهل و هشت
درجه تا صوب چهل و دو درجه تون ایضا ازجنوب چهل و هشت درجه تا صوب
چهل و دو درجه ترشیز ایضا ازجنوب چهل و هشت درجه تا صوب چهل و دو درجه
سرخس ازجنوب چهل و هفت درجه تا صوب چهل و سه درجه بناکت ازجنوب
چهل و شش درجه تا صوب چهل و چهار درجه المالغ ایضا ازجنوب چهل و شش درجه
تا صوب چهل و چهار درجه نیشابور ازجنوب چهل و چهار درجه تا صوب چهل و
شش درجه طوس ازجنوب چهل و سه درجه تا صوب چهل و هفت درجه سبزوار
ازجنوب چهل و دو درجه تا صوب چهل و هشت درجه طراز ایضا ازجنوب چهل و دو

درجه تا سوب چهل و هشت درجه **یزد** ایضا از جنوب چهل و دو درجه تا سوب پنجاه و
هشت درجه **رامهرمز** از جنوب چهل درجه تا سوب پنجاه درجه **صفاهان** از جنوب سی و
نه درجه تا سوب پنجاه و یکدرجه **دامغان** از جنوب سی و هشت درجه تا سوب پنجاه و
دو درجه **سمنان** از جنوب سی و هفت درجه تا سوب پنجاه و سه درجه **کرکانج دار**
الملک خوارزم ایضا از جنوب سی و هشت درجه تا سوب پنجاه و سه درجه **استراباد**
از جنوب سی و شش درجه تا سوب پنجاه و چهار درجه **بصره** ایضا از جنوب سی و
شش درجه تا سوب پنجاه و چهار درجه **کاشان** از جنوب سی و پنجه درجه تا سوب پنجاه و
پنجه درجه **قشم** از جنوب سی و دو درجه تا سوب پنجاه و هشت درجه **شوشتر**
ایضا از جنوب سی و دو درجه تا سوب پنجاه و هشت درجه **ری** از جنوب سی و یکدرجه
تا سوب پنجاه و نه درجه **ساری** ایضا از جنوب سی و یکدرجه تا سوب پنجاه و نه درجه
ساوه از جنوب بیست و هشت درجه تا سوب شصت و دو درجه **قزوین** از جنوب
بیست و هشت درجه تا سوب شصت و سه درجه **ابهر** از جنوب بیست و پنجه درجه تا
سوب شصت و یکدرجه **شهرزور** از جنوب بیست و چهار درجه تا سوب شصت و شش
درجه **کوبارمیه ارومی** ایضا از جنوب بیست و چهار درجه تا سوب شصت و شش درجه **لاهیجان**
از جنوب بیست و سه درجه تا سوب شصت و هشت درجه **همدان** از جنوب بیست و
دو درجه تا سوب شصت و هشت درجه **شماخی** از جنوب بیست درجه تا سوب هفتاد و
درجه **باکویه** ایضا از جنوب بیست درجه تا سوب هفتاد و درجه **بلغار** از جنوب

ازند

نوزده درجه تا سوب هفتاد و یکدرجه **باب الابواب** از جنوب هجده درجه تا سوب هفتاد و
دو درجه **بردعه** ایضا از جنوب هجده درجه تا سوب هفتاد و دو درجه **اردبیل** ایضا
از جنوب هجده درجه تا سوب هفتاد و دو درجه **تبریز** از جنوب شانزده درجه تا
سوب هفتاد و چهار درجه **تفلیس** ایضا از جنوب شانزده درجه تا سوب هفتاد و دو
چهار درجه **مراغه** از جنوب پانزده درجه تا سوب هفتاد و پنجه درجه **بغداد** از جنوب
سیزده درجه تا سوب هفتاد و هفت درجه **نخجوان** از جنوب دوازده درجه تا سوب
هفتاد و هشت درجه **کوفه** ایضا از جنوب دوازده درجه تا سوب هفتاد و هشت
درجه **سرمن رای** از جنوب هفت درجه تا سوب هشتاد و سه درجه و این تفصیل
قدر الکفاف بعضی است از بلاد مشهوره دانسته شد و بعضی از بلاد که مذکور نشده بمقابله
بلاد و قریه آن معلوم میتوان شد مانند بسطام بمقابله دامغان و استراباد و مانند
آمل بمقابله ساری و مانند رشت بمقابله لاهیجان و قس علی ذلک و باید دانست که
در بعضی قدر الکوادات قبله بلاد و توهمی چند است که ذکر آنها و بیان ضعف آنها چون
از تفصیل موجب زیادتی بصیرت درین مقام میتواند شد پس صواب آنست که این
تفصیل را بتحریر و تقریر آنها ختم کنیم **اول** توهم آنکه هرگاه تفاضل طول بلدی بنسبت
بطول مکه معظمه و بی باشد با تفاضل عرض آن بلد بنسبت بعرض مکه یعنی بهمان
قدر از درجات و دقایق که در طول زیاده است از مکه در عرض نیز زیاده باشد یا نیز
زیادتی طول در عرض کم باشد یا بهمان قدر که در طول کم است در عرض نیز کم باشد یا نیز

از مجموع تفاوت طول و عرض بلاد معلوم میشود و ایضاً از این قبیل است حکم باینکه طول بصره از
طول بغداد به پنج درجه زیاده است چنانکه در رساله مذکور است چه در زیجات معتبره محقق
منضبط است که طول بصره هشتاد و چهار درجه است و عرضش سی درجه و طول بغداد هشتاد
درجه است و عرضش سی و سه درجه و بیست و پنج دقیقه پس بنابرین زیادتی طول بصره
از طول مکه که باتفاق هفتاد و هفت درجه و ده دقیقه است شش درجه و پنجاه دقیقه
میشود و زیادتی عرض آن بر عرض مکه که باتفاق بیست و یک درجه و چهل دقیقه است
هشت درجه و بیست دقیقه میشود پس تفاضل طول و عرض آن نسبت بطول و عرض مکه
مساوی نیست بلکه یکدرجه و نیم تفاوت دارد و همچنین زیادتی طول بصره بر طول
بغداد چهار درجه است نه پنج درجه دیگر از توهمات عکس صورت مذکوره است
یعنی که هر گاه قبله بلدی بر منتصف دو جهت باشد لازم آید که تفاضل طول و عرض
آن بعینه از آنهای مذکوره مساوی باشد و بطلان این نیز بعد از تذکر ما سبق باندک
تاملی ظاهر میشود دیگر از توهمات انضمام آنست که تساوی قدر الانحراف دو بلد
در یکی از اقسام اربعه مذکوره مستلزم آن باشد که در سمت قبله مسامت هم باشند
یعنی بحیثیتی باشند که اگر خطی از ابعد بلدین بجانب سمت افق کشند بر افق دیگر نیز بگذرد و این نیز
فاسد است چه شیراز از سمت قبله هرات با وجود تساوی قدر الانحراف درجات
الانحراف غربی از جنوب قریب به بیست فرسخ برگشته است و همچنین با وجود تساوی
مذکور هر سه از سمت قبله مولتان چهل فرسخ برگشته است و اصفهان از سمت قبله

دهلی البعد چهل فرسخ برگشته و نیز از سمت قبله تبریز دار السلطنه پنجاه فرسخ برگشته و کرمان
از سمت قبله خبیص هشتاد فرسخ برگشته است و مخفی نماند که منشأ این توهم گمان
توازی نصف النهار بلاد است چه بر این تقدیر از وقوع تساوی زاویه الانحراف ایشان
با هم چنانکه مفروض است لازم می آید که خط سمت قبله ایشان بعد از اخراج متحد شوند
و الا متقاطع خواهند بود و به نقطه از سمت قبله لا محاله و چون محالست که از تقاطع دو خط
غیر متوازی با دو خط متوازی دو زاویه متساویه در یکجهت حادث شود می باید که
دو زاویه الانحراف که از تلاقی ایشان با نصف النهارین متوازیین فرض کنیم
حادث شده با هم مساوی نباشند و این خلاف فرض است دیگر از توهمات عکس
صورت سابقه است یعنی هر گاه دو بلد بر حیثیت مذکوره باشند لازم باشد که در قدر
الانحراف مساوی باشند و این نیز فاسد است چه قسطنطنیه بر سمت قبله قسطنطنیه است
با وجود تفاوت شش درجه در قدر الانحراف شرقی از جنوب الحق بر سمت قبله اما در
است با تفاوت هفت درجه در قدر الانحراف غربی از جنوب و همچنین کوین بر سمت
قبله کشمیر است با تفاوت هشت درجه و نیز دو بر سمت قبله مین بالغ است با تفاوت
نوزده درجه و شیراز بر سمت قبله جان بالغ است با تفاوت بیست درجه و شستی
این توهم نیز قریب بهمین توهم سابق است دیگر از توهمات آنست که هر گاه دو بلد
نظیر هم باشند یعنی که قدر الانحراف احدهما در یکی از اقسام اربعه مساوی باشد
با قدر الانحراف دیگری در قسم مقابل آن لازم باشد که در سمت قبله با هم مواجه باشند

یعنی اگر از یکی به دیگری خطی مستقیم اخراج شود و بمکه معظمه بگذرد و در این نیز بلدانست چنانچه
از بلاد این نظیر همدانست باین معنی که قدر انحراف قبله زبید از شمال بجانب مشرق
بیست و دو درجه است و انحراف همدان از جنوب بجانب مغرب ایضا بیست و دو
درجه است با آنکه سمت قبله زبید مواجه شرقی همدانست و قریب بچهل فرسخ و سمت قبله
همدان ایضا مواجه شرقی زبید است و قریب به بیست فرسخ و اگر از همدان بزبید خطی
اخراج کنند قریب به بیست فرسخ از غربی مکه معظمه بگذرد و ایضا قیروان نظیر دار الملک
چین است چه قدر هر یک از انحراف سمت قبله اول از جنوب بجانب مشرق و انحراف
ثانی از شمال بجانب مغرب هشتاد و یک درجه است با آنکه سمت قبله قیروان مواجه جانب
جنوبی چین است بمسافت ششصد و پنجاه فرسخ تقریبا و سمت قبله چین ایضا مواجه جانب
جنوبی قیروان است بمسافت چهارصد و شصت فرسخ تقریبا و اگر از قیروان بچین
خطی مستقیم اخراج کنند قریب بسیصد و پنجاه فرسخ از شمالی مکه معظمه بگذرد و ایضا
سوس اقصی نظیر لهاور است چه انحراف سمت قبله سوس از شمال بجانب مشرق و سمت
قبله لهاور از جنوب بجانب مغرب هر یک هشتاد و پنج درجه است با آنکه سمت قبله سوس
مواجه جانب جنوبی لهاور است قریب بچهارصد فرسخ و سمت قبله لهاور ایضا مواجه
جنوبی سوس است قریب بهفتصد فرسخ و اگر میان آنها بخطی مستقیم وصل کنند قریب بسیصد و
شصت فرسخ از شمال مکه معظمه بگذرد و ایضا تاهرت علیا نظیر بهلوار است چه انحراف
سمت قبله تاهرت از جنوب بجانب مشرق هشتاد و هفت درجه است مساوی انحراف

قبله بهلوار از شمال بجانب مغرب با آنکه سمت قبله تاهرت مواجه جنوبی بهلوار است
بمسافت دویست فرسخ تقریبا و سمت قبله بهلوار ایضا موافق جنوبی تاهرت است
بمسافت سیصد و پنجاه فرسخ تقریبا و خط مستقیم میان آنها قریب بمسافت صد و پنجاه فرسخ
از شمالی مکه میگذرد و در ضمن تمثیلات مذکوره این نیز ظاهر شد که بعد هر یک از
بلدین متناظرین از سمت قبله دیگری لازم نیست که متساوی باشد و وجه این اختلاف عدم
تساوی ابعاد ایشانست در قرب و بعد نسبت بمکه معظمه چنانکه باندک تاملی ظاهر میشود و دیگر از
ترجمات عکس صورت سابق است باین معنی که هر گاه دو بلد در دو جهت مکه معظمه مواجه
هم باشند در سمت قبله لازم آید که انحراف احدهما در یکی از اقسام اربعه مساوی انحراف
دیگری باشد در قسم مقابل و این نیز باطل است چه دار الملک حبش در سمت قبله مواجه
قندهار است با تفاوت پانزده درجه در قدر انحراف مقابل و قلعه مدینه نوبه مواجه
دهلی است با تفاوت نوزده درجه در قدر انحراف مذکور و ممکن است که منشا این
توهم و توهم سابق قیاس وضع بلاد مذکوره باشد بر اطراف مکه معظمه بر وضع نقاط
محیط یک دایره با مرکزش و غفلت از اختلاف شمال و جنوب و همچنین مشرق و مغرب
بلاد و باختلاف آفاق و آنچه در باطن فیه قدر انحراف هر بلدی از جنوب یا شمال همان
بلد معتبر است و بعد از تذکر این ضوابط و مشابه آن اشتباهی در امثال این امور نمیماند

فصل دوم در ذکر مواضع توجه بلاد مشهوره از حرم و کعبه معظمه از کیفیت وضع کعبه معظمه
چنانکه در اوایل این رساله مذکور شد و مشاهده کرده جمیع البلاد مستفاد میشود که از حجر الاسود

تا باب کعبه معظمه که قریب بسدس ضلع طولی است موقع توجه اهل بعضی از بلاد هند است
مانند نهلواره و حوالی آن و قفا ما بین آن نیز قریب بسدس است موقع توجه اهل
چین و دیبل و ما بین منصوره و سند و ارکه و دهلی و لاهور و [illegible] و تانه و حوالی آنهاست
و از باب تا منتصف آن ضلع که نهایت سدس ثالث است موقع توجه اهل [illegible] و لهاور
و مولتان و قطیف و البحرین و قندهار و کشمیر و [illegible] و سیستان و کرمان و [illegible]
و هرات و عمان و بلخ و شیراز و [illegible] و فاریاب است و سدس رابع موقع توجه اهل هرات
و طوس و [illegible] و یزد و مرو و خوارزم و ترشیز و تون و سمرقند و کاشغر و ختن و
کش و نخشب و بخارا و اسفراین و طوس و [illegible] و ایلاق و سبزوار است و سدس
خامس موقع توجه اهل اصفهان و البصره و سمنان و کاشان و استراباد و گرگان و
قم و ری و ساری و قزوین و ساوه و لاهیجان و همدانست و سدس سادس که
منتهی است برکن شامی موقع توجه اهل کوفه و مدینه و روس و شماخی و بلغار و باب الابواب
و بردعه و تفلیس و اردبیل و تبریز و بغداد و کوفه و سر من رای است پس موقع توجه
اهل عراق عرب بسیار توجه است برکن شامی و موقع توجه اهل عراق عجم نیز باین رکن
اقرب است از سایر ارکان و وجه تسمیه آن بعراقی همین است و از رکن عراقی تا رکن غربی
که ضلع عرضی است سدس اول آن موقع توجه اهل موصل و ارزن الروم و حوالی آنهاست
و سدس ثانی موقع توجه اهل ارزنگان و حلب و حوالی آنهاست و سدس ثالث که منتهی
میشود بمیزاب که منتصف ضلع مذکور است موقع توجه اهل انطاکیه و ملطیه و روم و [illegible]

و طرابلس شام و دمشق و حمص و قسطنطنیه و قنسرین و مدینه منوره و قونیه و صور و
عسقلان و بیت المقدس است پس وجه تسمیه رکن عراقی مذکور برکن شامی نیز ظاهر
اهل حمه
شد چه موقع توجه بلاد شام نیز باین رکن نزدیکتر است از ارکان دیگر و سدس رابع
موقع توجه اهل اسکندریه و مصر و اندلس است و سدس خامس موقع توجه اهل [illegible]
مغرب و قیروان و ماهرت و تونس و سوس الاقصی است و سدس سادس که منتهی است
برکن غربی محاذی جزئی از بلاد مشهوره نیست و التسمیه این رکن بغربی یا بواسطه محاذات
آنست بطرف مغرب اعتدال و یا بواسطه آنست که موقع توجه اهل بلاد مغرب باین نزدیکتر
است از سایر ارکان چنانکه ظاهر شد و از رکن غربی تا رکن یمانی که ضلع دیگر طولی و ثانی
اضلاع است سدس اول آن موقع توجه اهل دنقله و اکثر بلاد نوبه است و سدس ثانی
موقع توجه اهل حبشه و سایر بلاد حبشه است و سدس ثالث محاذی جزئی از بلاد مشهوره
نیست و سدس رابع و خامس و سادس که نصف اخر این ضلع است موقع توجه
اهل بعضی از بلاد یمن است مانند زبید و از رکن یمانی تا رکن حجر الاسود که ضلع دیگر عرضی
و رابع اضلاع است سدس اول آن موقع توجه اهل صنعای یمن و حوالی آنست پس این
رکن از دو جانب ببلاد یمن محاذات دارد و در اطلاق یمانی بر آن کمال مناسبت
حاصل است و سدس ثانی و ثالث و رابع و خامس این ضلع محاذی جزئی از بلاد مشهوره
نیست و سدس سادس که منتهی بحجر الاسود است موقع توجه اهل سومنات و سرندیب و [illegible]
آنهاست و بر عارف بر وضع کره مذکور پوشیده نیست که استنباط این قسم امور از [illegible]

در مرتبهٔ مشاهده اعتبار نیست پس خلاف آنچه از آن استنباط شده خصوصاً با تفاوت فاحش
مثل آنچه ابن شاذان در رساله قبله ذکر کرده است که قبلهٔ موقان و کابل و قندهار تا سیستان
رکن یمانی و حجرالاسود است محل اعتماد نیست و از این قبیل است آنچه بعضی تصور کرده‌اند
که توجه اهل عراق به رکن حجرالاسود است و بنا بر این آن رکن را عراقی نامیده‌اند چنانکه
در کتاب شرایع مذکور است و همچنین آنچه شهید ثانی رحمه الله در شرح آن به قصد استدلال
غرابت این حکم فرموده که این بر سبیل تقریب است و قبلهٔ اهل عراق باب و نزدیک
به آن است و قطع نظر از مقتضای که مذکور شد بعد معلوم است که رکن حجرالاسود منحرف
است از محاذات مشرق فاصله الی جانب جنوب و بر تقدیر که موافق تقریر بشود توجه به آن
یا باب یا بعضی جزئی از اجزای آن ضلع که رکن حجر او ست باید از رکن دیگر اقل استلزام استقبال
جزئیت از قوس مابین جنوب و مغرب به کعبه نزدیکتر نباشد از مغرب و احتمال آنکه
خلافی نیست در یکی بودن قبلهٔ جمیع بلاد عراق و باب و میل به جنوب نزدیکتر است بلکه قبلهٔ بعضی از آن
مثل موصل مابین جنوب است پس چون تواند بود که قبلهٔ عراق رکن حجر یا باب یا نزدیک به آن
باشد **فصل ثالث** در تفصیل بعد مسافت بین البلاد از آنچه گذشت از تقریری که سابقاً مذکور شد
معلوم شود که در صورت اختلاف دو بلد در عرض تنها قدر ما به التفاضل میان دو بلد تا چهار
است افاده حساب مشهور که تفاضل یک درجه موجب تفاوت مسافت بیست و دو فرسخ
و دو ثلث فرسخ است و در آن مضبوط است چنانکه از صنعا تا مکهٔ معظمه که طول هر یک
هفتاد و هفت درجه است و اختلافی در طول با هم ندارند مگر به دقیقه چند و عرض صنعا

چهارده درجه و نیم و عرض مکه معظمه بیست و یک درجه و چهل دقیقه است چون تفاضل عرضی
هفت درجه و ده دقیقه است قدر مسافت میان صنعا و مکه بر ضابطهٔ مذکوره قریب
یکصد و شصت فرسخ می‌شود و چنانکه شیراز تا ساری که طول هر یک هشتاد و دو درجه
و عرض شیراز بیست و نه درجه و سی و شش دقیقه است و عرض ساری سی و شش درجه
است چون تفاضل عرضین شش درجه و بیست و چهار دقیقه است به حساب مذکور مسافت
میانها قریب یکصد و شصت و نه فرسخ است و علی هذا القیاس و اما در صورت اختلاف
طولی یا اختلاف در عرض و طول با هم ضابطهٔ مذکوره جاری نیست مگر بر تقدیر آنکه هر دو بلد
بر خط استوا باشند چه در آفاق مائله به اعتبار تقارب انصاف النهارین که محاط اختلاف
طول است تواند بود که با وجود تفاوت صد درجه یا بیشتر بعد مسافت یک فرسخ یا کمتر رسد
چنانکه سابقاً اشاره شد پس جاری بر این قدر فرسخ یک درجه طول مختلف می‌شود با اختلاف
دوری از خط استوا چنانکه در وسط اقلیم اول که بعد دوازده درجه و چهل دقیقه از خط
استوا دور است قدر مسافت یک درجه تفاوت طول بیست و یک فرسخ و کسری می‌شود و
در وسط اقلیم دوم که عرض آن از خط استوا بیست درجه و بیست و هفت دقیقه است قدر
مسافت همان درجه قریب به بیست فرسخ می‌شود و در وسط اقلیم سوم که عرضش بیست و
هفت درجه و نیم است مسافت آن نوزده فرسخ و کسری است و در وسط اقلیم چهارم که
عرضش سی و سه درجه و سی و هفت دقیقه است هفده فرسخ و کسری است و در وسط
اقلیم پنجم که عرضش سی و هشت درجه و پنجاه و چهار دقیقه است شانزده فرسخ و کسری است

و در صیعهٔ اقلیم ششم که عرضش چهل و سه درجه و بیست و دو دقیقه است قریب یازده
فرسخ و در صیعهٔ اقلیم هفتم که عرضش چهل و هشت درجه و دوازده دقیقه است قریب سیزده
فرسخ و در منتهای اقالیم که نهایت عمارت بنابر مشهور و عرضش پنجاه درجه و بیست دقیقه
است دوازده فرسخ و کسری میشود و همچنین بعد از آن به تدریج کم میشود تا عرض تسعین
پس بجهت این اختلاف بعض معرفت عرض و طول بلاد و افق بیشتر با استخراج قدر مسافت
مابینها و اکثر بین آلتی بجهت استعلام آن خصوصا در بلاد مختلف الطول و العرض که مذکور شد است
و چون استخراج قدر بعد جمیع بلاد از هم و ذکر آنها تطویل بلاطائل است پس مسافت
که قدر فراسخ ما بین هر دو بلد که از هم بعیدی معتد به داشته باشند موافق معتقدای که مذکور شده
بتفصیل مذکور کرده و بنابر این هر گاه نسبت بعد مسافت چهل بلد مشهور با هم که هفتصد و هشتاد
نسبت است اکتفا میشود و بجهت صیانت از رفع و غلط کاتب بقدر مذکور از فراسخ را
مثل که بذکر مراحل نیز میکنیم هر مرحله هشت فرسخ چنانکه مشهور است تا اگر در یکی سهوی واقع
شود بقرینه دیگری تصحیح توان کرد و چون در ذکر کسور بلکه آحاد قلیله فراسخ و همچنین
در ذکر کسور مراحل نفعی معتد به نیست بجهت رعایت عدم اطناب از کسور فراسخ مطلقا
اعراض و از آحاد فراسخ نیز آنچه بنصف عشره نرسد اسقاط میکنیم و زائد بر آن از فراسخ
نموده بجای عشره که در مقام منازل منزل یک مرحله اعتبار شده به بر عشرات تمام میکنیم
و از مراحل نیز بهمین طریق آنچه از نصف کمتر باشد اسقاط و زاید بر آن را بجای یک مرحله اعتبار
میکنیم و شروع از بلادی که در حوالی مکه معظمه است مانند مدینه مشرفه و صنعا و لحسا نموده

بعد از آن سایر بلاد به ترتیب الاقرب فالاقرب بنسبت بمکه معظمه مذکور میشود و نسبت هر
بلدی بهر یک از بلاد که مقدم بر او ذکر شده بترتیب بتفصیل می آید **مدینه مشرفه** قدر مسافت
آن تا مکه معظمه نود فرسخ است که یازده مرحله باشد **صنعا** تا مکه صد و شصت فرسخ بیست مرحله
تا مدینه دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله **لحسا** تا مکه صد و چهل فرسخ هفده مرحله
تا مدینه صد و هشتاد فرسخ بیست و دو مرحله تا صنعا دویست و چهل فرسخ سی مرحله **بصره** تا مکه دویست و
چهل فرسخ سی مرحله تا مدینه دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله تا صنعا سیصد و نود
فرسخ چهل و نه مرحله تا لحسا صد و پنجاه فرسخ نوزده مرحله **هرموز** تا مکه دویست و هشتاد
فرسخ سی و چهار مرحله تا مدینه دویست و نود فرسخ سی و شش مرحله تا صنعا سیصد و شصت
فرسخ چهل و پنج مرحله تا لحسا صد و چهل فرسخ هفده مرحله تا بصره صد و شصت فرسخ بیست مرحله
شیراز تا مکه دویست و هشتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا مدینه دویست و شصت فرسخ
سی و سه مرحله تا صنعا چهار صد و ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا لحسا صد و شصت فرسخ
بیست مرحله تا بصره هشتاد فرسخ ده مرحله تا هرموز صد فرسخ سیزده مرحله **بغداد** تا مکه
دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا مدینه دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله تا صنعا
چهار صد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا لحسا دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله
تا بصره نود فرسخ یازده مرحله تا هرموز دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا شیراز
صد و هشتاد فرسخ بیست و دو مرحله **موصل** تا مکه دویست و نود فرسخ سی و شش مرحله تا مدینه
دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله تا صنعا چهار صد و چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله

تا حلب دویست و هفتاد فرسنگ سی و چهار مرحله تا تبریز سیصد و هفتاد فرسنگ بیست و دیگر مرحله تا هرموز
سیصد و سی فرسنگ چهل و دیگر مرحله تا شیراز دویست و سی فرسنگ بیست و نه مرحله تا بغداد و هفتاد و
فرسنگ نه مرحله **اصفهان** تا مکه سیصد و ده فرسنگ سی و نه مرحله تا مدینه دویست و هشتاد فرسنگ
سی و دیگر مرحله تا صنعا چهار صد و پنجاه فرسنگ پنجاه و شش مرحله تا حلب دویست و ده فرسنگ بیست و
شش مرحله تا تبریز هفتاد فرسنگ نه مرحله تا هرموز صد و هشتاد فرسنگ بیست و سه مرحله تا شیراز
هفتاد فرسنگ نه مرحله تا بغداد صد و ده فرسنگ چهارده مرحله تا موصل صد و نود فرسنگ بیست و
چهار مرحله **دمشق** تا مکه سیصد و بیست فرسنگ چهل مرحله تا مدینه دویست و بیست فرسنگ
بیست و هشت مرحله تا صنعا چهار صد و هشتاد فرسنگ شصت مرحله تا حلب سیصد و سی فرسنگ
چهل و چهار مرحله تا تبریز دویست و شصت فرسنگ سی و سه مرحله تا هرموز چهار صد و سی
فرسنگ پنجاه و چهار مرحله تا شیراز سیصد و پنجاه فرسنگ چهل و چهار مرحله تا بغداد دویست
فرسنگ بیست و پنج مرحله تا موصل صد و بیست فرسنگ پانزده مرحله تا اصفهان سیصد و ده
فرسنگ سی و هشت مرحله **جابی دار الملک حبش** تا مکه سیصد و سی فرسنگ چهل و دیگر مرحله تا مدینه
سیصد و پنجاه فرسنگ چهل و چهار مرحله تا صنعا دویست و سی فرسنگ بیست و نه مرحله تا حلب
چهار صد و پنجاه فرسنگ پنجاه و شش مرحله تا تبریز پانصد و پنجاه فرسنگ شصت و نه مرحله تا
هرموز پانصد و هشتاد فرسنگ هفتاد و سه مرحله تا شیراز پانصد و نود فرسنگ هفتاد و چهار
مرحله تا بغداد پانصد و پنجاه فرسنگ شصت و نه مرحله تا موصل پانصد و سی فرسنگ شصت و
شش مرحله تا اصفهان ششصد و ده فرسنگ هفتاد و شش مرحله تا دمشق چهار صد و هشتاد

فرسنگ هشت مرحله **یزد** تا مکه سیصد و چهل فرسنگ چهل و سه مرحله تا مدینه سیصد و ده
فرسنگ سی و نه مرحله تا صنعا چهار صد و هشتاد فرسنگ شصت مرحله تا حلب دویست و سی
فرسنگ بیست و نه مرحله تا تبریز صد و ده فرسنگ چهارده مرحله تا هرموز صد و شصت فرسنگ
بیست مرحله تا شیراز هفتاد فرسنگ نه مرحله تا بغداد صد و هفتاد فرسنگ بیست و دیگر مرحله
تا موصل دویست و چهل فرسنگ سی مرحله تا اصفهان شصت فرسنگ هشت مرحله تا دمشق
سیصد و شصت فرسنگ چهل و پنج مرحله تا حبشه ششصد و پنجاه فرسنگ هشتاد و دیگر مرحله **مصر**
تا مکه سیصد و چهل فرسنگ چهل و سه مرحله تا مدینه دویست و هفتاد فرسنگ سی و چهار مرحله
تا صنعا چهار صد و هفتاد فرسنگ پنجاه و نه مرحله تا حلب چهار صد و چهل فرسنگ پنجاه و پنج مرحله
تا تبریز چهار صد و ده فرسنگ پنجاه و دیگر مرحله تا هرموز پانصد و چهل فرسنگ شصت و هشت
مرحله تا شیراز چهار صد و نود فرسنگ شصت و دیگر مرحله تا بغداد سیصد و چهل فرسنگ چهل و
سه مرحله تا موصل دویست و هشتاد فرسنگ سی و پنج مرحله تا اصفهان چهار صد و پنجاه
فرسنگ پنجاه و شش مرحله تا دمشق صد و هفتاد فرسنگ بیست و دیگر مرحله تا حبشه سیصد و هشتاد و
فرسنگ چهل و هشت مرحله تا مدینه پانصد و ده فرسنگ شصت و چهار مرحله **حلب** تا مکه سیصد و
چهل فرسنگ چهل و سه مرحله تا مدینه دویست و شصت فرسنگ سی و سه مرحله تا صنعا پانصد و
ده فرسنگ شصت و چهار مرحله تا حلب سیصد و سی فرسنگ چهل و چهار مرحله تا تبریز دویست و
چهل فرسنگ سی مرحله تا هرموز چهار صد و ده فرسنگ پنجاه و دیگر مرحله تا شیراز سیصد و بیست
فرسنگ چهل مرحله تا بغداد صد و شصت فرسنگ بیست مرحله تا موصل هشتاد فرسنگ ده مرحله تا اصفهان

دویست و هشتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا دمشق هشتاد فرسخ نه مرحله تا حبشه با بغداد و چهل
فرسخ شصت و هشت مرحله تا یزد سیصد و پنج فرسخ چهل مرحله تا مصر دویست و چهل فرسخ سی
مرحله **قزوین** تا مکه سیصد و هشتاد فرسخ چهل و شش مرحله تا مدینه سیصد و ده فرسخ سی و نه
مرحله تا صنعا با بغداد پنج فرسخ شصت و پنج مرحله تا بلخ دویست و نود فرسخ سی و شش
مرحله تا بصره صد و سی فرسخ شانزده مرحله تا هرموز دویست و شصت فرسخ سی و سه
مرحله تا شیراز صد و پنجاه فرسخ نوزده مرحله تا بغداد صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا
موصل صد و هشتاد فرسخ بیست و یک مرحله تا اصفهان هشتاد فرسخ ده مرحله تا دمشق دویست و
هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا حبشه ششصد فرسخ هشتاد و پنج مرحله تا یزد صد و ده فرسخ
چهارده مرحله تا مصر چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا حلب دویست و چهل فرسخ سی مرحله **تبریز**
تا مکه سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا مدینه سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا صنعا
با بغداد پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله تا بلخ سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا بصره صد و
چهل فرسخ هجده مرحله تا هرموز سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا شیراز دویست و
سی فرسخ بیست و نه مرحله تا بغداد صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا موصل صد و سی فرسخ
شانزده مرحله تا اصفهان صد و شصت فرسخ بیست مرحله تا دمشق دویست و سی فرسخ
بیست و نه مرحله تا حبشه ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله تا یزد صد و نود فرسخ بیست و
چهار مرحله تا مصر چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا حلب صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله
تا قزوین نود فرسخ یازده مرحله **ارزن الروم** تا مکه چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا مدینه

سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا صنعا با بغداد و شصت فرسخ هشتاد مرحله تا بلخ سیصد و
هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا بصره دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا هرموز چهارصد فرسخ
پنجاه مرحله تا شیراز سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا بغداد صد و سی فرسخ شانزده
مرحله تا موصل صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا اصفهان دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله
تا دمشق صد و هشتاد فرسخ بیست و یک مرحله تا حبشه ششصد و چهل فرسخ هشتاد مرحله تا یزد
دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا مصر سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا حلب صد و
ده فرسخ چهارده مرحله تا قزوین صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا تبریز صد و ده
فرسخ چهارده مرحله **سبزوار** تا مکه چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا مدینه
سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا صنعا با بغداد و هشتاد فرسخ شصت و یک مرحله تا بلخ
سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا بصره صد و نود فرسخ بیست و چهار مرحله تا هرموز
دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا شیراز صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا بغداد
دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله تا موصل دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا اصفهان
صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا دمشق سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا حبشه
هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله تا یزد صد فرسخ سیزده مرحله تا مصر با بغداد و چهل فرسخ
شصت و هشت مرحله تا حلب سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا قزوین نود فرسخ
یازده مرحله تا تبریز صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا ارزن الروم دویست و پنجاه
فرسخ سی و یک مرحله **استرآباد** تا مکه چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا مدینه سیصد و

هفتاد و فرسخ چهل و شش مرحله تا اصفهان پانصد و هشت فرسخ هفتاد و مرحله تا حلب سیصد و بیست
فرسخ چهل مرحله تا بصره صد و هفتاد فرسخ بیست و یکم مرحله تا هرموز دویست و هفتاد و فرسخ
سی و چهار مرحله تا شیراز صد و هشتاد و فرسخ بیست و سه مرحله تا بغداد و ایضا صد و هشتاد و
فرسخ بیست و سه مرحله تا موصل دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا اصفهان صد و ده
فرسخ چهارده مرحله تا دمشق سیصد و … و فرسخ چهل و چهار مرحله تا حبشه هفتصد فرسخ
هشتاد و هشت مرحله تا یزد صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا مصر پانصد و ده فرسخ شصت و
چهار مرحله تا حلب سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا قزوین نود فرسخ یازده مرحله تا تبریز
صد و سی فرسخ شانزده مرحله تا ارزن الروم دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله
تا سبزوار چهل فرسخ پنج مرحله **هرات** تا مکه چهارصد و چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله تا مدینه
چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا اصفهان پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا حلب سیصد و بیست
فرسخ چهل مرحله تا بصره دویست فرسخ بیست و پنج مرحله تا هرموز دویست و بیست فرسخ بیست و
هشت مرحله تا شیراز صد و شصت فرسخ بیست مرحله تا بغداد دویست و چهل فرسخ سی مرحله تا
موصل سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا اصفهان صد و چهل فرسخ هیجده مرحله تا دمشق چهارصد و
ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا حبشه هفتصد و سی فرسخ نود و یک مرحله تا یزد نود فرسخ یازده مرحله تا مصر
پانصد و هشتاد فرسخ هفتاد و سه مرحله تا حلب سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا قزوین
صد و پنجاه فرسخ نوزده مرحله تا تبریز دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله تا ارزن الروم
سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا سبزوار هشتاد فرسخ ده مرحله تا استرآباد صد فرسخ سیزده

مرحله **طوس** تا مکه چهارصد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا مدینه چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و
سه مرحله تا اصفهان ششصد فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا حلب سیصد و شصت فرسخ چهل و پنج مرحله
تا بصره دویست و سی فرسخ بیست و … مرحله تا هرموز دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله
تا شیراز دویست فرسخ بیست و پنج مرحله تا بغداد دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا موصل
دویست و نود فرسخ سی و شش مرحله تا اصفهان صد و پنجاه فرسخ نوزده مرحله تا دمشق چهارصد و
ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا حبشه هفتصد و شصت فرسخ نود و پنج مرحله تا یزد صد و سی فرسخ شانزده
مرحله تا ارزن الروم دویست و هفتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا سبزوار سی فرسخ چهار مرحله
تا استرآباد شصت فرسخ هشت مرحله تا هرات هفتاد فرسخ نه مرحله **شماخی** تا مکه چهارصد و
پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا مدینه سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا اصفهان ششصد و بیست
فرسخ هفتاد و هشت مرحله تا حلب سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا بصره دویست و بیست
فرسخ بیست و هشت مرحله تا هرموز سیصد و شصت فرسخ چهل و پنج مرحله تا شیراز دویست و
هشتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا بغداد صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا موصل صد و
نود فرسخ بیست و چهار مرحله تا اصفهان ایضا صد و نود فرسخ بیست و چهار مرحله تا دمشق
سیصد فرسخ سی و هشت مرحله تا حبشه هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا یزد دویست و ده
فرسخ بیست و شش مرحله تا مصر چهارصد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا حلب دویست و
فرسخ بیست و نه مرحله تا قزوین صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا تبریز هفتاد فرسخ نه مرحله
تا ارزن الروم صد و سی فرسخ شانزده مرحله تا سبزوار صد و چهل فرسخ هیجده مرحله تا استرآباد

تا مصر پانصد و هفتاد و فرسخ هفتاد و یک مرحله
تا حلب سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله
تا قزوین صد و بیست فرسخ پانزده مرحله
تا تبریز صد و نود فرسخ بیست و چهار مرحله
صح

صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا هرات دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله تا طوس صد و پنجاه
فرسخ نوزده مرحله **تفلیس** تا مکه پانصد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا مدینه چهارصد و سی
فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا صنعا ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله تا حلب چهارصد و
چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله تا بصره سیصد و سی فرسخ سی و هشت مرحله تا هرموز چهارصد و هشت
فرسخ پنجاه و سه مرحله تا شیراز سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا بغداد دویست و سی
فرسخ بیست و نه مرحله تا موصل ایضا دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا اصفهان دویست و
پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا دمشق سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا جبه هفتصد و سی فرسخ
نود و چهار مرحله تا یزد دویست و هفتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا مصر چهارصد و هفتاد فرسخ
پنجاه و نه مرحله تا حلب دویست و چهل فرسخ سی مرحله تا قزوین صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله
تا تبریز صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا ارزن الروم صد و سی فرسخ شانزده مرحله تا
سبزوار دویست فرسخ بیست و پنج مرحله تا استرآباد صد و هفتاد فرسخ بیست و یک مرحله تا هرات
دویست و هفتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا طوس دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله
تا شماخی هفتاد فرسخ نه مرحله **مدینه منوره** تا مکه پانصد و پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله
تا مدینه پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت مرحله تا صنعا ایضا پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت
مرحله تا حلب ششصد و هفتاد فرسخ هشتاد و چهار مرحله تا بصره هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله
تا هرموز هفتصد و نود فرسخ نود و نه مرحله تا شیراز هفتصد و هشتاد فرسخ نود و هشت مرحله
تا بغداد ششصد و نود فرسخ هشتاد و شش مرحله تا موصل ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله

تا اصفهان هفتصد و نود فرسخ نود و نه مرحله تا دمشق پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله
تا جبه دویست و هفتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا یزد ششصد و سی فرسخ صد و چهار مرحله
تا مصر چهارصد و ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا حلب ششصد و سی فرسخ هفتاد و نه مرحله تا قزوین
ششصد فرسخ صد مرحله تا تبریز هفتصد و هشتاد فرسخ نود و هشت مرحله تا ارزن الروم
هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا سبزوار ششصد و نود فرسخ صد و یازده مرحله تا استرآباد
ششصد و هشتاد فرسخ صد و نه مرحله تا هرات هفتصد و بیست فرسخ صد و پانزده مرحله
تا طوس ایضا هفتصد و بیست فرسخ صد و پانزده مرحله تا شماخی ششصد و چهل فرسخ صد و
پنج مرحله تا تفلیس ششصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله **قندهار** تا مکه پانصد و پنجاه فرسخ
شصت و نه مرحله تا مدینه پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت مرحله تا صنعا ششصد و پنجاه فرسخ
هشتاد و یک مرحله تا حلب چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا بصره سیصد و پنجاه فرسخ
چهل و چهار مرحله تا هرموز سیصد و پنج فرسخ سی و هشت مرحله تا شیراز دویست و هشتاد فرسخ
سی و پنج مرحله تا بغداد چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا موصل چهارصد و هفتاد فرسخ پنجاه و نه
مرحله تا اصفهان دویست و نود فرسخ سی و شش مرحله تا دمشق پانصد و نود فرسخ هفتاد و چهار
مرحله تا جبه ششصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله تا یزد دویست و چهل فرسخ
سی مرحله تا مصر هفتصد و سی فرسخ نود و یک مرحله تا حلب پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت
مرحله تا قزوین سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا تبریز سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هفت
مرحله تا ارزن الروم چهارصد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا سبزوار دویست و چهل فرسخ

سی مرحله تا استرآباد دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا هرات صد و هفتاد و فرسخ
پنج دیگر مرحله تا طوس دویست و ده فرسخ پنج و شش مرحله تا شماخی سیصد و شصت فرسخ
چهل و پنج مرحله تا تفلیس چهارصد و ده فرسخ پنجاه و دیگر مرحله تا توبه هزار و پنجاه فرسخ صد و
سی دیگر مرحله بخارا تا مکه پانصد و پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله تا مدینه پانصد و ده فرسخ
شصت و چهار مرحله تا صنعا ششصد و هشت و فرسخ هشت و دو پنج مرحله تا حلب چهارصد و
چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله تا بحرین سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا هرموز سیصد و شصت
فرسخ چهل و پنج مرحله تا شیراز دویست و نود فرسخ سی و شش مرحله تا بغداد سیصد و هشت
فرسخ چهل مرحله تا موصل سیصد و هفتاد فرسخ چهل و شش مرحله تا اصفهان دویست و چهل
فرسخ سی مرحله تا دمشق چهارصد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا حبشه ششصد و چهل فرسخ
صد و پنج مرحله تا یزد دویست و پنج فرسخ پنجاه و هشت مرحله تا مصر ششصد و چهل فرسخ
هشتاد مرحله تا حلب چهارصد و پنج فرسخ پنجاه و سه مرحله تا قزوین دویست و ده
فرسخ پنج و شش مرحله تا تبریز دویست و پنجاه فرسخ سی و دیگر مرحله تا ارزن الروم سیصد و
چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا سبزوار صد و پنج فرسخ پانزده مرحله تا استرآباد صد و
پنجاه فرسخ نوزده مرحله تا هرات صد و چهل فرسخ هیجده مرحله تا طوس صد و پنج فرسخ
پانزده مرحله تا شماخی دویست فرسخ پنج و پنج مرحله تا تفلیس دویست و سی فرسخ پنج و
نه مرحله تا توبه هزار و صد فرسخ صد و سی و هشت مرحله تا قندهار دویست فرسخ پنجاه فرسخ
مرحله بلخ تا مکه پانصد و هشت و فرسخ هفتاد و سه مرحله تا مدینه پانصد و شصت فرسخ

هفتاد و دو مرحله تا صنعا ششصد و نود فرسخ هشتاد و شش مرحله تا حلب چهارصد و شصت فرسخ
پنجاه و هشت مرحله تا بحرین سیصد و شصت فرسخ چهل و پنج مرحله تا هرموز سیصد و پنجاه
فرسخ چهل و چهار مرحله تا شیراز سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا بغداد سیصد و نود فرسخ
چهل و نه مرحله تا موصل چهارصد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا اصفهان دویست و نود
فرسخ سی و شش مرحله تا دمشق پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا حبشه هشتصد و هشتاد و
فرسخ صد و ده مرحله تا یزد دویست و چهل فرسخ سی مرحله تا مصر هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه
مرحله تا حلب پانصد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا قزوین دویست و هشتاد و
فرسخ سی و پنج مرحله تا تبریز سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا ارزن الروم چهارصد و
سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا سبزوار دویست فرسخ بیست و پنج مرحله تا استرآباد دویست و
بیست فرسخ بیست و هشت مرحله تا هرات صد و شصت فرسخ بیست مرحله تا طوس صد و هفتاد و
فرسخ بیست و یک مرحله تا شماخی صد و سیصد فرسخ سی و هشت مرحله تا تفلیس سیصد و پنجاه
فرسخ چهل و چهار مرحله تا توبه هزار و هفتاد و فرسخ صد و سی و چهار مرحله تا قندهار صد
فرسخ سیزده مرحله تا بخارا نود فرسخ یازده مرحله سومنات تا مکه پانصد و نود فرسخ
هفتاد و چهار مرحله تا مدینه ششصد و پنجاه فرسخ هشتاد و دو مرحله دیگر تا صنعا ششصد
فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا حلب پانصد فرسخ شصت و سه مرحله تا بحرین پانصد و چهل فرسخ
شصت و هشت مرحله تا هرموز سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا شیراز چهارصد و شصت
فرسخ پنجاه و هشت مرحله تا بغداد ششصد و بیست فرسخ هفتاد و هشت مرحله تا موصل ششصد و

شصت و شش مرحله

نود فرسخ هشتاد و دو شش مرحله تا اصفهان پانصد و سی فرسخ هفتاد مرحله تا دمشق هفتصد و
نود فرسخ نود و نه مرحله تا جبه هشتصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله تا یزد چهارصد و
هشتاد فرسخ شصت مرحله تا مصر نهصد فرسخ صد و سیزده مرحله تا حلب هفتصد و هفتاد و
فرسخ نود و شش مرحله تا قزوین پانصد و هشت فرسخ هفتاد و سه مرحله تا تبریز ششصد و
هفتاد فرسخ هشتاد و چهار مرحله تا ارزن الروم هفتصد و پنجاه فرسخ نود و چهار مرحله تا شیراز
پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت مرحله تا استراباد پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا هرات
چهارصد و شصت فرسخ شصت مرحله تا طوس پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت مرحله تا شماخی
ششصد و هفتاد فرسخ هشتاد و چهار مرحله تا تفلیس هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا نوبه
هزار و صد و ده فرسخ صد و سی و نه مرحله تا قندهار سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله
موتان
تا بخارا پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا بلخ چهارصد و هفتاد فرسخ پنجاه و نه مرحله
تا مکه ششصد و سی فرسخ هفتاد و نه مرحله تا مدینه العلیا ششصد و سی فرسخ هفتاد و
مرحله تا صنعا هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا لحسا پانصد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله
تا بصره چهارصد و چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله تا هرموز سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت
مرحله تا شیراز از العلیا سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا بغداد پانصد فرسخ
شصت و سه مرحله تا موصل پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا اصفهان سیصد و هشتاد
فرسخ چهل و هشت مرحله تا دمشق ششصد و هفتاد فرسخ هشتاد و چهار مرحله تا حبشه پانصد و
چهل فرسخ صد و پنجاه مرحله تا یزد سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا مصر ششصد و سی فرسخ

صد و چهار مرحله تا حلب ششصد و بیست فرسخ هفتاد و هشت مرحله تا قزوین سیصد و نود
فرسخ چهل و نه مرحله تا تبریز چهارصد و هفتاد فرسخ پنجاه و نه مرحله تا ارزن الروم پانصد و
شصت فرسخ هفتاد مرحله تا سبزوار سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا استراباد سیصد و
پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا هرات دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا طوس دویست و
نود فرسخ سی و شش مرحله تا شماخی چهارصد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا تفلیس سیصد و
هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا نوبه هزار و صد و پنجاه فرسخ صد و چهل و چهار مرحله
تا قندهار نود فرسخ یازده مرحله تا بخارا دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا بلخ صد و چهل
فرسخ هیجده مرحله تا سومنات سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله قسطنطنیه تا مکه
ششصد و چهل فرسخ هشتاد مرحله تا مدینه پانصد و پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله تا صنعا
هفتصد و نود فرسخ نود و نه مرحله تا لحسا ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله
تا بصره پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا هرموز هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله
تا شیراز ششصد و بیست فرسخ هفتاد و هشت مرحله تا بغداد چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و
سه مرحله تا موصل سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا اصفهان پانصد و شصت فرسخ
هفتاد مرحله تا دمشق سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا حبشه هفتصد و سی فرسخ نود و یک مرحله
تا یزد ششصد فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا مصر سیصد و هفتاد فرسخ چهل و شش مرحله تا حلب
سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا قزوین پانصد فرسخ شصت و سه مرحله تا تبریز چهارصد و
ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا ارزن الروم سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا سبزوار پانصد و

هفتاد فرسخ پنجاه و نه مرحله تا نوبه هزار و صد و هفتاد فرسخ صد و چهل و شش مرحله تا قبه
صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا بخارا دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا بلخ صد و
سی فرسخ شانزده مرحله تا سومنات چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا ملتان
شصت فرسخ هشت مرحله تا قسطنطنیه هشتصد و سی فرسخ صد و چهار مرحله تا بلغار چهار
صد و هفتاد فرسخ پنجاه و نه مرحله ختن تا مکه هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله تا مدینه
ششصد و هشتاد فرسخ هشتاد و دو مرحله تا مصر ششصد و سی فرسخ صد و چهار مرحله تا
حلب ششصد فرسخ هفتاد و دو مرحله تا بصره با بغداد فرسخ شصت و سه مرحله تا هرمز با بغداد و
ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا شیراز چهارصد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا بغداد
با بغداد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا موصل با بغداد و پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله تا اصفهان
چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا دمشق ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله
تا جابلقا هزار و بیست فرسخ صد و بیست و هشت مرحله تا یزد سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت
مرحله تا مصر ششصد و ده فرسخ صد و یک مرحله تا حلب با بغداد و نود فرسخ هشتاد و چهار مرحله
تا قزوین سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا تبریز چهارصد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله
تا ارزن الروم با بغداد فرسخ شصت و چهل مرحله تا سبزوار سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله
تا استراباد سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا هرات سیصد فرسخ سی و هشت مرحله تا کرمان
دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا شماخی سیصد و هفتاد فرسخ چهل و شش مرحله تا تفلیس
سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا نوبه هزار و صد و هشتاد فرسخ صد و چهل و هشت

مرحله تا قندهار دویست و چهل فرسخ سی مرحله تا بخارا صد و نود فرسخ بیست و چهار مرحله
تا بلخ صد و شصت فرسخ بیست مرحله تا سومنات با بغداد هشتاد فرسخ هفتاد و سه مرحله
تا ملتان دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله تا قسطنطنیه هفتصد و چهل فرسخ نود و سه مرحله
تا بلغار سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا کشمیر صد و هفتاد فرسخ بیست و یک مرحله اگره تا مکه
هفتصد و سی فرسخ نود و یک مرحله تا مدینه هفتصد و پنجاه فرسخ نود و چهار مرحله تا مصر ششصد
فرسخ صد مرحله تا حلب ششصد و ده فرسخ هفتاد و شش مرحله تا بصره با بغداد هشتاد فرسخ هفتاد
و سه مرحله تا هرمز چهارصد و نود فرسخ شصت و یک مرحله تا شیراز با بغداد و ده فرسخ شصت و
چهار مرحله تا بغداد ششصد و چهل فرسخ هشتاد مرحله تا موصل هفتصد فرسخ هشتاد و هشت
مرحله تا اصفهان با بغداد و سی فرسخ شصت و شش مرحله تا دمشق هشتصد و بیست فرسخ
صد و سه مرحله تا جابلقا هزار و سی فرسخ صد و بیست و نه مرحله تا یزد چهارصد و هشتاد
فرسخ شصت مرحله تا مصر هفتصد و هشتاد فرسخ صد و بیست و یک مرحله تا حلب هفتصد و هشتاد فرسخ
نود و هشت مرحله تا قزوین با بغداد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا تبریز ششصد و سی فرسخ
هفتاد و نه مرحله تا ارزن الروم هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا سبزوار چهارصد و هشتاد
فرسخ شصت مرحله تا استراباد با بغداد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا هرات چهارصد و
ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا طوس چهارصد و شصت فرسخ پنجاه و هشت مرحله تا شماخی ششصد
فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا تفلیس ششصد و پنجاه فرسخ هشتاد و یک مرحله تا نوبه هزار و دویست و
شصت فرسخ صد و پنجاه و هشت مرحله تا قندهار دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا بخارا

چهارصد و سی فرسنگ و پنجاه و چهار مرحله تا بلخ سیصد و بیست فرسنگ و چهل مرحله تا سومنات
دویست و پنجاه فرسنگ و سی و یک مرحله تا ملتان صد و هشتاد فرسنگ و بیست و سه مرحله تا قسطنطنیه
هزار فرسنگ و صد و بیست و پنج مرحله تا قندهار ششصد و شصت فرسنگ و هشتاد و دو مرحله تا کشمیر
دویست و ده فرسنگ و بیست و شش مرحله تا ختن سیصد و شصت فرسنگ و چهل و پنج مرحله **تبت**
تا مکه هفتصد و چهل فرسنگ و نود و سه مرحله تا مدینه هفتصد و ده فرسنگ و هشتاد و نه مرحله تا
صنعا ششصد و شصت فرسنگ صد و هشت مرحله تا بلخ ششصد و بیست فرسنگ هشتاد و هشت
مرحله تا بصره پانصد و سی فرسنگ شصت و شش مرحله تا هرموز پانصد و بیست فرسنگ شصت و
پنج مرحله تا شیراز چهارصد و هشتاد فرسنگ شصت مرحله تا بغداد پانصد و پنجاه فرسنگ شصت و
نه مرحله تا موصل ششصد فرسنگ هفتاد و پنج مرحله تا اصفهان چهارصد و شصت فرسنگ
پنجاه و هشت مرحله تا دمشق هفتصد فرسنگ هشتاد و هشت مرحله تا جکر هزار و پنجاه
فرسنگ صد و سی و یک مرحله تا یزد چهارصد و ده فرسنگ پنجاه و یک مرحله تا مصر ششصد و شصت
فرسنگ صد و هشت مرحله تا حلب ششصد و پنجاه فرسنگ هشتاد و یک مرحله تا قزوین چهارصد و
سی فرسنگ پنجاه و چهار مرحله تا تبریز چهارصد و نود فرسنگ شصت و یک مرحله تا ارزن الروم
پانصد و شصت فرسنگ هفتاد مرحله تا سبزوار سیصد و شصت فرسنگ چهل و پنج مرحله تا استرآباد
سیصد و هشتاد فرسنگ چهل و هشت مرحله تا هرات سیصد و سی فرسنگ چهل و یک مرحله تا ابهر
سیصد و بیست فرسنگ چهل مرحله تا شماخی چهارصد و بیست فرسنگ پنجاه و سه مرحله تا تفلیس
چهارصد و پنجاه فرسنگ پنجاه و شش مرحله تا بلغار هزار و دویست و سی فرسنگ صد و پنجاه و چهار مرحله

و چهارم

تا ز

تا قندهار دویست و پنجاه فرسنگ سی و هشت مرحله تا کابل دویست و چهل فرسنگ سی مرحله
تا بلخ صد و هشتاد فرسنگ و بیست و سه مرحله تا سومنات پانصد و چهل فرسنگ شصت و هشت مرحله
تا ملتان صد و هشتاد فرسنگ و بیست و یک مرحله تا قسطنطنیه ششصد و ده فرسنگ صد و یک مرحله
تا بلغار چهارصد و بیست فرسنگ پنجاه و سه مرحله تا کشمیر صد و بیست فرسنگ پانزده مرحله تا ختن
هشتاد فرسنگ نه مرحله تا ارک سیصد فرسنگ سی و هشت مرحله **قرطبه دار الملک اندلس**
تا مکه ششصد و سی فرسنگ صد و چهار مرحله تا مدینه هفتصد و شصت فرسنگ نود و پنج مرحله تا
صنعا نهصد و بیست فرسنگ صد و پانزده مرحله تا لحسا نهصد و ده فرسنگ صد و چهارده
مرحله تا بصره هشتصد و هفتاد فرسنگ صد و نه مرحله تا هرموز نهصد و هفتاد فرسنگ صد و بیست و
یک مرحله تا شیراز نهصد و چهل فرسنگ صد و هفده مرحله تا بغداد هفتصد و هشتاد فرسنگ نود و
هشت مرحله تا موصل هفتصد و ده فرسنگ هشتاد و نه مرحله تا اصفهان نهصد فرسنگ صد و سیزده
مرحله تا دمشق ششصد فرسنگ هفتاد و پنج مرحله تا جنابه هفتصد و سی فرسنگ نود و یک مرحله تا یزد
نهصد و پنجاه فرسنگ صد و نوزده مرحله تا مصر پانصد فرسنگ شصت و سه مرحله تا حلب ششصد و
پنجاه فرسنگ هشتاد و یک مرحله تا قزوین ششصد و هفتاد فرسنگ صد و نه مرحله تا تبریز
هفتصد و نود فرسنگ نود و نه مرحله تا ارزن الروم ششصد و نود فرسنگ هشتاد و شش مرحله
تا سبزوار نهصد و چهل فرسنگ صد و هفده مرحله تا استرآباد نهصد و ده فرسنگ صد و چهارده
مرحله تا هرات هزار فرسنگ صد و بیست و پنج مرحله تا طوس نهصد و هشتاد فرسنگ صد و بیست و
یک مرحله تا شماخی ششصد و سی فرسنگ صد و چهار مرحله تا تفلیس ششصد فرسنگ صد مرحله تا نوبه

پانصد و شصت فرسخ هشتاد و دو مرحله تا قندهار هزار و صد و هشتاد و دو فرسخ صد و چهل و شش مرحله
تا بخارا هزار و بیست فرسخ صد و بیست و هشت مرحله تا بلخ هزار و صد و بیست فرسخ صد و چهل مرحله
تا سومنات هزار و سیصد و هشتاد و دو فرسخ صد و هفتاد و سه مرحله تا مولتان هزار و دویست و
پنجاه فرسخ صد و پنجاه و شش مرحله تا قسطنطنیه چهارصد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا بلغار
هشتصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله تا کشمیر هزار و دویست و پنجاه فرسخ صد و پنجاه و
شش مرحله تا ختن هزار و صد و هشتاد و دو فرسخ صد و چهل و شش مرحله تا آگره هزار و چهار
صد و ده فرسخ صد و هشتاد و شش مرحله تا تبت هزار و دویست و چهل فرسخ صد و پنجاه و دو
مرحله خان بالغ تا مکه ششصد و نود فرسخ صد و بیست و چهار مرحله تا مدینه ششصد و شصت
فرسخ صد و بیست مرحله تا صنعا هزار و صد فرسخ صد و سی و هشت مرحله تا حلب هشتصد و هفتاد و
فرسخ صد و نه مرحله تا بصره هفتصد و شصت فرسخ نود و پنج مرحله تا هرموز هفتصد و پنجاه فرسخ
نود و چهار مرحله تا شیراز هفتصد و بیست فرسخ نود و دو مرحله تا بغداد هفتصد و هشتاد فرسخ
نود و هشت مرحله تا موصل هشتصد و بیست فرسخ صد و سه مرحله تا اصفهان ششصد و نود فرسخ
هشتاد و شش مرحله تا دمشق هفتصد و سی فرسخ صد و شانزده مرحله تا حبشه هزار و سیصد
فرسخ صد و شصت و سه مرحله تا یزد ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله تا مصر هزار و
نود فرسخ صد و سی و شش مرحله تا حلب ششصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله تا قزوین ششصد و
هشتاد فرسخ هشتاد و پنج مرحله تا تبریز هفتصد فرسخ هشتاد و هشت مرحله تا ارزن الروم
هفتصد و شصت فرسخ نود و پنج مرحله تا سبزوار پانصد و نود فرسخ هفتاد و چهار مرحله تا استرآباد

ششصد و ده فرسخ هفتاد و شش مرحله تا هرات پانصد و هفتاد فرسخ هفتاد و یک مرحله
تا طوس پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا شماخی ششصد و چهل فرسخ هشتاد مرحله
تا تفلیس ششصد و پنجاه فرسخ هشتاد و سه مرحله تا نوبه هزار و چهارصد و هفتاد فرسخ
صد و هشتاد و چهار مرحله تا قندهار چهارصد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا بخارا
صد و هفتاد فرسخ پنجاه و نه مرحله تا بلخ چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا سومنات
هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله تا مولتان چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا قسطنطنیه
ششصد و هشتاد فرسخ صد و بیست و سه مرحله تا بلغار پانصد و شصت فرسخ هفتاد و
مرحله تا کشمیر سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا ختن دویست و نود فرسخ سی و شش
مرحله تا آگره چهارصد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا تبت دویست و پنجاه فرسخ
سی و یک مرحله تا اندلس هزار و چهارصد و ده فرسخ صد و هفتاد و شش مرحله دار الملک چین
تا مکه هزار و صد و پنجاه فرسخ صد و چهل و چهار مرحله تا مدینه هزار و صد و شصت فرسخ صد و
چهل و پنج مرحله تا صنعا هزار و صد و هشتاد فرسخ صد و چهل و هشت مرحله تا حلب هزار و
بیست فرسخ صد و بیست و هشت مرحله تا بصره ششصد و نود فرسخ صد و بیست و چهار مرحله
تا هرموز ششصد و نود فرسخ صد و یازده مرحله تا شیراز ششصد و بیست فرسخ صد و
یازده مرحله تا بغداد هزار و شصت فرسخ صد و سی و سه مرحله تا موصل هزار و صد و بیست
فرسخ صد و چهل و پنج مرحله تا اصفهان ششصد و پنجاه فرسخ صد و نوزده مرحله تا دمشق
هزار و دویست و چهل فرسخ صد و پنجاه و پنج مرحله تا حبشه هزار و چهارصد و چهل فرسخ

صد و هشتاد و [illegible] مرحله تا یزد هشتصد و نود فرسنگ صد و یازده مرحله تا مصر هزار و سیصد و
نود فرسنگ صد و هشتاد و چهار مرحله تا حلب هزار و صد و نود فرسنگ صد و چهل و نه مرحله
تا قزوین هفتصد و شصت فرسنگ صد و پنج مرحله تا تبریز هزار و چهل فرسنگ صد و سی مرحله
تا ارزن الروم هزار و صد و پنج فرسنگ صد و چهل مرحله تا سبزوار هشتصد و هشتاد و فرسنگ
صد و ده مرحله تا استراباد هفتصد و ده فرسنگ صد و چهارده مرحله تا هرات هشتصد و ده
فرسنگ صد و یک مرحله تا طوس هشتصد و پنجاه فرسنگ صد و شش مرحله تا شماخی هفتصد و نود و فرسنگ
صد و پنج و چهار مرحله تا تفلیس هزار و پنج فرسنگ صد و پنج و هشت مرحله تا نوبه هزار و
هشتصد و هشتاد فرسنگ دویست و دو مرحله تا قندهار هشتصد و هفتاد فرسنگ هشتاد و چهار
مرحله تا کجار هشتصد فرسنگ صد مرحله تا بلخ هفتصد فرسنگ هشتاد و پنج مرحله تا سومنات
هشتصد و ده فرسنگ هفتاد و شش مرحله تا مولتان پانصد و هشتاد فرسنگ هفتاد و سه مرحله
تا قسطنطنیه هزار و سیصد و نود فرسنگ صد و هشتاد و چهار مرحله تا بلغار هفتصد و نود و
فرسنگ صد و پنج و چهار مرحله تا کشمیر پانصد و هشتاد فرسنگ هفتاد و سه مرحله تا ختن هشتصد و
هفتاد فرسنگ هشتاد و چهار مرحله تا اگره چهارصد و سی فرسنگ پنجاه و چهار مرحله تا تبت ششصد و
فرسنگ هشتاد و پنج مرحله تا اندلس هزار و هشتصد و ده فرسنگ دویست و بیست و شش مرحله
تا خان بالغ پانصد و چهل فرسنگ شصت و هشت مرحله **سرهند** تا مکه هزار و صد و چهل
فرسنگ صد و چهل و سه مرحله تا مدینه هزار و صد و شصت فرسنگ صد و چهل و پنج مرحله تا نجف
هزار و صد و سی فرسنگ صد و چهل و یک مرحله تا حلب هزار و سی فرسنگ صد و پنج و نه مرحله

تا بصره

تا بصره هزار و پنجاه فرسنگ صد و سی و یک مرحله تا هرموز هفتصد و پنج فرسنگ صد و پانزده مرحله
تا شیراز هفتصد و هشتاد فرسنگ صد و پنج و سه مرحله تا بغداد هزار و صد و سی فرسنگ صد و
چهل و یک مرحله تا موصل هزار و دویست فرسنگ صد و پنجاه مرحله تا اصفهان هزار و پنج فرسنگ
صد و پنج و هشت مرحله تا دمشق هزار و سیصد و پنج فرسنگ صد و شصت و پنج مرحله تا [illegible]
هزار و چهارصد فرسنگ صد و هشتاد و پنج مرحله تا یزد هفتصد و هشتاد فرسنگ صد و پنج و یک مرحله
تا مصر هزار و چهارصد و چهل فرسنگ صد و هشتاد مرحله تا حلب هزار و دویست و هشتاد و
فرسنگ صد و شصت مرحله تا قزوین هزار و شصت فرسنگ صد و سی و سه مرحله تا تبریز هزار و
و صد و چهل فرسنگ صد و چهل و سه مرحله تا ارزن الروم هزار و دویست و سی فرسنگ صد و
پنجاه و چهار مرحله تا سبزوار هفتصد و نود فرسنگ صد و پنج و چهار مرحله تا استراباد هزار و
و پنج فرسنگ صد و پنج و هشت مرحله تا هرات هفتصد و پنج فرسنگ صد و پانزده مرحله تا [illegible]
هفتصد و هشتاد فرسنگ صد و پنج و سه مرحله تا شماخی هزار و صد و شصت فرسنگ صد و سی و هفت مرحله
تا تفلیس هزار و صد و پنج فرسنگ صد و چهل مرحله تا نوبه هزار و هشتصد و شصت فرسنگ
دویست و هشت مرحله تا قندهار هفتصد و هشتاد فرسنگ نود و شش مرحله تا کجار هفتصد و
فرسنگ صد و نوزده مرحله تا بلخ هشتصد و چهل فرسنگ صد و پنج مرحله تا سومنات هفتصد و شصت
فرسنگ صد و پنج مرحله تا مولتان هفتصد و ده فرسنگ هشتاد و نه مرحله تا قسطنطنیه هزار و
پانصد و چهل فرسنگ صد و نود و سه مرحله تا بلغار هزار و صد و هشتاد فرسنگ صد و چهل و هشت
مرحله تا کشمیر هفتصد و پنج فرسنگ نود و [illegible] مرحله تا ختن هشتصد و شصت فرسنگ صد و هشت مرحله

من متملکات اقل من صغیر التغوبر
محمد صفی المنجم

بلغ

تا آگره پانصد و چهل فرسخ هشت مرحله تا تبت هفتصد و نود فرسخ نود و نه مرحله
تا اندلس هزار و هفتصد و ده فرسخ دویست و سی و نه مرحله تا خان بالغ هفتصد و نود فرسخ
نود و نه مرحله تا چین سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله

اتفق نقل هذه الرساله من السواد الی البیاض
ضحی یوم الاثنین عشرین من شهر ذی القعدة الحرام
سنه احدی و سبعین و الف من الهجرة النبویة
المصطفویة علیه و آله الف التحیة

فرغ من کتابتها فی یوم الاثنین ست و عشرین من شهر جمادی الاول سنه ست و ثمانین الهجریة
الفقیر المحتاج الی رحمة ربه الغنی ابن محمد صادق شرف الدین التبریزی
عفی عنهما بالنبی و الوصی و آلهما

کتابخانه ... سلطان العلما ... سنه ۱۳۰۵

بسم الله الرحمن الرحیم

و الاستیفاق من الله العزیز العلیم

الحمد لله حمد الشاکرین و الصلوة و السلام علی نبیه محمد و آله اجمعین
چنین گوید مولف این کتاب که بحکم اشاره مخدوم المولی المعظم
و الامام الاعظم علامة العالم مفخر بنی آدم سلطان الحکما ملک
المحققین افضل المتاخرین و اکمل المتبحرین قدوة المجتهدین
نصیر الحق و الدین برهان الاسلام و المسلمین ناصح الملوک
و السلاطین وارث الانبیاء و المرسلین حجة الحق علی الخلق
اجمعین اطال الله تعالی فی العز و الجلال بقاءه و ادام الی
ذری المجد و المعالی ارتقاءه که بحکم اشارت مخدوم و مخدوم
زاده صاحب معظم عالم موید مظفر منصور بهاء الدولة و الدین
شمس الاسلام و المسلمین قدوة الاکابر فی العالمین فخر الوزرا
فی الافاق مفخر نسبت جهان محمد بن المولی المعظم الصاحب
الاعظم شمس الحق و الدین ملک الوزراء فی العالمین صاحب
دیوان الممالک و نظام العالم دستور العرب و العجم محمد اعز الله

انصارهما و ضاعف اقتدارهما کتاب ثمره بطلمیوس به پارسی ترجمه
کرده اند و آنچه مشکل مینمود بقدر فهم خود بمقصود و مراد از آن
اشارتی کرده شد ان شاء الله تعالی موافق افتد و در آن بارگاه
بزرگ پسندیده آید انه المستعان و علیه التکلان مطلع کتاب
الثمره لبطلمیوس بعد تمام الکتب الاربعة التی الفها فی الاحکام
لسورسس تلمیذه قال بطلمیوس قد قدمنا لک یا سورسس کتبا
فیما تؤثره الکواکب فی عالم الترکیب کثیرة المنفعة فی تقدمة
المعرفة و هذا الکتاب ثمرة ما اشتملت علیه تلک الکتب و ما خلص
عن التجربة منها و لیس یصل الی معرفته من لم یمعن النظر فیما قدمنا
قبله و فی علوم اخر من علوم الریاضة فکن به سعیدا بطلمیوس
گفته است خطاب با شاگرد خویش سورسس نام که ما در پیش جهت
تو ای سورسس چند کتاب ساخته ایم در شرح تاثیر کواکب در عالم
ترکیب که منفعت آن در شناختن حوادث پیش از وقوع
بسیار است و این کتاب ثمره آن حکمت است که آن کتابها که پیشتر
ازین ساخته ایم بر آن مشتملست و آنچه خلاصه آن جمله است
که بتجربه معلوم شده است و بمعرفت این کتاب راه نیابد کسی که نظر

بسیار نکرده باشد دران کتابها که پیشتر ازین ساخته ایم و در علمهای
دیگر یعنی علم ریاضی پس توقف برین کتاب نیکبخت باشی اینست
مطالع کتاب و از کتابهای که در علم تقدمه معرفت بعضی احکام (خ ل مطالع)
نجوم ساخته است یکی اربع مقالات است و از سخن او درین موضع
و در اربع مقالات معلوم میشود که در هر دو کتاب بشارت بسوی کس
کرده است همچنانکه در مجسطی و خود در اربع مقالات خود صریح
گفته است که مجسطی ساخته ام و در مجسطی مسایل حوالت کرده و غرض
از ایراد این سخن آنست که جماعتی را ظن بوده است که بطلمیوس
صاحب مجسطی غیر بطلمیوس صاحب احکام است و آن ظن خطا بوده
و ما یگیک کلمه از کتاب ثمره بلفظی که مترجمان از سریانی یا عربی (خ ل یونانی)
کرده اند بیاریم و ترجمه اش بر وجهی که فهم کرده ایم با اندک
اشارتی به بیان مقصود از آن ایراد کنیم و از شرحها که این کتاب را
ساخته دو شرح یافته ایم یکی شرح احمد بن یوسف المصری المهندس
کاتب الطولون و دیگر شرح ابو العباس احمد بن علی ابی ب
الاصفهانی و ما بعد از تحریر این سواد آن شرحها را مطالعه کرده ایم (خ ل اوراق)
آنچه واجب بود ایراد کردن الحاق کردیم بتوفیق الله تعالی و وحده

و این کتاب صد کلمه است **اول** قال بطلمیوس علم النجوم منک و منها
ترجمه درین موضع بعلم نجوم علم احکام نجوم میخواهد ابن تقدمه
معرفت کاینات متجدده باشد بطریق استدلال از اوضاع فلکی
و در علم حکمت مقرر شده است که هر امر که در عالم کون و فساد متجدد
میشود هر آینه آنرا فاعلی بوده باشد و قابلی و فاعل عبارت از موجد
و از شرطها که ایجاد بی آن ممکن نباشد و قابل عبارت از ماده یا از
موضع باشد مثلا در توالد حیوان فاعل وجود دهنده او است
و شرط ملاقات پدر و مادر بر وجهی خاص و قابل نطفه است
و آن ماده است که صورت حیوانی بآن پیوندد و در اضاءت
آفتاب که فاعل و قابل سطحی کثیف که محاذی آفتاب باشد (افتاب است)
و قبول نور آفتاب کند و شرط عدم حجاب کثیف پس در متجددات
عالم کون و فساد نیز فاعل و قابل ضرورت باشد و فاعلی نزدیک
عقلا قدرت الهی است و شرط اوضاع نجومی که تجدد هر
متجددی موقوف بر حصول آن شرطست چه بسبب حصول
آن شرط آن متجدد بوقتی خاص شده است دون وقتی دیگر
و قابل اجسام این عالم که مراد با و موضوعات باشند و آنچه

تعلق باجسام دارد مانند صور که اجزاء اجسام است ونفوسی که مدبرات
بعضی اجسام باشند واعراضی که باجسام ونفوس قایم اند وچون فاعل
تنها کفایت نیست در وجود فعل بل با وجود فاعل وجود قابل نیز ضرورت
پس دانستن اوضاع فلکی و تاثیرات آن در علم بتجددات کافی نباشد
بلکه علم بوجود قابل هم باید و هر چند علم باوضاع از طریق یقینی
حاصل تواند شد معرفت تاثیرات این اوضاع جز بتجربه و استقرا
و حدس که مقتضی ظنون باشد ممکن نباشد و معرفت حال قوابل از
معرفت احوال اجسام و نفوس حاصل شود که مبنی باشد بر حس
و تجارب و قضایایی که بحدس معلوم شود و ازین جهة فرمود که علم
النجوم منکر و منها اشارت بمعرفت قوابل است و کیفیت تاثیر منکر م
اوضاع در قوابل و منها اشارت بعواملی که اوضاع فلکی اند و حصول خط و وجود
افعال موقوف بر حصول آن اوضاع است مثلا چون دلیل فلکی اقتضای
سردی هوا کند ناظر در آن دلیل باید که در بلاد گرم سیر در فصل تابستان
حکم نقصان گرما و حرارت هوا کند و در بلاد سردسیر و بفصل زمستان
حکم سرمای بافراط و توابع آن و این اختلاف بحسب اختلاف
قبول قوابل است اگرچه در هر دو دلیل ساوی یکسانست تعمیم

قسم اول بر قسم دوم بسبب تقدم احساس کرده است بر دیگر ادراکات
و احمد بن یوسف از شراح این کتاب آنچه از تقدمه معرفت
بوحی و الهام با کهانت و خواب است معلوم شود از قبیل قسم اول
شمرده است که بلفظ منک شهادت بان قسم کرده است و این
سخن مطابق آن عبارت نیست چه این معنی قسمی نتواند بود از آنچه
علم نجوم بران اطلاق کنند و ابو العباس اصفهانی گفته است
مرتبه انفس بالای مرتبه اجسام است و نفوس فلکی و آنچه که یکی
محرک افلاکست و بواسطه نجوم و افلاک موثر در ما و یکی بی متوسط
موثر در ما از ان مرتبه اند پس منک و منها اشارت باین دو تاثیرات
و این معنی ازین موضع بعید است دوم ولیس للعالم ان ینبغی
بصورت الافعال التشخصیة کما لیس للحاس ان یقبل
الصورة المحسوسة التشخصیة لکنه یقبل صورة موافقة
لها فی الحس وهذه حال من تقضی علی العنصر بکیفیة
المحسوسة فانه لا یستطیع ان یدل علی الصورة التی
فی الفاعل و الیقین مع هذه الصورة فاما الحدس
فهو من جهة العنصر و القابل فیکون اخذ صورة الحکم

فی هذه الصناعة وما یجری مجراها انما یکون بین الیقین
والحدس وهذه مما علت علیه استقراء الطبایع وحذقه الناشیه

ترجمه احساس محسوسات بحصول صورتی یا کیفیتی تواند بود که
در حاسه حاصل شود مانند آن صورت یا کیفیت که در محسوس باشد
مثل حرارتی که در حاسه لمس حادث شود از مجاورت آتش شبیه بحرارت
آتش بود که بان حرارت ادراک حرارت آتش کند چه اگر حرارت آتش
در حاسه حاصل شود حاسه سوخته شود و از احساس باز ماند و همچنین در حاسه
شم و ذوق و در سمع کیفیتی که از قرع در هوا حادث شود و هوا آن
کیفیت را بسمع رساند که در سمع کیفیتی شبیه بان کیفیت حادث شود
نه عین آن کیفیت چه عرض انتقال نتواند کرد و در بصر دو رای گفته اند
قومی را رای چنانست که ابصار بانطباع صورتی باشد مانند صورتی
مبصر در باصره و قومی دیگر را رای چنانست که بابصار بوقوع شعاع
جسم باشد که مرد شعاع نیّری مانند آفتاب و آتش با آن بوند مبصر
و بر جمله آن هیات که از مبصر در بصر حادث شود غیر هیات مبصر باشد
در حقیقت پس معلوم شد که در همه حواس احساس بحصول صورتی یا کیفیتی است
که در حاسه حادث شود شبیه بمحسوس و نیز بباید دانست که صورت فاعل

مقتضی وجود اثر باشد در قابل بر سبیل وجوب واما صورت قابل مقتضی
وجود اثر نباشد الا بر سبیل امکان چه با وجود صورت آتش احراق
واجب باشد که فعل او است واما با وجود صورت پنبه احتراق
جز ممکن نبود و چون واقع شود فعل پنبه نبود و فعل فاعل دیگر بود و
از اینجا گفته اند که علم بعلت مقتضی علم بمعلول باشد چه حصول صورت
مساوی علت از آن جهت که علت بود منفک نتواند بود از حصول
صورت مساوی معلول و در قابل این حکم صحیح نباشد و چون این مقدمات
روشن شد گوییم بطلمیوس درین کلمه اشارت میکند بانکه طریق صناعت
نجوم تقدمه معرفت متجددات یقینی نبود و معنی سخن او اینست که عالم
بعلم نجوم اخبار نتواند کرد از افعالی که از اوضاع فلکی صادر شود
بعینها چنانکه حاسه قبول نتواند کرد عین صورت محسوس را بلکه
قبول صورتی بیش نتواند کرد که شبیه بود بصورت محسوس و همچنین
کسی که بر صورت عنصر بحسب کیفیات او بعضی قابل و احوال او در قبول
تاثیر حکم کند از آن استدلال نتواند کرد بر صورتی که فاعل بحسب آن
صورت فعل میکند و حکم بیقین بعد از اطلاع بر آن صورت میسر شود
پس آن کس که نظر در احوال قابل کند بمجرد آن نظر او را علم یقینی بمجهول

آن متجدد حاصل نگردد و غایت سعی او آن بود که بحدس وقوفی یابد از جهت
قابل و احوال او پس تحصیل صورت حکم درین صناعت و دیگر صناعتی که
شبیه بود باین صناعت مستفاد بود از بعض مقدمات ظنی و حدسی
و نتیجه یقینی نتواند از بهر آنکه نتیجه تابع اخس مقدمات بود و این
حدس نیز در مواضع صورت بندد که استقراء حال طبیعت قابل و تتبع آثار
اوضاع که در وی غالب باشد و در غیر آن مواضع حدس میسر نشود و بجهت
تأثیر متابعت آثار محتاج باشد که وقوف بر وقوع اثر متجدد بطریق استقرا
از آن آثار صورت بندد و حاصل آنست که علم نجوم که مقتضی تقدمه
معرفت متجددات باشد مشتمل بر دو جزوست که علم باوضاع فلکی و این
یقینیست و دوم علم باحوال قابل در وقت تأثیر اوضاع و آن ظنیست
و بعضی از آن که اعتماد را بهتر شاید حدسی پس تقدمه معرفت بمتجددات
باین طریق یقینی نتواند بود و درین کلمه روشن میشود که مراد از منکه
و منها در کلمه متقدم معرفت حالتی بلیت که از قویست و تأثیر اوضاع
که از فلکیاتست نه تقدمه معرفت بطریق نجوم و نه بطریق دیگر غیر این
صناعت و در بعضی نسخها این کلمه با کلمه اول یکی شمرده اند که اگر دو کلمه
شمرند مجموع کتاب صد و یک کلمه شود و سخن شارحان در شرح این کلمه زیادت

وجهی ندارد **کلمه سیم** فاما الذین یجدون نفوسهم المعرفة من الجزء
الافضل فیهم فانهم یعرفون من صورة الیقین بما فیهم من القوة
الالهیة وان لم یکن معهم من العلم الموضوع کثیر شیء **ترجمه**
در علم حکمت تقریر کرده اند که انسان مرکبست از جوهری مجرد که آنرا
نفس ناطقه خوانند و از جوهری مادی که آنرا بدن انسان میخوانند
و نفس مربوطست بر بدن و متصرف در وی و مدبر او بتقدیر الهی
و همچنانکه آثار او در بدن ظاهرست از بدن هم اثرها باو سرایت
کند و این ملکات فاضله و ردیه و احوال دیگرست که آنرا عوارض
نفس خوانند مانند شهوت و غضب و میل بملذات و نفرت
از موذیات و حب مال و جاه و امثال آن و نفس بحسب تجرید
مستعد ادراک حقایق و وصول بمبادی و اطلاع بر غیبات
باشد و بسبب ملکات و عوارض مذکور از آن محجوب باشد و اگر
بعضی را بجبلت از اعراض آنچه مقتضی حجاب او باشد بر غیب مطلع
شود بی هیچ کسبی و آن نفوس انبیا و اولیا باشد و اطلاع او بر غیب
بطریق انتقاش بود بنقوش که در نفوس و عقول سماوی که مبادی
حرکات و افعال اجسام سفلیاتست منتقش بود بر مثال انعکاس از

آنها بدیگر آنها که متناوبی باشند و اگر گاه منغمس شود در امور بدنی و گاه ملتفت شود بآن طرف بمثابت نفوس کاهنان بآنکه چیزی شواغل بدنی دور کنند و با عالم حقیقی رجوع کنند اطلاع یابند بر بعض مغیبات بحسب استعداد و بآنکه چیزی مستعد اطلاع شوند از جهت توجه بآن عالم بمخصص محتاج شوند که بر حال خاص و بر دیگر احوال واقف شوند و آن مخصص یا فکری بود که در ضمیر انسان سانح شود یا آوازی که از بیرون بشنوند یا امری متجدد شود در آن حالت یا چیزهائی که در یابند از آن در غیب یا بدلیل نجومی از اوضاع کواکب تمسک کنند یا در سخن او احساس کنند و بآن امر متجدد بر مطلوب استدلال کنند و خوابهاست که مخبر بود از غیب بمثابه حکم دارد چه نفس در آن وقت از تدبیر بدن اعراض کرده بود و مستعد شده انتعاش را بنقوش آن عالم پس منتقش شود بنقش خاص که فکر او در بیداری مخصص آن نقش بود از جمله نقوش ممکن و این صنف مردم منقسم میشوند بدو قسم یکی آنکه مجبول بود بر مطالعه آن طرف و اعراض از این طرف و آنکه بی‌خود باشند که در نظر مردم واله و بی خود بنمایند چیزی مکاشفه حتی مانند مجانین و از ایشان سخنان شنوند مخبر از غیب و دیگر

قسم کشفی که گاه بدین جانب ملتفت باشند و گاه بآن جانب و بحسب ارادت بود از طرفی بطرفی انتقال توانند کرد و غرض سخن بطلمیوس بعد از تقریر این مقدمه آنست که کسانی که تقدمه معرفت ازو و افضل یابند بعضی از نفوس ناطقه ایشان بعضی بهتر رسند و بآن نزدیکتر باشند بعضی الهی که در انسان مذکور بود و آن استعداد انتعاش بود بنقوشی که در مبادی متجددات حاصل باشد که آن نقوش مقتضی وجود متجددات باشند و چیزی علم بعلت مقتضی علم بمعلول بود آنکه ایشان را از غیب معلوم شود واجب الحصول باشد پس یقین بود و آنچه کیفیت و اگرچه با ایشان از علم موضوع جهت تقدمه معرفت بغیر علم احکام نجوم زیادت چیزی نباشد مراد آنست که ایشان بر غیب اطلاع یابند اگر از نجوم بسیار ندانند پس اگر کسی را کمال الهی نیابند که در کلمه اول گفت با زای منها جهت این طایفه آخر گفته است آن کمال حظ باشد چه درین صورت اغلب منکست و منها نسبت بآن اندک است و نیز برین تقدیر تقدمه معرفت بود درین موضع که منقسم شود به دو قسم و منها نه علم نجوم که مطلقا از تعلم آن تقدمه معرفت بود و این کلمه مناقض کلمه اول بود پس معلوم شد که این کمال باطل بود **کلمه چهارم** اذا طلب المختار الافضل فلیس بینه و بین المطبوع فرق **ترجمه**

مختار و مطبوع متقابلان باشند مختار کسی بود که بر فعل و ترک کاری یا بر دو فعل
متقابل مانند عدل و جور قادر باشد و بحسب اراده یکطرف را ترجیح دهد و مطبوع
کسی بود که بطبع مجبول بود بر میل بیک طرف تا آن طرف از و صادر شود بی
التفات بدیگر طرف و معنی این کلمه اینست که آنکس که او را اختیار بی
توجه باشد وقتی بجانب مبادی و وقتی بجانب امور بر ناچیز توجه کند
باراده خود بمبادی و از آن جهت عالم باشد بمتجددات پیش از تجدد
و آنکس که مجبول باشد بر مطالعه مبادی و از آن جهت عالم باشد بمتجددات
پیش از تجدد میان ایشان هر دو فرقی باشد در معرفت متجددات
بل اطلاع هر دو بر آنچه مفروض باشد از امور غیبی یکسان باشد کلمه پنجم المطبوع
فی الشیء هو الذی یوجد له دلیل ذلک الشیء قویا فی مولده
ترجمه از آنچه پیشتر گفته معلوم شده که بعضی مردمان مطبوع اند
یعنی مجبول اند بر معرفت غیب و بعضی غیر مطبوع که باکتساب و توجه ارادی
بآن مرتبه میرسند اینجا حکم عام بیان کرده و گفت آنکه بطبع از و امری از امور — هرکس ص
صادر شود بی تکلف کسبی و تجشم تحصیل موصل بآن امر دلایل آن امر
در فلک قوی بوده باشد در وقت ولادت او یعنی در طالع او
و قوت کواکب بعضی ذاتی بود و آن مانند بودن در خانه و شرف

و حد و مثلثه و وجه و تشریق و تغریب محمود و امثال آن بود و بعضی عرضی
بود و آن مانند بودن در صعود و تدبیر یا مایل و تد یا فرح بود اما معرفت
ادلا چنان بود که مثلا اگر زحل قوی بود آنکس بطبع عمارت و زراعت
خواهد و اگر مشتری قوی بود عدل و انصاف و قضا و وزارت خواهد
و اگر مریخ قوی بود شجاعت و سواری بر و غالب باشد و اگر شمس قوی بود
تکبر و تسلط جوید و اگر زهره قوی بود لهو و زینت و اگر عطارد قوی بود
کتابت و حساب و اگر قمر قوی بود تغلب در امور و تطلع اخبار و آثار کلمه
ششم النفس المطبوعة فی تقدمة المعرفة بالحکم علی قوانین النجوم
و یکون اصاباتها فیها اکثر من اصابة کثیر ممن یحکم علی النجوم — من اصابة من یحکمها خ
بانفسها ترجمه و در بعضی نسخها قوانین النجوم است و قوانین نجوم
احداثهای هوا را گویند که در آثار علوی ذکر کرده اند مانند باد و ابر
و هاله و قوس قزح و نیازک و شهب و صاعقه و رعد و برق و امثال
آن و دلالت آن بر متجددات مانند دلالت باشد اثری از یک معلول علتی بر دیگر
معلول همان علت چنانکه از شعاع بر حرارت و نفس مطبوع آنست
که گفته اند مجبول باشد بر توجه بر طرف مبادی و چنان نفس را اندک دلیل
کفایت بود در حکم بتجدد متجددات چه اطلاع بر غیب او را بقوت

ذاته باشد و در تخصیص بمطلوب معین او را بمخصص احتیاج باشد که مقتضی
توجه باشد بآن مطلوب چنانکه گفته اند پس از معلولی بمعلولی باشد نقل تواند
کرد و در عبارات این چنین استدلال بسیار باشد چنانکه بعضی بادها دلیل
باشد بر باران و بعضی بر خشکی هوا و بعضی حالات دلیل بر صحو و بعضی دلیل بر
بارندگی و امثال آن چنانکه نزدیک اهل دریا و روستا و دهقانان و غیر ایشان
معروف و مشهور بود و چون دلیل معلول بر معلول دیگر ضعیف تر بود
از دلیل علت بر معلول چه دلیل معلول بر معلول دیگر ضعیف تر بود از دلیل
علت بر معلول ~~چه دلیل معلول~~ معلول بر علت و از دلیل معلول دیگر پس
اصابت نفس مطبوع که اتصال بمبادی او را ملکه است در استدلال
ضعیف تر از جهت قوت ذاتی او زیاده از اصابت دیگر نفوس
می تواند بود در استدلال قوی تر از جهت ضعف آن نفوس در اطلاع
بر مغیبات **کلمه هفتم** قد یقدر المنجم علی دفع کثیر من افعال
النجوم اذا کان عالما بطبیعة ما یؤثر فیه و وطاء للفعل قبل
وقوعه فانه یحتمله **ترجمه** پیش ازین گفته آمد که فعل تمام
نشود الا بفاعلی که تاثیر کند و قابلی که متاثر شود و معلوم شد که قابل
تاثیرات اوضاع فلکی اجسام و نفوس این عالم اند و بعضی

بر معلول مرکب بود از دلیل معلول بر علت

علت

ازین

ازین اجسام و نفوس قدرت تصرف دارند پس اگر منجم خوب تاثیر علویات شناخته
باشد تواند که قابل را که محل تصرف او باشد مایل گرداند بقبول تا اثر فاعل در وی
زیادت از اعتدال باشد یا بمقاومت و لا قبول تا اثر فاعل در وی کمتر از
اعتدال باشد چنانکه کسی که داند که سرما در زمستان سخت خواهد بود آلات
دفع سرما مهیا گرداند تا چون سرما در وی آن اثر نکند که در کسی دیگر که ناساخته
استعداد نکرده باشد و همچنین اگر خواهد که تاثیر سرما در چیزی زیادت باشد
از آنچه در مثل او آن چیز را مستعد تر گرداند قبول سرما را تا سرما اثر
زیادت کند اینست معنی این کلمه که منجم تواند که دفع بسیاری از افعال نجوم
کند بشرط وقوف بر طبیعت قابل و قدرت تصرف در وی **کلمه
هشتم** انما ینتفع بالاختیار اذا کانت قوة الوقت زایدة
علی فضل ما بین القوابل فاما اذا کانت مقتصرة عنه فلیس
یظهر اثر الاختیار و ان کان ما یستعمل منه مودیا الی اصلاح
ترجمه هر طالع که همه دلایل او مسعود و قوی بود آنکس را که
صاحب آن طالع بود او را نظر بود در همه سعادات و خیرات
و هر طالع که همه دلایل او منحوس و ضعیف بود آنکس را که صاحب
آن طالع بود در سعادت و خیر او را حظی نبود و در شقاوت

انتفاع الشخص بالاختیار

و شر با تنظیر بود و این هر دو یا غیر موجود بود یا نادر الوجود بود لکن اگر
طول ایام و دلیل از هر دو ضعیف نیز و بعد از تکافؤ دلایل حضور شخص هر حال نیز آن
قرار گیرد اثر اقوام آن دلایل خوانند و چون اختیار کنند جهت شخص اگر نیز
طالع اصل نیز و طالع تحویل با دلایل خاص هر را بابی که اختیار در آن ایام
کنند و هر یک را قوام نیز پس اگر هر دو قوام در طرف سعادت متشاکل
باشند سعادت اختیار موافق با آن ضم شود سعادت اختیار در
غایت کمال بود و اگر در طرف سعادت متفاوت نیز و سعادت
اختیار را از قدر تفاوت میان هر دو زیادت نیز احتمال باشد که اول
اما اگر در طرف شقاوت متفاوت نیز و سعادت اختیار مساوی
قدر تفاوت نیز از آن اختیار اثر زیادت سعادتی محسوس نشود
و همچنین اگر کمتر از آن بود و اگر چه استعمال اختیار در آن ایام خود صورت
مودی نیز بصلاح حال چه وجود آن اختیار از فایده فی نفس الامر
خالی نبود و بر این قیاس باید کرد اینجا که یک قوام در طرفی بود و دیگر
قوام در دیگر طرف یا هر دو در طرف نحوست بود و در بعض نسخها
فصل ها بین الزمانین است و تعبیر چنانست که اگر قوت وقت ابتدا
در کاری که باختیار را ابتدا کرده نیز زاید بود بر تغیرات دلایل

بعد از آن تا زمان انتهای انتفاع بآن اختیار بر وجهی ظاهر شود و اما
کار چنانکه مراد بود تمام شود و اگر کمتر از آن بود اثر نفع از آن
اختیار ظاهر نشود اگر چه از منفعتی خالی نبود به هیچ حال **کلمه**
نهم لیس یصل الی الحکم علی تمزیج الکواکب الا عالم
بالاخلاق والامتزاج الطبیعی **ترجمه** همچنانکه عناصر را
کیفیات متضادات چون ممتزج شوند کیفیتی میان آن حادث
شود مقتضیات که آن را امزاج مرکب گویند که از آن عناصر حاصل
شود مقتضیات اوضاع کواکب نیز با یکدیگر آمیزش نیز تا از
میان جمله اثری حاصل شود که مقتضای مجموع آن اوضاع نیز بود و در
علم اخلاق نیز معلوم شده است که مبادی افعال ارادی سه
قوت است شهوی و غضبی و نطقی و از اعتدال شهوی خلقی پسندیده
حاصل آید که آن را عفت خوانند و از افراطش خلقی ناپسندیده که آن را
فجور خوانند و از تفریطش خلقی ناپسندیده که آن را خمود خوانند
و از ترکیبات این اخلاق در تحت شهوی خلقهای بسیار بود
مانند حیا و رفق و صبر و قناعت و سخاوت و از اضداد هر یک از
دو طرف چنانکه در کتب اخلاق مذکور است و از اعتدال غضب

خلقی پسندیده بود که آنرا شجاعت خوانند و از افراط و تفریطش دو خلق
ناپسندیده که آنرا تهور و جبن خوانند و از ترکیبات این هر سه در تحت
غضب اخلاق بسیار بود مانند حلم و ثبات و صلابت و تواضع و حمیت
و اضداد هر یک از دو طرف و از اعتدال نطق خلقی پسندیده
بود که آنرا حکمت خوانند و این حکمت نه آن حکمت بود که اسم علمی
از علوم باشد و از افراط و تفریطش دو خلق ناپسندیده که آنرا
جربزه و بله خوانند و از ترکیب این هر سه در تحت نطق اخلاق
بسیار بود مانند ذکا و حسن تعقل و تحفظ و تفکر بصواب
و تذکر و تعرف و رمی و اضداد هر یک در دو طرف و این نوع
اخلاق را نیز با یکدیگر آمیزشها بسیار باشد و از تالیف این سه خلق
باعتدال خلقی پسندیده آید که آنرا عدالت خوانند و از افراط
و تفریطش دو خلق ناپسندیده که آنرا ظلم و انظلام خوانند
و از ترکیبات این هر سه در تحت عدالت اخلاق بسیار مانند
صداقت و وفا و شفقت و تودد و تسلیم و توکل و اضداد
هر یک از دو طرف چنانکه علم اخلاق بر بیان آن مشتمل باشد
و در کتب احکام نجوم بیان کرده که هر خلقی از تاثیرات کدام

کوکب و امتزاج نظرهای ایشان حاصل آید پس بطلمیوس درین کلمه بیان
کرده است که حکم بر امتزاج تاثیرهای کواکب نتوانند کرد مگر کسی که واقف
باشد بر ترکیب اخلاق و امتزاج عناصر و تولد مرکبات بر وجه طبیعی از بسایط
تا واقف شود از تاثیرات مختلف بر حصول یک اثر از مجموع آن تاثیرات

کلمه دهم النفس الحکیمة تعین الفعل الفلکی کما تعین الزراع
القوی الطبیعیة بالحرث والتنقیة **ترجمه** در کلمه هفتم
بیان کرده که منجم دفع بسیار افعال کواکب تواند کرد بحسب تعرف
در قوابل اینجا بیان میکند که نفس حکیم داند که حق و خطا هر امری که حادث
شود چه باشد و طبایع مرکبات و متجددات را مبادی چگونه باشد قادر مبادی
باشد بر ترتیب قوابل بر وجهی که واجب باشد تا اموری که متجدد شود
بر وجهی متجدد شود که باید چنانکه برزگر چند جا خواهد که مثلا زمین گندم
بار آورد بحرث چنانکه باید بزد و اموری که تجدد آن ملایم
نباشد دفع آن بکند چنانکه برزگر زمین را که خار بار آورد بتنقیه آنرا
از خار پاک کند و اصل این حکم از اینجاست که هر متجددی را فاعلی و قابلی
باید چنانکه گفتیم و هرچند فاعل فلکی از تصرف اهل این عالم خارج است
اما بسیاری از قوابل در تحت تصرف ایشان است پس حکیم متصرف باشد

هر یکی را چنان تدبیر کند که حادث ملایم ارادت او بود کلمه یازدهم
الصور التی فی عالم الترکیب مطیعة للصور الفلکیة ولهذا یستعملها
اصحاب الطلسمات عند حلول الکواکب فیها لما ارادوا عمله ترجمه
بصور فلکی چهل و هشت صورت میخواهد که متقدمان از ثوابت تصور کرده‌اند
بیست و یکی در شمال دوازده در منطقة البروج و پانزده در جنوب تا صورتها
که اصحاب طلسمات گفته‌اند که با هر وجهی یا هر درجه چه صورت طلوع میکند
و تصور عالم ترکیب نباتات و حیوانات میخواهد و این حکم که درین کلمه
یاد کرده است اصلیست که اصحاب طلسمات گفته‌اند و بناء علوم خود بر آن
نهاده‌اند مثلا در وقت طلوع صورتی بعد ظهورش از تحت الشعاع
آفتاب یا طلوعش از افق بر وضع مناسب آن عمل نقشی بکنند که بزعم
ایشان مرادی که خواهند از آن جنس حیوان یا نبات حاصل شود
چنانکه رقیه مار و کژدم نویسند بوقت طلوع عقرب و حیه و بر جمله
از مطالعه کتب اهل آن صناعت تفاصیل اعمال ایشان معلوم شود
پس بر تقدیر حصول مراد از هر حیوانی بوقت طلوع صورت آن حیوان
تا رسیدن کوکب بآن صورت بیان میکند که آن حیوان یا آن نبات
درین عالم مطیع آن صورتست از فلک و در اختیارات ازین کلمه

نفع بر چنانکه تعلیم را برجی اعتبار کنند که بر صورت مردم بود و دفع موذیات را
برجی که بر صورت آن موذی بود کلمه دوازدهم استخدام النحوس
فی الاختیارات واستعملها فی الموضع الذی یلیق بها کما یستعمل
الطبیب الحاذق من السموم فی الدواء بالمقدار الکافی
ترجمه اطبا در ادویه مولمه محذرات بکار دارند و دفع ایلام را
بر وجهی معتدل چنانکه دفع مضرت محذرات کنند و اگرچه محذرات از
سموم شمرده‌اند همچنین منجم باید که در اختیارات نحوس بکار دارد
در مواضع که بآن لایق بود چنانکه دوازدهم در دفع اعدا و هفتم
در دفع خصوم و امثال دلیل و کدخدا و خانه مطلوب در دارند و از اوتاد
زایل و ساقط گردانند تا در حصول مقصود خلل نیفتد کلمه سیزدهم
لا یستعمل الاختیار الا بعد تصحیح الرأی فی طبیعة الامر
المختار و تعرف ما تبلغه قوة الارادة فقد لینا سبب بین
القوة الفلکیة والقوامات و لک ینبغی ان یتکل علی ما
قدمت القضا علیه ولا تصرف فکرک الی الطبیعة الفلکیة
وحدها فیکون کمن یقرأ کتابا لا یعرف لسان اهله
ولیس یوثق بما جری هذا المجری ترجمه اختیار ز...

کرد الا بعد از آنکه طبیعت انکار که مطابق اختیار معلوم کرده باشد
ورای بران قرار گرفته باشد و نداسته باشد که قوت اراده او دران مطلب
تا چه حد تواند بود و نیز باختیاری که کند تا چه غایت حکمی باشد که آن مطلب
حاصل کند از آن جهت که نسبت اراده باشد میان قوت فلکی و حدی
که قابل را معین باشد در امکان قبول تاثیر فلکی مثلا کسی که اختیار کند
جهت طلب فرزند نداسته باشد که فرزند از و در چه محل پیش اید و به
شرط و بچند مدت و چند عدد و آن چه کسی چه اگر این معانی در قابل
مرعی نباشد طمع داشتن که بخلاف این شرایط که واجب باشد رعایت
آن بمجرد اختیار فلکی از هر آدمی که باشد در هر سن که باشد بر هر وجه
که باشد در کمتر مدتی چندان عدد که در خیال آید از هر آدمی که با وجود
باشد حاصل آید آن طمع طمع محال بود همچنین باید که در آنچه در پیشتر
از آن وقت اختیار کرده باشد نظر کند که چند بار خواند و چه قدر از
هر اختیاری مطابق ارادت اید و چه او چند بود تا بران قیاس
کند مطلوب خود را پس همه اندیشه در طبیعت فلکی تنها نباید کرد بلکه
جانب قابل و مقدار امکان قبول در وی اعتبار کند که اگاه
مثل تو مثل کسی باشد که نام میخی اند و آن لعنت نه اند که نام تاآن لغت

معتبر ظ
در پیش آید ظ

نوشته باشد چه هر آنچه بنا برین قاعده باشد که گفتیم اعتماد بنا شد و اگر حکمی کنند
درست نباشد کلمه چهاردهم المحبة والمبغضة تغطیان
بالفکر عن الاصابة وظهور النفس یصغر العظیم واختفائها
یعظم الصغیر والصواب فیما بین ذلک ترجمه محبت اقتضای
چیزی خواستن کند بمحبوب و مبغضت اقتضای ضد چیزی خواستن
بمبغوض پس محب و مبغض در آنچه تعلق بمحبوب و مبغوض داشته باشد
از میل خالی نباشد اگر چه اقتضای طالع ایشان باشد محب دران میل زیادة
کند و مبغض میل بنقصان و در شر بعکس پس کسی که حکم کند بر طالع
کسی باید که از محبت و مبغضت آن کس خالی باشد و همچنین طبیب
که علاج کند و حاکم که فصل حکومت کند و چند این حکم ذکر کرد
بعد از آن علت آن حکم بیان کرد با آنکه ظهور نفس یعنی میل روح
حیوانی از باطن بظاهر بزرگ را خرد شمرد و اختفای نفس
یعنی میل روح حیوانی از ظاهر بباطن خود را بزرگ شمرد و ظهور نفس
حالتی بود که در حال خشم و شجاعت و دفع و محبت و امثال آن
حادث شود و روح حیوانی چه دران حال خواهد که ملایم را فی الحال کرداند
و منافی را قهر کند و اختفای نفس حالتی بود که در حال خوف و جبن

وصذ و دشمن و امثال آن حادث شود چه در آن حالت منافر را بیشتر
از آن در حساب گیرد که بخیر و ملایم را کمتر از آن پس باید که نفس کسی در معرض
آن بخیر که حکم کند در حال اعتدال بود و از عارضی که مقتضی میل بخیر خاطر بود اذا
کلمه پانزدهم ان وعدت القوة الفلکیة بشیء فاستشهد
علیه بتوالی النجوم و در بعضی نسخها بتوالی النجوم یعنی از پی گفته که توالی
نجوم دلایل سفلی است مانند آثار علوی و غیر آن و اینجا امارات
میخواهد یعنی چیز اوضاع فلک اقتضای تجدد امری کند نکته. لیکن اگر
امارت تجدد یابد آن امارت بمنزله گواهی بود بر حکم فلکی پس تمام علم
حاصل آید بیا ر نچ اندازد آن حکم مثلا اگر اوضاع فلکی اقتضای
بیماری بسیار کند در بهار و در زمستان متقدم او امطار بسیار
حادث شود ظن غالب شود بوقوع بیماری در بهار و برین قیاس
کلمه شانزدهم ما اکثر ما یکون خطاء المنجم اذا کان الطالع
وصاحبه منحوسین ترجمه طالع دلیل سایل بود و سابع دلیل
مسئول عنه پس چون در طالع سوال سابع و صاحبش منحوس بود
دلیل بود که مسئول عنه یعنی منجم بر حالی که باید نباشد و چیزی چنین بود
در رای او خطای بسیار متوقع بود و این حکم خاص است بطالع سوال مسئول

مشروط بانکه سوال از اموری نباشد که منسوب بود بسابع مانند خصومت
و حرب و تزویج و شرکت چه در آن صورت نحوست سابع و صاحبش خاص
نباشد بمسئول عنه کلمه هفدهم طوالع اعداء الدولة هی
البروج السواقط من طالعها وطوالع المتمکنین منها والی اوتادها فیها
وطوالع المتصرفین فیها مایلی الاوتاد منها واما طوالع الملوک
فما کان منها عندینا ثمانیا دلّ علی ما یحدث فیها وما کان فیها
عند تسلم ملک آیاها دل علی ما یحدث فی دولته بها وکذلک کذلک
اذا کانت الطهور دبن فیها دلت علی ما یحدث فی ذلک
الدین بتلک المدینة ترجمه در اصطلاح منجمان برج زایل
دیگر است و این بازاء وتد و زایل الوتد بود و ساقط دیگر و آن بازاء
ناظر بود و زوایل چهار است سیم و ششم و نهم و دوازدهم و سواقط
چهار است دوم و ششم و هشتم و دوازدهم و از جهت ضعیف دو خانه
بود که هم زایل بود و هم ساقط و آن ششم و دوازدهم است و درین
عبارت به بروج سواقط زایل خواسته است چه بازای آن زایل الوتد
بکار داشته است پس چنین خواهد که بدانند که مولودی در دولت قصد
ریاست خواهد داشت اگر طالع او از طالع دولت زایل بود دلیل سازند مرتبه

که از اعدا آن دولت خواهد بود و اگر مایل الوتد باشد دلیل سازند
که از منصرفان باشد در آن دولت مانند وزرا و نواب و عمال و اگر که
از او تاد باشد دلیل سازند که آن از متمکنان باشد در آن دولت چون ملوک
دول و عهد ایشان و بر یک دلیل تنها حکم نتوان کرد تا دلیل ارباب بیوت
در موافقت و مخالفت با طوالع ملوک و وزرا و اعدا و عزا ایشان بآن
منضم نشود و اما در طالع شهرها سه وجه اعتبار کرده است یکی طالع بنا شهر
و آن دلیل باشد بر حوادثی که در آن شهر باشد از خیر و شر مادام که آن شهر باشد
و دوم طالع استیلاء پادشاهی بر آن شهر و آن دلیل باشد بر آنچه
در دولت آن پادشاه در آن شهر حادث شود از نیک و بد مادام
که آن پادشاه بر آن شهر مستولی باشد و سیوم طالع ظهور دینی در آن شهر
و آن دلیل باشد بر آنچه در آن شهر دینی حادث شود در آن شهر مادام
که آن دین ظاهر باشد و از این طالعها هر چه طالع وقت آن حادث
معلوم نشود الا کرد طالع سالی که در آن سال آن ملک یا آن دین
ظاهر شود بجای طالع دین و ملک بکار دارند **کلمه پنجاه سیم**

اذا و ان تولت السعود مواضع الخوف حادت بالمکان مزید
السلامة و ان نظرت السعود الی مالت الامکنة او کانت

فیها رفعت تلک الخوف و علی حسب هذا فقس فی الاربع التی بحالت فقل
ترجمه مواضع خوف در مقابل مواقع امن باشد و سعود مقابل نحوس
و از تمییز آن دو تا این چهار صورت حاصل شود **اول** آنکه
1 مستولی بر مواضع خوف سعود باشند و مواضع خوف هشتم باشد
و ششم و دوازدهم چه از اول خوف مرگ و نکبت بود و از دوم
خوف مرض و از سیم خوف از اعدا و باشد که از هشتم خوف از خصوم
باشد و از چهارم خوف از عواقب و استیلاء سعود بر مواضع خوف
دلیل باشد که مرد در موضع باشد از اهل سلامت باشد چنانکه عدو ل
بر کسی گواهی دهند که او را زیان دارد و یا خویشان و برادران
چیزی از حقوق او تلف کنند **دوم** آنکه مستولی بر مواضع خوف
نحوس باشد حکمش بر خلاف اول بود یعنی مکروه از اهل شر و فساد
رسد **سیم** آنکه مستولی بر موضع امن و نفع مسعود باشد دلیل بر آن
بود که فواید از نیکان و بزرگان رسد **چهارم** آنکه مستولی بر موضع
نفع نحوس باشند دلیل باشد بر آنکه از اهل شر و فساد فایده یابد
و نظر سعود با این مواضع خیر بیفزاید و شر بکاهد و نظر نحوس شر بیفزاید
و خیر بکاهد و این حکمها بیشتر در طوالع سوالات باشد و در طوالع

موالید هم اعتبار کردن درست بشر **کلمه نوزدهم** اسر طبیعة الشیخ

وعمره وفعله وانفعاله قبل تقدیم القضاء علیه **ترجمه** شرط آنکه

بر جزوی حکم کنی اول طبیعت اصل آن چیز امتحان کنی و بران وقوف

حاصل کنی و همچنین بر فعل وانفعال ان اصل و عمر و سیر آزمایش بود

و شیخ اصل مثلا حکم یا بر نوع انسان کنی یا بر دوال و میل یا بر مدن

واقالیم یا بر غیران و بر یکی را مدة بقاء ممکن بود بخلاف دیگری و در

فعل وانفعال همچنین مثلا در وقت حکم شیخ را بقاء چندان ممکن نبود که

طفل را و تولید از صاحب سن معین ممکن بود و از صاحب سن دیگر ممکن

نبود و از ذکور فعلی دیگر ممکن بود و از اناث فعلی دیگر و از حیوان

آنچه از انسان ممکن بود ممکن نبود و همچنین در انفعال آنچه در اصناف

نوعی ممکن بود در اصناف نوعی دیگر ممکن نبود پس باید که حصر یکی

از انواع واصناف محکوم علیه برآنچه مطلوب بود در حکم معلوم کند

تا حکم صحیح تواند بود و این حکمها از آن جمله است که تعلق بتقابل دارد

کلمه بیستم اذا کان النیران فی دقیقة واحدة وکان سعد

فی جزو الطالع فان السعادة فی ذات الید وکذلك اذا

کان القمر فی دقیقة الاستقبال والسعد فی درجة السابع

[illegible]

الطالع ویکون الامر بضد هذا اذا کان النحس فی موضع السعد — النحسین

ترجمه سهم السعادة را بروز از آفتاب بگیرند تا قمر چندانکه بشد

از طالع بر توالی بروج بهمان عدد بشمرند تا آنجا که رسید موضع آن سهم بود

و بشب از قمر تا آفتاب بگیرند و از طالع بر توالی بهمان عدد بشمرند تا موضع

آن سهم بود یا از آفتاب تا قمر بگیرند و از طالع بر خلاف توالی بشمرند

و متقدمان بشب همچنان شمرده اند که بروز اما متاخران سهم الغیب

اعتبار کرده اند و این بروز از ماه تا آفتاب گیرند و بشب از آفتاب

تا ماه پس هرگاه که آفتاب و ماه در یک دقیقه مجتمع باشند این هردو

سهم در حقیقت طالع باشند و هرگاه که آفتاب و ماه در حقیقت

مقابله باشند هردو سهم در حقیقت سابع بوند در صورت اول سعدی

در طالع مقارن سهم السعادة باشد و در صورت دوم سعد در سابع

همچنان و این مقارنت اقتضای آن کنند که مال وافر بود و بسیار

باشد و الطرف سهم سعادت دلیل مال بسیار بود و اگر نحس در طالع یا سابع

بود در آن نقصان مال و فقر و فاقه و ضیق و خسران بسیار بود

و این حکم هم در طالع اصل و طالع تحویل و طالع سوال بود و برین قیاس

باید کرد هرجا که سهم سعادت مقارن سعدی یا نحسی بود در غیر طالع و سابع

از مجره و ثوابت کلمه بیست و یکم من تناول دواء مسهلا والقمر مع
المشتری قصر عمله وضعف فعله ترجمه قمر چون با قوت طبیعت بود
و چون با مشتری بود طبیعت قوی بود پس از موثری غریب بسهولت منفعل نگردد
بااین سبب عمل مسهل که در آن وقت تناول کنند ضعیف بود و زهره این فعل
نکند چه طبع او ترقیق اخلاط و ترتیب بود کلمه بیست و دوم مس الحدید للعضو والقمر
فی برج ذلک العضو مکروه ترجمه هر عضوی منسوب به برجی است
بحمل و گردن بثور [illegible] دست بجوزا و هم بدین قیاس تا پای که منسوب است
بحوت و چون قمر در برج عضوی بود رطوبات بدن متوجه بآن عضو
بود و اقتضای تعفن مواد کند پس جراحت رسانیدن با حصول رطوبات
افزونی و ازدیاد تعفن مودی بعفونت بود و بدین قیاس سر بطالع منسوبست
و گردن بثانی تا آخر خانهای دوازده گانه و قمر در آن خانه که بعضو
منسوبست آهن بآن رسانند مصلحت نبود کلمه بیست و سیم تناول الدواء
المسهل والقمر فی العقرب والسرطان او الحوت وصاحب الطالع
یتصل بکوکب تحت الارض محمود وان اتصل صاحب الطالع
بکوکب فی وسط السماء وقذف الدواء ولم یستقر ترجمه
بودن قمر در برجهای آبی اقتضای حصول رطوبات کند و ابدان حیوانات

طبیعت

العضو

تعفن

و با حصول رطوبات داروی مسهل را نگاهداشتن زیادت نتواند بود و سیلان
اخلاط بآسانی میسر گردد و بهتر آن بود که در رصد زهره باشد و اتصال
قمر بکوکب دلیل حرکت خلط و دارو باشد بجهت آن کوکب پس اگر کوکب
تحت الارض بود دارو متوجه باسافل بدن شود اسهال کند و اگر
کوکب بوسط السما بود دارو قصد اعالی کند و بقی برآید و بر جمله
اتصال آن بکوکب فوق الارض در طلب اسهال محمود نباشد اما در
تناول داروی قی برعکس بود و همچنین اتصال بکوکب سفلی در
تناول مسهلات محمود باشد و بکوکب علوی غیر محمود کلمه بیست و چهارم
الملابس الجدد مکروه عملها واستعمالها والقمر فی الاسد
واعظمها اذا کان منحوسا او علی مقابلة الشمس ترجمه
مراد از عمل قطع جامه نو است و بعضی خیاطت و نسج هم مکروه
داشته اند و اولی آنست که نه ابتدای خیاطت کنند و نه ابتداء
نسج اما استمرار در عمل محتاج نباشد باختیاری و چون ثبات
در جامها مذموم است و استبدال محمود پس در ابتدا و عمل و ابتدای
استعمال بغیر نو پوشیدن و بال زینت کردن قمر در برج ثابته
نشاید و ثابت تر برج اسد است چه بسمت الراس نزدیک است

قمر

و مطالعش در بلاد شمالی بسیار و صورت اسد دال آید بر توحش
و تسلط و بعد از اسد عقرب ثابت تر باشد و درین باب مذموم ترست
بهبوط قمرست و خانهٔ مریخ و بعد از آن دلو که خانهٔ زحل است و زحل
دلیل ثبات و ثبات است و کم مایلتر ثور باشد که خانهٔ زهره است و شرف قمر
و چون قمر در برج ثابت بود و منحوس در شهر سفر آید دلیل نامرادی
باشد در وقت استعمال آن جامه از مقتضای طبیعت آن نحس و مقابله
آفتاب هم ناپسندیده است چه اقتضاء آن کند که نامرادی از جهت
ملوک و متسلطان باشد **کلمهٔ بیست و نجم** مشاکلة القمر فی الموالید للکواکب
یجعل المولود متحرکا فیما یدل علیه فان اتفق ان یکون الکواکب
قویة فی ذاتها دلت علی تقوی حرکته فیه و ان کانت ضعیفة دلت
علی ان تحرکه اقوی من معرفته و ظهور ما یحرک فیه یکون من
تلک الکواکب فی الاوتاد و ما یلیها و الانتفاع به یکون من
سعادتها و علی هذا فقس ما بقی من القسمة **ترجمه** مشاکلهٔ
قمر با کواکب نظر قمر بود بکواکب و امتزاج با ایشان و نظر مقارنه
باشد یا تسدیس یا تثلیث یا تربیع و یا مقابله یا تناظر و این مشاکله
در موالید اقتضای آن کند که مولود سعی در آن متحرک کند که طبیعت

معرفة فعله

آن کوکب بر آن دلالت کند مثلا اگر کوکب زحل باشد دلیل باشد بر آن که مولود
با صبر و ثبات و وقار و تأنی باشد و اگر مشتری بود دلیل باشد بر آنکه مولود
با صلاح و سداد و امانت و مروة باشد و اگر مریخ بود دلیل باشد بر آن
که با شجاعت و قوة و هیبت و تسلط باشد و اگر زهره بود دلیل کند بر آنکه
با لهو و طرب و معاشرت و لطافت باشد و اگر عطارد بود دلیل کند که مولود
با کیاست و فطنت و ذکا و تمیز باشد و در حال قوة و ضعف و ظهور و خفا
و سعادت و نحوست آن کوکب نظر باید کرد چه قوت آن کوکب دلالت کند
بر آنکه تقدم مولود در مقتضای طبیعت آن کوکب بقوت نظری زیاده
از آن باشد که بقوت عملی و ضعف دلالت کند بر آنکه تقدم او بعملی زیادت
از آن باشد که بنظری و تخییر دلیل ظهور آن طبیعت از مولود تمکن آن
کوکب باشد در اوتاد یا مایل الاوتاد فوق الارض خارج از شعاع و دلیل
خفاء آن طبیعت در مولود اضداد آن باشد و دلیل آنکه مولود از آن
طبیعت انتفاع یابد و ادراک از آن فایده و حظ باشد از مسعود بودن
آن کوکب بود و دلیل آنکه آن مولود از آن طبیعت انتفاع نیابد
و اورا حظ و فایده نباشد از منحوس بودن آن کوکب باشد و ترکیب
احوال از هشت نوع تواند بود که از ضرب دو در دو و چهار در دو

وآن اثر نوعست اول قوی ظاهر مسعود دوم قوی ظاهر منحوس سیم قوی
خفی مسعود چهارم قوی خفی منحوس پنجم ضعیف ظاهر مسعود ششم ضعیف
ظاهر منحوس هفتم ضعیف خفی مسعود هشتم ضعیف خفی منحوس و احکام
هریک بحسب امتزاج مدلولات مذکور بود و سعادت و نحوست اگر بحسب
سیارات نباشد بحسب مقارنت ثوابت اعتبار باید کرد و اگر قمر خارج
السیر بود قوت و ضعف و زیادة نور او و نقصانش اعتبار باید کرد
و بحسب آن حکم کرد کلمه بیست و ششم کسوف النیرین فی اوتاد طوالع
الموالید و تحویلات السنین یضر بطبیعة ذلک البروج
والوقت فيه ان یکون نسبة ما بین جزو الطالع و جزء الکسوف
الى ما نزل و تماین جزء الکسف نسبة ما بین ابتداء الکسوف
و ذلک الوقت الى ما توجب جملة الکسوف من المدة و المدة
لکل ساعة من کسوف الشمس سنة و من خسوف القمر شهر
ترجمه کسوف آفتاب و خسوف قمر اگر در وتدی بود از اوتاد طالع
مولودی ضرر رساند آن مولود را در آنچه مدلول آن وتد بود مثلا
طالع در تن او و عاشر در جاه او و سابع در ازدواج و شرکا او و رابع
در آبا و املاک او و در دیگر خانها همین قیاس الا آنکه در اوتاد

ظاهرتر بود و در اوتاد و خانها تحویل هم ضرر رساند کمتر از آنکه در
اوتاد و خانهای اصل و در بروج و درجی و یل سال عالم ضرر رساند
و در مدلولات آن برج که کسوف در وی بود مثلا در حمل و ثور و جدی
در بهایم در جوزا و سنبله و میزان و نصف اول قوس و دلو در نوع
انسان و در سرطان و حوت در حیوانات آبی و در اسد در سباع
و در عقرب در هوام و در نصف آخر قوس در دواب و در ابتداء کسوف
تا آخر انجلا نگاه کنند تا چند ساعت و دقیقه بود اگر در تمامت مدت
از ابتدا تا آخر انجلا فوق الارض بود حکم قوی‌تر بود و الا از آن
مدت آن قدر که فوق الارض بود بگیرند پس در آفتاب هر یک ساعت مستوی را
یک سال گیرند و هر یک دقیقه را شش روز و در ماه هر یک ساعت مستوی را
یکماه و هر یک دقیقه را نیم روز چند آنکه بر آید زمان تاثیر کسوف بود
از ابتدای کسوف تا آخر آن مدت و اما معظم تاثیر کسوف در زمانی
خاص بود ازین مدت و آنچنان بود که اگر کسوف در جزو طالع
کسوف بود معظم تاثیرش در اول زمان تاثیر بود و اگر در جزو
سابع بود معظم تاثیرش تا آخر زمان تاثیر بود و اگر کسوف در جزوی در آخر
دیگر بود میان سابع و طالع بدین جزوی که کسوف در وی باشد

و درجهٔ طالع وسط کسوف بباید گرفت که نسبت آن مقدار با صد و شصت درجه
که میان طالع و طالع است مانند نسبت زمانی باشد که از اول کسوف بود
تا وقت معظم تاثیر با تمامت زمان تاثیر و آن چهار مقدار متناسب بود
ثالث مجهول پس از سه مقدار معلوم مجهول استخراج باید یعنی ما بین
اول کسوف و وقت معظم تاثیر تا آن وقت معلوم شود و ظاهر سخن
بطلمیوس آن است که این اجزا به درج الستوا گیرند و شاید که به درج
مطالع میگیرند و احتمال بود که مطالع نیز به بلد از مطالع طالع کسوف
نقصان کنند آنچه بیرون آید بر اجزای ساعات نیز قسمت کنند آنچه بیرون
آید نسبت آن با دوازده چون نسبت ما بین اول کسوف و وقت
معظم تاثیر با تمام زمان تاثیر و ابو نصر قمی طالع کسوف طالع بدو
کسوف میگیرد و دیگر منجمان طالع وسط کسوف گیرند و این درست
تر است کلمهٔ بیست و نهم تسییر الدلیل اذا کان فی وسط السماء
فی کل بلد بمطالع الفلک المستقیم واذا کان فی درجة الطالع
بمطالع ذلک البلد وفیما بینهما بمطالع الدرجة علی حسب
موقعها بالموضعین المقابلین لهما علی حسب ذلک وتسییر
السهام فقد مثلها لانه کلما زاد مسیرها دیها تاخرت ترجمه

هر دلیل را که خواهند که تسییر کنند دایرهٔ عظیمه فرض کنند که بآن دلیل
و بدو نقطهٔ شمال و جنوب در افق مولد یعنی دو قطب دایرهٔ اول
سموت بگذرد و آن دایره را افق حادث آن دلیل خوانند باز دایرهٔ
تسییر آن دلیل و چند دایرهٔ عظیمه توهم کنند که بدو قطب معدل النهار
و دو قطب افق آن دلیل بگذرد یعنی دایرهٔ نصف النهار در آن
افق آنچه میل قطب معدل النهار و آن دایره بود از جانب اقصر عرض
آن افق بود و آن را عرض افق حادث خوانند و از تصور این دو
دایره معلوم شود که هر دلیل که بر افق تسییر قریب بود افق بلد افق حادث
آن دلیل بود و عرض بلد عرض افق حادث و لا محاله تسییر او بمطالع
طالع باید کرد در آن بلد و تسییر سوی او چنان بود که هر سال را
یک درجه بر مطالع او افزایند آنچه حاصل آید و درجهٔ المستوی کنند تا موضع
تسییر بر توالی بروج معلوم شود و هر دلیل که در عاشر یا رابع بود
و دایرهٔ نصف النهار با او گذشته دایرهٔ نصف النهار که افق بود
در آن افق خط استوا دایرهٔ افق حادث آن دلیل بود و آن افق را
عرض نبود و تسییر آن دلیل بمطالع خط استوا باید کرد و هر دلیلی
که بر افق غربی بود افق بلد افق حادث او بود ولیکن عرض او در جنوب

تا درجه سوا کنند

مساوی عرض بلد بنگر که در شمال بود و تسییر او بمطالع آن افق باید کرد و
بر تقدیر آنکه در جنوب بود یعنی مطالع حمل در جنوب مساوی مطالع
میزان بود در شمال و همچنین قیاس در هر برجی و هر دلیل که میان وتد
یعنی اول دایره افق او بحسب موضع استخراج باید کرد و عرض افق حادث
او در جهت عرض بباید شناخت و بباید دانست که هر دلیل که در نصف
صاعد بود از فلک یعنی میان عاشر و رابع در جهت شرقی عرض او
شمالی بود و هرچه در نصف هابط بود عرض او جنوبی بود پس بمطالع
آن افق تسییر دلیل باید کرد متاخران تحقیق این عمل بغایت
کمال رسانیده اند و اما متقدمان بر آن اختصار نموده اند که شش ساعت
بعد دلیل از عاشر یا رابع معلوم کنند و نسبت آن تا شش ساعت
چند نسبت باشد پس دلیل بخط استواء مطالع او ببلد گیرند اگر در نصف مطالع ص
شرقی بود یا مطالع نظیر او ببلد اگر در نصف غربی بود و بحساب اربعه
متناسبه مطالع او بحسب موضع آن بیرون آرند و آنرا تسییر
کنند و این عمل تقریبی بود و بر وجه تساهل و آنچه متاخران میکنند تحقیقی بود
و برهانی و مطابق سخن بطلمیوس بود درین موضع و اما تسییر سهام
که بطلمیوس گفته است از جهت بشناسند یعنی بر خلاف توالی بروج

و علت این گفته است که اگر مبداء سهم زیاده شود و سهم از موضع خود سیر ص
متاخر شود مثلا اگر طالع حمل بیست درجه و آفتاب در اول حوت
بود و ماه در نیم حوت سهم سعادت از آفتاب بماه گیرند و از طالع بیفکنند
تا در بیست و پنج درجه حمل بود پس آفتاب مبداء او بود و چون سیر آفتاب
زیادت و ماه ثابت بود میان ایشان کمتر از پانزده شود و سهم بر آن درجه
تقدیر از بیست و پنج درجه حمل با کمتر آید پس بر این تقدیر سیر بر خلاف توالی
بوده بود اما این سخن علت این دعوی را نشاید چه اگر تقدیر زیادت
سیر قمر کنند که منتها است و ثبات آفتاب سهم از بیست و پنج درجه خ وبمثابه
بر توالی متحرک شود و احمد بن یوسف که شرح ثمره کرده است علت تسییر
سهام بر خلاف توالی آن گفته است که سهم کوکبی نیست بلکه بمثابه
جزویست از فلک و چون حرکت اول بر خلاف توالی است سهم بر خ او
خلاف باید راند و اگر اجزای فلک بر خلاف توالی باید راند طالع
و عاشر بر خلاف توالی بایستی راند و باتفاق بر توالی باید راند
پس معلوم شد که این تعلیل باطلست و نیز این سخن مناسب سخن بطلمیوس
نیست و بعکس از متقدمان سهم را بر خلاف توالی تسییر نکرده است
مگر وقتی که ما بین سابع و عاشر بود که او را تسییر کنند و آن بر خلاف

تا الزبود و این عمل هم بسهم خاص هست چه اگر یکی از نیرین اینجا بدر سهم بر آن
و جه نشر کنند و حق آنست که ناقل که سخن بطلمیوس کرده است سخن او فهم نکرده است
نقل بروحی کرده است که از آن هیچ وجه محل نیستوان نهاد کلمه بیست و ششم

اخفی ما یکون الشیء عند محاسة دلیله الشمس او کینونته
تحت الارض او فی مواضع غیر مشاکلة لبیته او شرفه واقوی
ما یکون اذا کان دلیله سایرا من هبوطه الی شرفه وهو فی
ملایم لطبعه الشیء ترجمه درین کلمه دلیل غایت خفا غایت ظهور
بیان میکند و غایت خفا را سه دلیل نهاده است یکی استتار دلیل
تحت الشعاع که دلیل خفا بود و غایة ان محاسه دلیل با آفتاب
و دوم بودن دلیل بود تحت الارض و غایت بعد وی از فوق الارض
نقطه رابع بود و سیوم بودن دلیل بود در موضعی که مشاکل خانه و شرف
او نباشد و معنی مشاکلت درین موضع مشتبه است چه اگر مشاکلت
بهمان معنی نظر بود که پیش ازین گفته آمد در کلمه بیست و پنجم موضعی نبود
از دوازده برج که ناظر یکی از خانهای کواکب متحیره نباشد اما در آفتاب
و ماه ممکن بود چه سنبله و جدی و حوت و سرطان بخانه آفتاب که اسد است
ناظر نبود و اسد و قوس و دلو و جوزا بخانه ماه که سرطان است ناظر نبود

چنانکه ثور و سنبله و عقرب و حوت بشرف آفتاب که حمل است ناظر
نباشد و در دیگر کواکب برین قیاس و اگر مجموع خانه و شرف
اعتبار کنیم در آفتاب سنبله و حوت نه بخانه او ناظر بود و نه بشرف
او و در ماه جوزا و قوس نه بخانه او ناظر بود و نه بشرف دیگر بروج
کواکب را بر جمله نباشد که نه بخانه او ناظر بود و نه بشرف او پس معلوم
شد که بمشاکله اینجا نظر نمیخواهد و نیز بمشاکله تشریق علویان و تغریب
سفلیان از آفتاب و بر عکس از ماه نمیخواهد و الا نگفتی لبیته او شرفه
بل بمشاکله موافقت در طبیعت میخواهد چه اسد مشاکل حمل و قوس
است و طبیعت گرمی و خشکی و ثور و سنبله و جدی مشاکل ایشانند
در خشکی و مباین در سردی و جوزا و میزان و دلو مشاکل حمل و قوس
و اسد اند در گرمی و مباین ایشانند در خشکی و سرطان و عقرب
و حوت مباین ایشانند بهمه وجوه پس مباینت هست کلی و مباینت
هست از بعضی وجوه دون بعض و آفتاب را مثلثه ناریه مباین خانه
و شرف اند مباینت کلی و مباینت بروج دیگر مباین خانه و شرف اند مباینت
جزوی و ماه را هیچ برجی مباین مجموع خانه و شرف نباشد مباینت
کلی اما ده برج دیگر مباین بود مباینت جزوی و برین قیاس در باقی

کواکب و همچنین مشاکلت کواکب با خانهای دوازده گانه را چنانکه بیوت
افراح و شمس را عاشر و مشتری را طالع و زهره را سابع و بدین قیاس
در دیگر کواکب و باید دانست که در موالید اگر دلایل خفا حاصل بود
صاحب طالع را مولود از بیشتر مردم و در بیشتر احوال مختفی باشد و این در دلایل
زایل پسندیده باشد و در مسایل اگر دلیل خفا در دلیل مسئله حاصل بود
و دلیل مسئله تحت الشعاع و متصل بود با آفتاب یا تحت الارض و سایر
توابع آن خبر ظاهر نشود و اگر تحت الشعاع و منصرف بود یا تحت الارض
و از رابع در گذشته بود بعد از خفا ظاهر شود و در اختیارات
اگر مطلوب اخفاء سری باشد باید که متصل باشد و در رابع بود تا آن سر
ظاهر نشود و اگر مطلوب اخفاء شخصی بود باید که منصرف باشد و از
رابع در گذشته یا بعد از اختفاء امید ظهور آن شخص باشد و اما
قوت کواکب دو گونه بود یکی قوت ذاتی کوکب یا قوت عرض او
به تعیین با جوزهر و این در کتب مدخل مذکور است و دیگر قوة او بقیاس
با مطلوب چنانکه مثلا کوکبی که دلیل مطلوب بود در تحصیل آن مطلوب
قوی باشد و دلیل این قوت دو چیز است یکی رفتن کوکب از هبوط
بشرف مانند آفتاب میان میزان و حمل و ماه میان عقرب و ثور

یعنی صاحب طالع یا در
تحت الارض یا در حالت
غیر مشاکلت بود

و در کواکب دیگر هم برین قیاس شرط آنکه راجع نباشد و دیگر بودن آن
در وتدی ملایم طبیعت مطلوب چنانکه اگر مطلوب سعادت بدنی یا نفسانی
بود یا درازی عمر در وتد طالع بود و اگر مطلوب جاه بود یا شغلی یا قربت
پادشاهی باشد در وتد عاشر بود و اگر مواصلت یا مشارکت یا مقارنت
عزیزی بود در وتد سابع بود و اگر ثبات امری یا حصول ملکی یا نام نیکو
یا عاقبت محمود بود در وتد رابع بود کلمه بیست و نهم الزهرة تکسب
المولود فی العضو الذی یکون لبرجها التلذذ و الکواکب کلها
ان یعطی مثل ذلک ترجمه هر عضوی منسوب به برجی است و اعضاء
که بر سر است بحمل گردن بثور و دو منکب و دو دست بجوزا و سینه و دل
بسرطان و پشت باسد و شکم و آلات بسنبله و کمرگاه و میان بمیزان
و عورت و آلات تناسل بعقرب و سرین و ران بقوس و زانوها
بجدی و ساقها و کعبها بدلو و قدمها بحوت و هر کوکبی که دال باشد بر
حالی از احوال مردم چنانکه زهره بر لذت و زحل بر بطؤ و تأنی و مشتری
بر جمال و مریخ بر حرکت و سبکی و آفتاب بر بزرگی و عظمت و عطارد
بر ذکا و فطنت و انقلاب و ماه بر سرعت و حرکت و چنین کوکبی در برجی
باشد در وقت ولادت آن حال در آن عضو زیاده یابند از آنکه

در دیگر اعضا پس اگر بر وجهی ملایم بهتر آن حال در آن عضو بر وجهی محمود بود
واگر بر وجهی غیر ملایم بهتر بعکس مثلا زهره در حمل دلیل آن بود که لذت
مولود در نظر یا تخیل یا اشمام یا ذوق یا استماع بود واگر در ثور بود لذت
او در کردن افرازی بود یا در معانقت واگر در جوزا بود در آنچه بدست
وانگشت و منکب تعلق دارد واگر در سرطان بود در آنچه در دل و جگر
دارد واگر در اسد بود در تحمل مشاق و حمل اثقال او استناد واگر در
سنبله بود در اکل و شرب واگر در میزان بود در مصارعت و مفاوضت
واگر در عقرب بود در شهوت راندن واگر در قوس بود در ملاعبت
افی ذ واگر در جدی بود در رکوب واگر در دلو بود در ایستادن
وایستادگی نمودن واگر در حوت بود در جستن و پای کوفتن و رقص
وقیاس در دیگر کواکب بر وجه **کلمه سی ام** اذا لم یتفق لک مجاسدة
القمر للکوکبین فاطلب مجاسدة الکواکب من الثابتة علی طبیعة
مزاجهما **ترجمه** هرگاه که خواهند که حاجتی مرکب از دو امر که دو کوکب
بر آن دو امر دال باشند لذت بر وجه جمیل که زهره و مشتری بر لذت
و جمال دال اند قمر را در آن اختیاری که با آن حال تعلق دارد نگاه
کنیم تا با آن هر دو کوکب متصل یا با آن هر دو مقارن کدام وقت بهتر

آن وقت اختیار کنیم پس اگر اتفاق چنین یافت نشود کوکبی از ثوابت که بر
مزاج آن دو کوکب بود طلب کنیم و وقت مجاسده قمر با آن کوکب اختیار کنیم
تا مطلوب حاصل آید **کلمه سی و یکم** الکواکب الثابتة تعطی العطایا الخارجة
عن النسبة و کثیرا ما یختم بسوء **ترجمه** چیز دلایل مولودی قوی حال
بهتر بقوتهای دانند و عرض مولود را به بلندترین مرتبه از مراتب اهل بیت
یا ابنای جنس او برسانند پس اگر کوکبی از کواکب ثابته در طالع یا عاشر یا مقارن
ثوابت یا سهم السعادة بهتر مولود را از حد مراتب اهل بیت و نسبت ابنای جنس
بگذرانند و عطاها دهند که نه در حد او بهتر چنانکه بکلی را از بازاریان بحد پادشاهی
یا بمنصبی بزرگ رسانند و بهتر که عاقبت آن کس مذموم بهتر و احتمال بود که آن
وسعدی ص کوکب بر مزاج بهتر مرکب از مزاج نحوس باید که بدانند که کواکب ثابته صنف اند
اول کواکبی که از قدری بزرگ باشند و بر طبیعت سعود مطلق باشند مانند
سماک اعزل و نسر واقع چنان کواکب سعادت مطلق دهند چیزی مجاسده
دلیلی بهتر بعینه بجرم آن کواکب دلیل بر یک افق نسر بهتر دوم کواکبی
که از قدری بزرگ باشند یا کمتر از آن و مزاج ایشان با نحس آمیخته
بود مانند قلب الاسد و قلب العقرب و عین الثور و منکب الفرس و چنین
کواکب مجاسده عطاهای بزرگ دهند و اگر تسییر با ایشان رسد قطع

کنند و عاقبت عطاهاء ایشان مذموم بود و سیوم کواکب باشند که نحس مطلق
بود مانند سحابیات و آن کواکب هیچ سعادت ندهند و جز نحوست
نکنند و اعتبار نحوسات در طوالع قرانات و سالهاء معتبر بود کلمه
سی و دوم العمل فی تقلد الرجال من اهل بیت الملک علی مشاکلة تولدهم
لهیئة الفلک فی الوقت الذی قام فیه ذلک الملک ترجمه
چون طالع ابتداء ملتها و دولتها و جلوس پادشاهان بپادشاهی
معلوم بود هر کسی که از ابناء آن ملت و دولت یا از اهل بیت آن پادشاه
بود و طالع او مشاکل آن طالع بود او را دران ملت و دولت یا در
پادشاهی آن پادشاه حظی هر چه تمامتر حاصل آید و اعتبار این مشاکلت
از اعتبار دلایل ثابت و تحقیق قوی تر است و احمد بن یوسف
که شرح این کتاب کرده آورده است که خمارویه بن احمد را که اعمال مصر
بود پسری آمد هارون نام بر طالعی که منجمان گفتند دران طالع دلیل
ریاست و مهتری نیست یکی از منجمان که نامش صالح ابن الولید المصری بود
آن طالع بدید و بدانست که آن طالع پسر خمارویه است حکم کرد که پسری
پدر نزدیک ده سال حکم میکند اما حکم او چنان روا نباشد که حکم پدرش
علت آن حکم از وی پرسیدند گفت طالع او عقرب است و شمس در سنبله

و طالع جد او احمد بن طولون مصر بود و بعد از وفات صالح حکم او راست شد
و هارون نه سال و چند ماه حاکم مصر بود اما نه چندانچه خود و این حکم را شواهد
بسیار یافت شود کلمه سی و سیوم اذا انتهی تسییر دلیل دولة الی کوکب
توجب قطع امات ملکها او رئیس فیها و کل کوکب یکون فی برج
الانتهاء التحویل لسنة من سنی الدولة فهو تدل علی موت عظیم
منها فی ثلث السنة علی طبیعة ذلک الکوکب ترجمه طالع دولتها
و دلیلها آن دولت را از ابتداء وقت طالع تسییر کنند بمطالع افق
هر درجه را سالی و بمطالع سوا برج بانتها برانند هر برجی را سالی پس
اگر منتهی تسییر بکوکبی قاطع رسد ملکی یا رئیسی بزرگ را از اهل آن دولت
قطع افتد دران وقت و اگر کوکبی غیر من کل دلیل دولت بود و انتها — خ: کنند
باو رسد بزرگی از اهل آن دولت را نکبتی یا قطعی بود و آنکس بطبیعت
آن کوکب بود مثلا اگر زحل بود پیری مردی با عوز تمام و اگر مشتری
بود قاضی یا صاحب منصب و اگر مریخ بود امیری از امرای لشکر و اگر
آفتاب بود بزرگی از خاندان ملک و اگر زهره بود زنی بزرگ از ان
بزرگان و اگر عطارد بود دبیری بزرگ و اگر قمر بود ولی عهدی یا حاجب

مولدهما

بزرگ پس اگر کوکب مشتری یا صاعد بود آن شخص جاهمند بود و اگر موذیه
بود یا ناظر بوی بود و ثبات آن کوکب و تیر دلیل محل آن شخص بود
وقت تمامی اوست از شرف و حظ و دلیل بزرگی او و سهم سعادت او دلیل
مال بسیار شد و بر این قیاس **کلمه سی و چهارم** اتفاق الشخصین علی شیء
یوجب دلیل ذلک الشیء فی مولدیهما فان کان علی مشاکلة
محمودة کان بینهما اتفاق فیه واقواهما موضعا یقوم مقام
الفاعل والرئیس واضعفهما یقوم مقام المنفعل والمرؤوس
ترجمه چیزی خواهند بدانند حال موافقت و مخالفت دو شخص در صناعتی
یا شغلی یا امری دیگر دلیل آن صناعت یا آن امر در هر دو طالع بطلبند
مثلا در زراعت و عمارت زحل هر دو و در قضا و وزارت
مشتری هر دو و در لشکر کشی و شجاعت مریخ هر دو و در سلطنت
و حکومت شمس هر دو و بر این قیاس اگر در میان این ها مشاکلت
محمود باشد نظر مودت و قبول دلیل اتفاق هر دو شخص بود در آن
کار و اقوی از ان دو دلیل دلالت کند بر آنکه صاحبش شریک و حاکم
بود بر دیگر و اگر میان این ها مشاکلت مذموم بود دلیل عداوت

و مخالفت آن دو شخص بود و اگر هیچ مشاکلت نبود نه موافقت
بود میان هر دو و نه مخالفت **کلمه سی و پنجم** المحبة والبغضاء بین
الشخصین یوخذان من تعدیل مواضع النیرین فی مولدیهما
ومشاکلة طوالعهما یدل علی المودة والبروج المطیعة اشد
محبة **ترجمه** مراد آنست که چون موضع شمس یکی بموضع قمر دیگری
ناظر بود بمودت دلیل دوستی بود میان هر دو و اگر ناظر بود بنظر عداوت
دلیل دشمنی بود و همچنین اگر طالع هر دو یکدیگر ناظر باشند بنظر دوستی
و یا دشمنی و هر برجی که مستعلی بر دیگران دیگر برجی مطیع باشد و صاحبش را
محبت زیادت بود از آنکه صاحبش مستعلی بود و استعلا چنان
بود که چون برج طالع بروج فوق الارض بود مستعلی بود و گفته اند
بروج مطیع بر جای بود که بصورت مردم بود یا حمل و ثور و جدی
بود بخلاف سرطان و اسد و عقرب و حوت و نیز گفته اند معوج
الطلوع مطیع بود مستقیم الطلوع را و چون میان نیرین و طالعها
این مشاکلت و مخالفت نبود میان آن دو شخص نه دوستی بود
و نه دشمنی و ابو العباس گفته است شمس در موضع قمر و قمر در موضع
شمس و نظر آن دو موضع بیکدیگر بتربیع دوستی این دو شخص بود

بجا سره کلمه سی و ششم المستولی علی مکان الاجتماع فی مولد رجل
وهو من اوتاد مولود کان کائنا فی ذلک الاجتماع من الاشخاص الانسانیة
وکذلک الاستقبال ترجمه اصل بود از بطلمیوس بان مطالع مولد تخمین مولود
کنند ازین کلمات و اینچنان بود که مستولی بر جزو اجتماع یا استقبال که بر ولادت
متقدم بود معلوم کنند و موضع او در وقت ولادت مساوی درجه و تدی
کنند که بان درجات نزدیکتر بود از اوتاد طالع تخمین آن مولد و اگر خواهی
مطلق مطابق بشنفتد پس شریک مستولی و آن کوکب بود که حظ او از حظ
مستولی کمتر نبود بهر در ان جزو و بجای مستولی بکار دارند و عمل بان
بود در مشهورات میان اهل این صناعت و بعض درجات مصحح مستولیات
بجای درجات طول ایشان بکار دارند کلمه سی و هفتم اذا انتهی
کوکب فی ربع من ارباع السنة الی موضع من فلک البروج الذی
اذا حلت فیه الشمس تحرکت الهواء فی کیفیة ما وکان الکوکب
موافقا لتلک الکیفیة قویت فی ذلک الربع وعلی هذا فقس
ترجمه بعض کوکب گرم مزاج در تابستان به برجی رسد که چون آفتاب
بان رسد هوا گرم شود آن تابستان گرم تر از معهود بود مانند مریخ
در اسد در تابستان و اگر در زمستان بود کمتر از معهود بود و برین

قیاس کن در هر فصل زیادتی فصول مانند زحل در جدی در زمستان و در شدت
سرما و برین قیاس کن در دیگر کواکب کلمه سی و هشتم استخدام الکواکب
البیابانیة فی بناء المدن والمحترقة فی بناء الدور وکل مدینة
تبنی والمریخ فی وسط السماء او کوکب من البیابانیة علی الطبیعة
فان اکثر مدبریه المتسلطین علیها بالسیف ترجمه کواکب
ثابته را بیابانی خوانند که مانند مردمان بیابان نشین بر راه و بیراه
و به همه مواضع فرود آمده باشند و چون کواکب را که بر مزاج سعود باشند
در اوتاد طالع بنای شهرها افکنند ثبات و بقای آن شهرها در بسیار
سالها بر حال پسندیده بود و عدم تغیر از ان حاصل شود از جهت
سعادت مزاجها و بطوء حرکات و در بنا و سرایها که از اثبات
و بقا ممکن باشد کواکب متحیره را که بطبع سعد باشند بکار دارند و چون
وسط السما خانه سلطنت اگر مریخ یا کوکبی از ثوابت بر مزاج او
در وسط السما افتد متسلطان در ان شهر عاقبت قتل باشد و بجای ان
که ششم خانه ملوک باشد طالع خانه رعایا باشد و سابع خانه مخالفان
و رابع خانه عمارت و عواقب آن بنا و دیگر کواکب بر مریخ قیاس
باید کرد کلمه سی و نهم یکاد ان یکون من طالع السنبلة او الحوت

اقوی الاسباب فی سلطانه ومرطالعه الحمل اوالمیزان اقوی الاسباب

فی صومنه ومرطالعه العقرب اوالثور اقوی الاسباب فی مرضه وعلی

هذا فقس سایر الطوالع ترجمه چند صاحب هر خانه دلیل باشد بر

مقتضی مدلول آن خانه وصاحب طالع ۲ صاحب عاشر بود هم آن شخص باشد

که بسبب جاه خود شود واگر صاحب ثامن بود هم او سبب مرگ خود شود واگر صاحب

سادس بود هم او سبب بیماری خود شود واگر صاحب رابع بود هم او املاک

خود کم کند وعواقب او بسبب او اتفاق افتد واگر صاحب ثانیه

بود هم او کسب مال خود کند وخرج آن کند واگر صاحب حادی عشر بود

هم او سبب تحصیل اعتماد نهای مردم باشد باخود واین حکمها اکثری واجب

شود که اسباب دیگر با این سبب منضم شود وازین جهت حکم جزم

نکرده است ولفظ بکار داورده است یعنی نزدیک باشد واین لفظ

مقتضی ترجیح پیش بود کلمه جهیلم اذا کان عطارد فی زحل

وهو قوی فی ذاته اعطی المولود جودة الفکر فی الاصول

وان کان فی برج المریخ اعطی جودة البداءة والسفر

واقوی الموضعین الحمل ترجمه عطارد دلیل فهم وشرح

رویت ونطق است وزحل دلیل تعمق در معانی وبسیار نفوذ

افکار رونافی در کارها پس چون عطارد قوی باشد بعمق نهای خاصه ودر خانه

زحل باشد پس از طبع زحل استفاده تعمق کند پس فکرها بصواب کند در اصول

وحقایق امور وچون مریخ دلیل طیش وحدت وخفت است اگر در خانه

مریخ باشد بهره کوی وسفیه طبع باشد وچون از خانهای مریخ زحل منقلب بود

این اثر در روی ظاهرتر شود وعقرب بموجب ثبات صره وسبکی کم کند

پس آن اثر زود ظاهر نشود واگر در خانهای مشتری بود فصاحت ووعظ

خلق وتذکر فایده دهد واگر در خانه زهره باشد هزل ومجون ومضحک

فایده دهد اگر در خانه افتاب باشد سخنهای او از تکبر وبزرگ منشی باشد

واگر در خانه ماه باشد قلت فکر وتخیل نمودن در سخن فایده دهد

واز ممازجت باکواکب حالهای مرکب از مقتضیات طبایع ایشان

اقتضا کند کلمه چهل ویکم سوء حال الحادی عشر وصاحبه فی قیام

میلاتٍ دلیل علی ما لحق وزداءه واموالمدخر السوء

وعلی هذا یکون سوء حال الثانی دلیل علی قلة اکتساب

الرعیه معه ترجمه عاشر طالع جلوس پادشاه دلیل او باشد

وحادی عشر که ثانیه عاشر است دلیل وزرا واعوان وخزاین

او وطالع دلیل رعیت باشد وثانیه دلیل اعوان واموال ایشان

پس بهر حال حادی عشر و صاحب او دلیل بدی حال وزرا و فساد اموال پادشاه
بود و بدی حال ثانی دلیل فساد اموال رعایا و سوء تدبیر مدبران امور
ایشان بود و زوال دولت کلمه چهل و دوم اذا ولی النحس طالع مولد
فان صاحبه یلتذ بالاشیاء البشعة و ربما استطاب الروایح
الکریهة و غیر ذلک مما شاکل هذا ترجمه چون نحوس غیر ملایم
طبایع اکثر اهل نوع اند پس اگر بر طالع کسی والی شوند و هیچ سعد را در آن
موضع حظ نباشد و ناظر نباشد لاجرم طبع صاحب طالع مخالف طبایع
اکثر اهل نوع بود پس لذت از چیزها یابد که متنفر دیگران بود
مانند غذاهای ناخوش و بوهای مکروه و جامه‌های خشن و معاشرت
با مردم کریه لقا که جامه‌ها خلق دارند و از آنچه موجب لذت دیگران
بود نفرت گیرد پس اگر نحس زحل بود التذاذ او بچیزهای سرد و سیاه و گران
و حقیر و تاریک و ناخوش بطعم و بوی بود و اگر مریخ بود بچیزهای گرم
و تیز و تلخ و سوزان و حیوانات موذی و آتش و تند و تیز بود و برین
قیاس کلمه چهل و سیم احذر نحوسة الثامن و صاحبه للخارج
و الثانی و صاحبه للداخل ترجمه بجانب مسافر نحوست هشتم
و به داخل کسی که دخول بلدی یا مسکنی کند دخول ساعت ثانی دلیل مقصد

بود و ثامن ثانی اوست که دلیل ما یحتاج و مخلصه او بود در سفر و طالع دلیل داخل
بلد است و ثانی دلیل مال و غذا و فواید او بود در مسکن پس از این سبب از نحوست
این دو خانه در اختیار سفر و دخول بلد حذر می‌فرمایند و ابو العباس گفته است
که سابع و ثامن در اختیار سفر معتبر نیست و از نحوست ثامن احتراز از آن
جهت فرموده است که ثامن بمقابله منحوس گردد و نه چنانکه او تصور
کرده است کلمه چهل و چهارم اذا کانت العلة والقمر فی البرج التی الذی صح
کان فیه نحس فی المولد او تربیعه او مقابلته فانها صعبة و اشدها
ان یکون ذلک النحس فیه او فی مشاکلته لم مذموم من المقابلة
او التربیع و اذا کان فی موضع سعد فهی سهلة الا ان یکون
مزاج العلة ملائما لطبیعة السعد هذا بعد ان یمعن بتقدم
النظر فی مقدار العلة کما اقتضاه وصفه ترجمه در مبداء بیماری نگاه
کنند تا موضع قمر کجا بود اگر در موضع نحسی بود از آنچه در طالع اصل بوده است
یا در تربیع یا در مقابله او آن بیماری سخت بود و تباه‌تر از آن حال
بود که بهمان نحس در مبداء بیماری هم آنجا باشد یا در تربیع یا مقابله آن
موضع یا قمر باشد منحوس نیز خاصه اگر برج آن عضو بود که علت در او
بود و نیز اگر طبیعت نحس و برج ملایم آن علت بود و رساند تا ثانی فر بود

واکر در موضع سعد کواکب یا سعدی ناظر بشد بموضع او بیماری سهل بود
وسهلتر آنکه آن سعد بهمانی باشد یا ناظر باشد در وقت بیماری خاصه
نظر مودت و آنکه سعد قوی حال بود مگر که علت از آن جنس بود که آن سعد
اقتضا کند و آن در مشتری مانند ذبحه و خناق و امراض دل و آنچه
از غلبه باد و خون بشد و در زهره مانند امراض جگر و معده و اسهال بلغم
و خون و امراض که از کثرت رطوبت و فساد آن بشد و باید که اول
معتدل علت بشناسد چه اگر بیماری بشد که او را خطری نباشد مانند زکام
یا حمی یوم حکم بکند بسختی بیماری و اگر چه آن دلیل یافته باشد و اگر بیماری
که در آن خطری عظیم بشد مانند دق و سل و ذبول مشایخ حکم بکند بسهولت
مطلق و اگر چه آن دلیل یافته باشد و این از آن جمله است که در علم النجوم
منکر و مهمل شمرده آمد **کلمه چهل و پنجم** الاجتماع علی الاشیاء
المستعملة علی المجری الطبیعی فی المثلثة یفسدها النحوس — المثلثة
والتی علی المجری الطبیعی فی غیر المثلثة و علی غیر المجری الطبیعی — المثلثة
یفسدها السعود **ترجمه** اجتماع اشخاص نوع انسان که بر
وجهی که در طبیعت رخصت بشد و در شریعت و رسم جایز مانند تزویج
نظر نحوس در مبدا آن کار مفسد بشد و چنانکه باید میسر نشود و نظر

سعود معاون شود و اما آنچه بحسب طبیعت رخصت بشد و بحسب شریعت و رسم
غیر جایز مانند زنا و یا در طبیعت هم رخصت نباشد مانند سحق و لواط نظر
سعود در وی مفسد بشد و نظر نحوس شاید که معاون بشد و علت آنست
که سعود اقتضای اموری کنند که ملایم طبایع جمهور و مصالح ایشان
بشد و نحوس بخلاف آن **کلمه چهل و ششم** اذا کان طالع العلیل علی ضد
نصبة اصوله ولم یکن السنة انتهت الی الثالث المنصوصة فعود ذلک
جدا **ترجمه** طالع علیل طالع مبدا علت بیماری بود و بضد نصبه آنکه طالع
تحویل سال وانتها و طالع علت برج بارابع یا ثامن طالع اصل بشد
و دلالت کند آن اولاد در سعادت و نحوست و وضع چه هر گاه که چنین
بود و طالع تحویل سال و انتها طالع او موافق و مشاکل طالع اصل
باشد دلیل تباهی بشد اما اگر طالع تحویل یا انتها ضد اصل باشند
و طالع مبدا علت موافق اصل و مسعود بود حرز بال ضد باشد
کلمه چهل و هفتم کل مولود لا یکون طالعه و اولاده فی بروج
ذوات صور انسیة فصاحبه مبغض من الناس **ترجمه** — بخل مبغوض
چند طالع و موضع صاحب طالع و هیلاج در برجی بشد که بصورت مردم
بشد مانند سنبله و نیم اول قوس و مثلثه هوائی آن با مردمان — شخص

مناسب باشد و اگر هیچ کدام نباشد صاحبش مستوحش بود و از مردم منقبض و متنزل
باشد و اگر بر صورت سباع باشد متکبر و متسلط باشد و اگر بر صورت حیوانات
آبی باشد از مردم نفور و گریزان باشد **کلمه چهل و هشتم** اعظم السعادات
فی الموالید من الکواکب الثابتة و من اوتاد القران والاستوائیة
و مکان سهم سعادة الدولة فی الطالع **ترجمه** چون کواکب ثابته
که بر مزاج سعود باشند بکرم در نفس طالع یا عاشر یا مقارن صاحب طالع
یا هیلاج باشد و طالع مولودی باشد از اوتاد طالع دولت یا طالع قران اصغر
یا اوسط متقدم و دیگر باشد و آن بودن کواکب علویه در تشریق آفتاب
و کواکب سفلی در تغریب آفتاب و در ماه بعکس و سهم سعادت که در طالع دولت
افتاده باشد در طالع مولود باشد سعادت بزرگ اقتضا کند و این کلمه در نسخه
احمد بن یوسف و ابوالعباس کلمه سی و هشتم است تا اینجا عدد کلمات متفاوت
است **کلمه چهل و نهم** اذا وقع فی موالید النحس فی مکان سعد
فی مولد الاخر دل علی ان مکروهها یلحق بمن فی مولوده السعد
ممن فی مولوده النحس و سنخ المکروه من طبیعة الکواکب و ما یقع فیه
علی حسب طبیعة الامکنة و علی هذا نظر کل ما وقع فی القسمة
ترجمه این حکما را چهار قسم باشد نحس در مکان نحس و نحس در مکان

سعد و سعد در مکان نحس و سعد در مکان سعد در قسم اول هر دو نحس یکدیگر
مضرت رسانند و در قسم دوم و سوم صاحب نحس به صاحب سعد مضرت
رسانند و صاحب سعد باو منفعت و در قسم چهارم هر دو یکدیگر منفعت
رسانند و مضرت و منفعت هر دو بحسب طبیعت سعد و نحس باشد چه مشتری جاه
و حشمت و مال دهد و زهره لذت والفت و انس و مودت و زحل کبر و حیلت
و حسد و ضغینت و سکائیت و مریخ حرب و قتل و حیلت و تسلط و طبیعت — سکائیه
مکان چنان بود که در طالع بنفس رسد و در ثانی بمال و در عاشر بجاه و بر این
قیاس کنند **کلمه پنجاهم** اذا کان عاشر طالع الصاحب هو طالع
المصحوب و شاکل المنیر علی الاخر و مشاکلة محمودة دامت ایامه
معه و کذلک طالع مملوک اذا کان سادس طالع مالکه
و طالع زوجة اذا کان سابع طالع زوجها و حفظت الشرائط
المتقدمة من المشاکلة المحمودة فی ذلک الیهما دامت ایامهما
و استقامت امورهما وقل الخلاف بینهما **ترجمه** در این مثالها
باید که منفعت از یک جانب باشد چنانکه در مثال اول و دوم که در هر دو
صاحب طالع را از صاحب عاشر و سادس منفعت باشد اما در مثال سوم هر دو را
از یکدیگر نفع بود چه همچنانکه سابع خانه زوجه صاحب طالع است طالع خانه

رفوع صاحب سابع است و شرط آنست که میان مستولی بر یک خانه و مستولی
بر دیگر خانه نظر دوستی باشد و قبول از یکدیگر و هر دو نیکو حال و مسعود بوند
چه هرگاه که چنین باشد میان این دو سالها نیکو را میزش و موافقت
بود و مخالفت کم اتفاق افتد و اگر یکی سعد بود و دیگری نحس و نظر
قبول صاحب سعد را سیرت نیک باشد و صاحب نحس را سیرت نه نیک بود
اما موافقت حاصل بود کلمه پنجاه و یکم اذا کان عاشر طالع الفنا
هو طالع المصحوب فان التابع یتأمر علی صاحبه و کذلک
اذا کان صاحب السادس لو لو حقق فی وسط السماء یقبل الثانی
من صاحب الطالع کان حسن الملکة لغلمانه و علی هذا
فقس ما جری بهذا المجری ترجمه یعنی چون طالع تابع
عاشر طالع انکس بود که متابع او باشد یا صاحب طالع متابع صاحب
عاشر انکس بود آن متابع بر مخدوم خود حکم کند و همچنین چون صاحب
ششم که خانه عبید و خادم است در عاشر طالع کسی افتد دلیل
آن باشد که او غلامان خود را نیکو و بزرگ دارد و برین قیاس اگر
صاحب سیوم در عاشر طالع کسی بود دلیل آن باشد که برادران او
بزرگ گردند و همچنین در صاحب پنجم و عاشر حق تر او تا داست و موضع

رفعت و سلطنت است بآن سبب این حکم بدین وجه بعاشر خاص است
و در دیگر خانها هم برین قیاس نقل کرد و از سعادت و نحوست
دلیل حسن معاشرت و سوء آن معلوم کرد کلمه پنجاه و دوم لا یغفل
القوم امر المائة و العشرین قرانا للکواکب المتحیرة و النیرین فان فیها
علم اکثر ما یقع فی عالم الکون و الفساد ترجمه قرانها که میان
کواکب سیاره افتد صد و بیست باشد از انجمله بیست و یک ثنائی و بیست
و یک خماسی و سی و پنج ثلاثه و همین قدر رباعی و جهت سداسی
و یک سباعی اما ثنائی جهت آنکه زحل را با هر یکی از شش کوکب باقی
شش قران باشد و مشتری را با هر یکی از پنج کوکب که سیاره بود پنج
قران باشد و مریخ را با چهار کوکب و شمس را با سه کوکب و زهره را با دو کوکب
و عطارد با یک کوکب مجموع بیست و یک قران و اما در خماسی سبب
آنکه چند دو دو بیست و یک اکه هر یکی را ازین ثنائیات اسقاط
کنند پنج باقی ماند بیست و یک نوع تواند بود و اما ثلاثه سی و پنج
بود چه زحل و مشتری با پنج دیگر و زحل و مریخ با چهار و زحل و شمس
با سه و زحل و زهره با دو و زحل و عطارد با یکی ممکن بود و مجموع

پانزده بود و درین پانزده زحل داخل بود و چون زحل را ساقط کنیم
مشتری با مریخ در چهار و با شمس در سه و با زهره در دو و با عطارد
در یکی و مجموع ده بود و چون مشتری را هم اسقاط کنیم مریخ با شمس
در سه و با زهره در دو و با عطارد در یکی و مجموع شش بود و شمس
با زهره در دو و با عطارد در یکی مجموع سه بود و زهره با دو کوکب
که تحت اواند یکی پس مجموع ثلاثیات پانزده و ده و شش و سه
و یکی بود و آن سی و پنج بود و چون هر یکی ازین سی کوکب که در ثلاثه
واقع اند و آن سی و پنج بود از مجموع هفت کوکب اسقاط کنیم
چهار بماند پس رباعیات هم سی و پنج بود اما سداسی که حذف
یک یک کوکب بود و آن هفت بود و سباعی یکی بیش نتواند بود و مجموع
که ضعف بیست و یک و ضعف سی و پنج بود با هفت و یکی صد و بیست
بود پس قرانات بر صد و بیست نوع بیش ممکن نبود و هر صد و
آن کمتر اتفاق افتد تاثیر آن بیشتر و دراز تر بود تا بجدی که گفته
اند که قران سبعه دلیل طوفانات بود و انقلابات کلی بود و قران
قمر با دیگر کواکب که در هر ماه واقع شود تاثیری اندک کند

کلمه پنجاه و سیم موضع القمر فی المولد هو الجزء والطالع من الفلک
في مسقط النطفة وموضع القمر في مسقط النطفة هو الجزء
والطالع مع الولادة **ترجمه** این معنی که در یک کلمه یاد کرده است عشد
اصح است که بنو دار هرمس که او را نمودار مسقط النطفه گویند
مبنی بر اینست و هرمس کتابی که منسوب باوست و آنرا کتاب اساس الحکمه
خوانند این معنی یاد کرده است و در موالید نه ماهه حرکت اوسط مولود
در رحم مدت ده دور اوسط قمر آورده است که مدت دویست
و هفتاد و سه روز و پنج ساعت بود و گفته است چون قمر فوق الارض
بود حرکت کمتر ازین و غایت نقصان هم دور قمر بود و آن بحسب
بعد قمر از طالع و قرب او کم و بیش شود و چون تحت الارض بود
حرکت بیشتر ازین بود و غایت ازدیاد هم نیم دور بود پس
چون بعد قمر از درجه طالع گیرند و بر وسط سیر یک روزه قمر قسمت کنند
آنچه برون آید مقدار نقصان و یا زیادت بود آن قدر از حرکت
اوسط نقصان کنند اگر تحت الارض بود و بر وی افزایند اگر فوق
الارض بود حرکت آن مولود بود و در ... طالع بود مدت
حرکت مقدار حرکت اوسط بود و حرکت حقیقی تفاوت کند بسبب تعدیل

قمر کمتر از یکروز که از آن کمتر بود یا از آن بیشتر بود چنین قمر ولادت بنجمن
گیرند و از طالع کنند در مبدأ آنکه طالع مبدأ آنکه معلوم شود و قمر
دران وقت هر کجا باشد طالع مولود بود و این نموداری مشهور است
میان منجمان و بعضی منجمان گویند این هرمس ادریس پیغمبر است علیه السلام

کلمه پنجاه و چهارم الطوال الکبیر ادلتهم فی ذرا افلاکها وطوالهم
فی اوایل بروجها والقصار یکون ادلتهم فی حضیض افلاکها
وطوالهم فی اواخر بروجها واستحن مع ذلک تبشیر
الکواکب وتغریبها ومقامها فالبروج الدالة علی الطول
والقصر ترجمه دلیل کوکبی باشد که حظ او در طالع مولود بیشتر
بود و ذروه موضعی باشد که بعدش بحسب خارج مرکز و تدویر از
مرکز عالم بیشتر بود و حضیض آن موضع که بعدش کمتر بود و معرفت ابعاد
بمعرفت نطاقات معلوم شود و در حساب تعدیلات حق ویرا ابعاد
معین کرده و اوایل بروج از اول برج بود تا تمام جزو پانزدهم
که در اول برج افتد و اواخر برج همبرین قیاس مقدار جزو پانزدهم
که در آخر برج افتد و تشریق دلیل طول بود و همچنین سرعت سیر
و تغریب و بطوء سیر دلیل قصر و همچنین اقامت و برج دراز مطالع

دلیل طول باشند و کوتاه مطالع دلیل قصر و طول و قصر پدر و مادر
مولود هم اعتبار باید کرد پس اگر ادلاء طول غالب بود مولود طویل
بود و اگر ادلاء قصر غالب بود قصیر بود و اگر ممتزج بود معتدل بود

کلمه پنجاه و پنجم اذا لم یکن للادلة فی طالع المولود عرض کان
قضیفا وان کان لها عرض کثیر کان المولود سمینا فان
کان العرض جنوبیا کانت الحرکة سهلة علیه مع کثرة لحمه
وان کان شمالیا کانت ثقیلة علیه وتعرف الادلة فی الرجوع
والاستقامة والمقامین یفعل ذلک ایضا ترجمه دلیل اگر نجمی
بود او را عرض نبود و اگر قمر یا کوکبی علوی بود و با راس و یا ذنب جمع
بود عرض نبود و اما زهره و عطارد را چنین است عرض هرگاه که
آن عرضها در هر دو جهت متکافی شوند ایشان را عرض نبود و عدم
عرض دلیل اقتضای لاغری و لاغر مولود کند و وجود عرض اقتضای
وجود فربهی و غلظ و چون عرض بسیار بود در غلظ بیفزاید پس
پس اگر عرض شمالی بود و آن در قمر و کواکب علوی آنگاه بود که
هر یک از راس جوزهر گذشته بود و بذنب نرسیده و در کواکب سفلی
آنگاه که عروض ایشان همه جنوبی نباشد یا اگر بود شمالی زیادت بود

مولود را با فرزندی و رفتن و حرکت بد شوار بود و اگر عرض جنوبی بود و آن
بخلاف آن بود که گفته آمد و حرکت بر وی سهل و آسان بود و در کواکب پنجگانه
مقام اول در رجوع دلیل ضخامت بود و مقام دوم و استقامت
دلیل نحافت و باید که درین حکم از حال پدر و مادر و جنس مولود در
باب غافل نباشد که اثر از جهت قابلیت ماده اثری تمام بود

کلمه پنجاه و ششم کل ما یتصل ادلته بکوکب تحت الارض فلیس یرتفع

ترجمه در اختیار بنا نهادن این حکم اعتبار باید کرد تا هر بنا
که خواهند بلند کنند اتصال دلیل بکوکب فوق الارض اختیار کنند
و غایت آن بود که بسمت الرأس نزدیکتر بود و باید که آن کوکب صاعد
بود در افلاک و عرض او شمال بود و دلیل هم صاعد و مسعود بود و اگر بنا
پست خواهند اتصالش بکوکب تحت الارض اختیار کنند هابط و دلیل
هم هابط و جنوبی

کلمه پنجاه و هفتم ضرر المریخ یقل فی السفینة
اذا لم یکن فی وسط السماء والحادی عشر فانه فی هذا الموضعین
تتلف ما فی السفینة یتسلط اللصوص علیها و ان کان
الطالع مع هذا منحوسا بکوکب من الکواکب الثابتة التی
فی طبیعة المریخ احرقت السفینة بما فیها ترجمه دلیل حج

کشتی عاشر بود و دلیل حال او حادی عشر و مریخ دلیل هلاک آن
و خادمان پس چون مریخ درین دو موضع نبود بوقت عمل کشتی یا رکوب
در وی دلیل تسلط دزدان کند بر کشتی و اگر طالع در کشتی بود
و اگر کوکبی از ثوابت بر طبیعت مریخ مانند قلب العقرب و رأس
الغول و دبران و منکب الاسد با طالع مقارن بود و این مواضع با حال
منحوس دلیل سوختن کشتی بود با هر چه در کشتی بود از اسباب از افراط طبیعت
آتشی و آنچه دلیل کشتی است اما اگر مریخ در غیر آن دو خانه بود ضرر او
کمتر بود از آنچه طبیعت آتش در آنچه تعلق بآب دارد با غلبه آب تصرف
کم کند و طالع کشتی طالع ابتدای تجارت و طالع فکندن در آب و طالع
رکوب در وی بود

کلمه پنجاه و هشتم فی الربع الاول من الشهر والسنة
تمد الرطوبات الاجساد و فی الربع الثانی یجزر و علی حسب ذلک
الربعان الباقیان ترجمه ربع اول از ماه یعنی از وقت اجتماع تا تربیع
ماه بتربیع آفتاب و ربع اول از سال یعنی از حلول آفتاب با اول حمل
تا حلول او با اول سرطان وقت مد رطوبات ابدان بود یعنی از عمق
هر جسدی بروی ظاهر او نهد و در ربع دوم رطوبات جزر کند یعنی
از ظاهر روی بباطن نهد و ربع سوم مانند ربع اول بود و ربع چهارم مانند

ربع دوم و معالجات ابدال و اهل دریا ها را باین حکم انتفاع بود
و زیادت نور قمر و نقصان او و صعود و هبوط او را در طول و عرض
درین باب تاثیری تمام بود **کلمه پنجاه و نهم** اذا کان السابع و صاحبه
منحوسین بعلیل فاستبدل الطبیب **ترجمه** این حکم خاص است
بطالع وقت سوال از حال بیمار طالع آن وقت و صاحبش دلیل بیمار
بود و سابع و صاحبش دلیل طبیب او و چون منحوس بود دلیل عدم انتفاع
بود بعلاج آن طبیب پس تبدیل طبیب مصلحت بود و ابو العباس گفته است
طالع بیمار و صاحبش دلیل او بود و سابع او و صاحبش دلیل طبیب
و در سوال طالع دلیل طبیب بود و سابع دلیل بیماری و عاشر دلیل
بیمار و رابع دلیل عاقبت او و این سخن اصلی ندارد **کلمه شصتم**
انظر الی موضع القران الاصغر من طالع السنة التی یکون
فیها فی مقدار ما یکون بینه و بین البروج یکون سنون فبمقدار
الی اعظم ما یکون فیه **ترجمه** از قرانات مشتری و زحل اول
قران را که در مثلثه ناری افتد قران اکبر خوانند و اول قران را که در مثلثه
دیگر افتد قران اوسط خوانند و دیگر قرانات را اصغر خوانند
پس از قران اکبر تا قران اکبر دیگر قریب یکهزار سال بود و از قران

اوسط تا قران دیگر قران ربع این مبلغ بتقریب و از قران اصغر
تا قران اصغر نزدیک بیست سال و طالع هر قران طالع سال بود
که قران در وی افتد و موضع قران و درجه که قران در آن درجه
بود لیکن بین درجه طالع و درجه قران بر توالی بگیرند و بهر درجه
سالی حساب کنند و بهر درجه دوازده روز و از وقت قران
چندان مدت بشمرند تا آنجا که رسد وقت وقوع بزرگترین حادثه
بود که در آن قران افتد **کلمه شصت و یکم** لا تقضی علی غایب
ان سئلت عنه بموت حتی لا تستثنی بان لا یکون نائما
و لا سکرانا و لا بانه مجروح حتی یستثنی بان لا یکون
مقتصدا و لا بانه ملا ما صار الیه حتی یستثنی بان لا یکون
یکون عنده ودیعة فان القضا علی جمیعها واحد
ترجمه در کلمه دوم ذکر رفته است که همچنانکه حاسه ادراک
صورتی کند نه آن صورت محسوس کسی که حکم کند بر نجوم محکوم
علیه او صورتی بود مشابه صورتی که در عالم واقع و موجود
بود پس باین سبب در حکم منجم میان مرده و خفته با مست بانه
و میان مجروح و فصد کرده و میان مالک و امین که مال ودیعت

بتر نزدیک او فرق نتوانند کرد پس در هر حکمی راستی باید کرد اگر مثبت
آن حکم بتر و گفته اند که ابراهیم ابن المهدی وقتی که از مأمون پنهان شده
بود و در بغداد یکی از منجمان در ستر به نزدیک او تردد کردی روزی
مأمون منجمان را سوال کرد از موضع ابراهیم ایشان در طالع نظر میکردند
و آن منجم گفته بود تا طشتی بزرگ را آب بکرده بودند و کرسی در میان آب
نهاده و ابراهیم را در آن نشانده و منجمان گفتند که او در کشتی بجانب
هندوستان رفته است **کلمه شصت و دوم** المبادین الصحیحة للاعلاق وهی
الاوقات التی یظهر فیها انتقال حال العلیل اما الی خیر واما
الی شر فی زمان یسیر وهی کینونة القمر فی زوایا مربع یحیط به
الفلک المستقیم والبعد الذی یکون قبلها وبعدها هو کینونته القمر فیها
فی زوایا المثمن والذی قبل هذا هو کینونته فی زوایا ذی
الستة عشر ضلعا هذا بعد ان یکون حال المریض جاریة
علی الاستواء ولم یدع شیء من خارج فان وجدت فی هذه
الزوایا سعودا من الثابتة والمتحیرة دل علی انتقال صالح
وان وجدت فیها نحوسا دل علی انتقال ردی الا ان
یکون النحس مضادا للعلة وهو فی حر والقمر فی هذه

المراکز یدل علی العلل الحادة والشمس علی العلل المزمنة
وکذلک کل کوکب فیها الکواکب من الاخلاق **ترجمه**
این کلمه مشتمل است بر علامت زایام بحران در امراض حاده از دیگر
روزها چه نزدیک اطبا چهارم و هفتم و نهم و یازدهم و چهاردهم
و هفدهم و بیستم و بیست و یکم و روزهای دیگر بعد از آن روزهای
بحرانست و بحران صحیح قید کرده است از جهت آنکه اگر بحران در
روزهای دیگر افتد آن بحران بسبب حرارت باشد و بحران حکایت مجادله
طبیعت است با علت و در آن اوقات اگر طبیعت غالب شود
حال بیماری بخیر انجامد و اگر مغلوب شود بشر انجامد و چون فلک
مستقیم یعنی دایره معدل النهار بچهار قسمت وی کنند دو تربیع
و دو مقابله معین شود بحسب مطالع و بدرج سوا هر که تفاوت اندک — برجی — مقارنه و دو تربیع مقابله
بکنند و بان سبب وقت بحران از عین تربیع بیشتر یا پستر افتد و تربیع
و مقابله اوقاتیست که قمر که دلیل حوادث عالم کون و فساد است
در آن اوقات بنظر عداوت بموضع اصل ناظر باشد و چون موضع
اصل که در ابتداء مرض قمر آنجا بوده اقتضای مرض کرده باشد
و موضعها که مخالف آن موضع باشد اقتضای انفصال وضعف علت

کند و مکافحت طبیعت دران وقت ادا الصلاح بیشتر کند چه خصم را
در حال عجز و ضعف آسان تر قهر توان کرد بدین سبب بحران در این وقت
نیکوتر باشد و ادا السلامت بیشتر از آن کند که در غیر آن اوقات پس
بحرانهای بزرگ هفتم و چهاردهم و بیست و یکم باشد و چند دور قمر در بیست — و بیستم
و هفت روز و کسری تمام شود و به بیست و هفت رسد ربع اول در
روز چهارم و هفتم تمام شود و نصف در روز چهاردهم و تقدم و تاخر
ساعات بحران ازان روزها خارج نباشد اما سه ربع تمام میان
بیستم و بیست و یکم باشد و بدان سبب بتقدم در بیستم افتد و بتاخر در بیست و یکم — باشد
در رسیدن تا بموضع اصل در بیست و هشتم باشد و بعد ازان دور را از سر گیرد
اما بقاء علت تا آن وقت دلیل غیر مادهٔ علت و قلت حرکت آن ماده
باشد پس آن بحرانها ضعیف باشد و چند هر ربعی بدو قسم کنند چنانکه همه فلک — و پس ازان بحارین صفیف حه
ساعات قسمت کرده باشند در زوایای مثمن آنهم بحران باشد و انذار — هم
ایام انذار خوانند که در هر جزوی ازان انذار کننده بحران که در ربع
دیگر افتد چنانکه چهارم انذار هفتم و یازدهم بچهاردهم و هفدهم
به بیستم تا بیست و یکم و بیست چهارم بیست و هشتم و چند هر شش را باز بدو قسم
کنند تا در فلک شکل شانزده گوشه بدید آید دران اوقات هم — تا دران فلک

که بحرانی باشد انذار زاویه اول میان دوم و سیم باشد و زاویه سیم
میان پنجم و ششم و زاویه پنجم در روز نهم و زاویه هفتم میان دوازدهم
و سیزدهم و زاویه نهم میان پانزدهم و شانزدهم و زاویه یازدهم
روز نوزدهم و زاویه سیزدهم روز بیست و دوم و زاویه پانزدهم
میان بیست و پنجم و بیست و ششم و این اوقات با اوقات ممکنه
باقی تمام شانزده بحران باشد و طبیبان این بحرانات شناسند
از طریق تجربه اما علت ندانند و در بحرانها که میان دو روز باشد
سرگردان باشند و بر یکی جازم نباشند پس اگر در موضع بحران سعدی باشد
آن بحران بزوال علت ادا کند و اگر نحسی باشد با قمر دران وقت
منحوس باشد باستیلاء علت و ضعف طبیعت ادا کند مگر و قمر که تاثیر
نحس ضد تاثیر علت باشد که آن مقتضی صحت باشد بشرط آنکه نحسی نیک حال
باشد و در حیز خود و این بحارین بر استقامت آنگاه باشد که طبیعت
و علت با یکدیگر بر نظم طبیعی باشد و از خارج سببی دیگر یاور علت
نشود و بیمار را نترسانند اما اگر نیز علت که در اول مرض بوده باشد
سببی دیگر مضاد طبیعت با علت منضم شود این ترتیب بر وضع خود
نماند و بباید دانست که بحارین مذکور که بر یک قسم متقدر است — نماید

امراض حاده را بود و اما امراض مزمنه را از سیر آفتاب در دلیل باید ساخت
و اوقات او از رسیدن او بزوایای شش نزده کانه خود بود و چنین
طبایع و آثار دیگر کواکب بمنزلت اخلاق حیوانات باشند معلوم است
از اتصال قمر با ایشان در اوقات بحرانها حکم باید کرد بحدوث
احوال مناسب آثار آن کواکب **کلمه شصت و سیم** القمر یخص الجسد
بمشابهته ایاه فی التصرف **ترجمه** قمر بهمه کواکب پیوندد
و هیچ کوکب با او نه پیوندد و همچنین تن جانور از هر قوت که در جانور
بود چون غاذیه و نامیه و قوت شهوی و غضبی و دیگر قوتها
متاثر شود و در هیچ قوت موثر نباشد پس بدین وجه قمر را بتن
جانور شبهت بود این است علت آنکه در طالعها که بر آن حکم کنند
قمر را دلیل تن نهند **کلمه شصت و چهارم** اذا اجعلت دقیقة الاجتماع
مبداء لکون البحران انذرت بتغیر الاهویة فی ذلک
الشهر فی زوایا الاجتماع وکان الحکم بها علی المستولی علی
زاویة کل شکل منها فانه یدل علی طبیعة الهواء بعد ان یستثنی
بطبیعة الزمان الحاضر **ترجمه** درین کلمه بحران تغیر هوا خواهد
از جائی که گفت همچنانکه در امراض گفته آمد و دقیقه اجتماع مبداء شهور

قمری بود و نقطه تربیع اول قمر با شمس و مقابله او و تربیع دوم مبادی ارباع
باشند همچنانکه در زوایای مربع زوایای گفته آمد در باب بحران
و این چهار مبداء را مراکز خوانند و طالعهای هر یک ازین مبادی
و مواقع کواکب در آن طالع دلیل احوال هوا بود در آن ربع و طالع
اجتماع نیز در همه ماه و طالع استقبال در نصف آخر معتبر بود و باید
که از مقتضی هر طالع مقتضای طبیعت زمان حاضر استثنا کنند چنانکه
اگر دلیل سرما بینند در تابستان حکم نکنند بسرما سخت و لیکن حکم کنند
بانک سورت گرما و همچنین در فصول دیگر این معنی را اعتبار
کنند و فتح الباب بعد انصراف قمر از کوکبی و اتصال بکوکبی که کانهما
هر دو متقابل باشند یا انصراف قمر از زحل تنها درین اوقات
تاثیر تمام بود بر وجهی که طبایع آن دو کوکب اقتضا کند **کلمه شصت و پنجم**
ینبغی ان تنظر عند اجتماع الزحل والمشتری فی دقیقة واحدة
الی المستعلی منهما علی صاحبه فتحکم بقوة طبیعته فی العالم
وکذلک یعمل فی العشرین الاجتماع الباقیة فی القران
الاصغر **ترجمه** قرانات ثنائی گفته آمده است در کلمه پنجاه و دوم
که بیست و یک بود از الجمله یکی قران مشتری و زحل بود که آنرا جنس در اول

مثلثات باشد قران اصغر خوانند و در وقت مقارنه این دو کوکب
نگاه باید کرد تا مستعلی کدام است بر دیگری و مستعلی آن باشد که بذروه
تدویر خود نزدیکتر باشد از دیگر کوکب بذروهٔ تدویر خود اگر مستعلی
زحل باشد دلیل فاش شدن جور و فساد باشد در عالم خاصه که ضعیف
و بطی السیر و راجع بود و اگر مستعلی مشتری باشد دلیل باشد بر فاش
شدن عدل و صلاح در عالم خاصه قوی و سریع السیر باشد و در
استقامت پس حکم عالم بحسب مقتضی طبیعت کوکب مستعلی باید کرد
چند در وقت قران اصغر یکی از قرانات بیت کانه باقی اتفاق
افتد و مستعلی از آن کوکب معین شود مقتضای طبیعت او را
در آن مدت که از قران اصغر تا دیگر قران باشد اعتبار باید کرد
و بحسب آن حکم عالم مر باید کرد کلمه شصت و ششم فی القران
الاصغر تفصیل القران الاوسط و فی الاوسط تفصیل
الاعظم فاذا تکلمت فی تفصیل فصحح جملته و لا تجعل
کلامک اضافیا فانه اضعف الشرحین ترجمه حکم قران
اعظم واقع در قران اوسط باشد که مقتضی دلیل و مناسب
دلایل قران اعظم باشد پس حکم قران اعظم مجمل باشد و حکم قران

اوسط تفصیل آن مجمل و همچنین در قران اوسط مجمل باشد که قران اصغر
تفصیل آن مجمل باشد پس در قرانهای اصغر باید که بر مقتضای
قرانهای اوسط و اعظم واقف باشی تا از نسبت توانی دانست
و حکم توانی کرد بوقوع مقتضای آن دلایل که در مجمل آمده
باشد چه اگر واقف نباشی حکم تو موقوف باشد بر حصول نسبت این
مفصل با آن مجمل و این ترجیح باشد ضعیف نسبت با آن حکم بعد از
علم مجمل کرد و موقوف نباشد بر شرط و قید بل حکم جزم باشد
پس شرح ضعیف تر حکم مجمل را حکم مفصل مفید باشد و قوی تر حکم
مفصل مطلق جزم کلمه شصت و هفتم اذا تبینت قوة دلیل
مسئلة فانظر ما قوته فی طالع تحویل تلک السنة و طالع القران
الاصغر و البرج المنتهی الیه لتلک السنة فعلی حسب قوته
فی الجمیع او ضعفه یکون استیلاء علی الحکم ترجمه کوکبی که در
مسئله دلیل حکم باشد در معرفت حال او در طالع آن وقت واقف
نباید کرد بلکه حال قوت و ضعف او در طالع حال و در طالع قران
اصغر و در برج انتهای آن قران اصغر باید دانست و بعضی طالع
اجتماع یا استقبال مقدم هم اعتبار کنند اگر در همه قوی باشد حکم

کنند بوقوع مدلول او و اگر ضعیف باشد در آن حکم توقف مجلا دهند و اگر
در بعضی قوی باشد و در بعضی ضعیف و کوکبی دیگر از و قوی تر باشد آن کوکب را با او شریک
کنند پس حکم کنند و این اعتبارات خاص بود بمعظمات امور کلمه شصت و هشتم
لا یقطع بالتسییر وحده دون نفاد عطایا الادلة واستدل
علی صحة التسییر بما انتهی الیه المولود ترجمه در معرفت عمر مولود
و تسییر هیلاج کنند سالی یک درجه مطلع از مطالع افق هیلاج بحسب موضع
او چنانکه گفته شد پس هرگاه که بقاطع رسد بموضع خوف باشد آنگاه نگاه
باید کرد تا عطیت کدخداه چند بوده است و چند گذشته اگر عطیت
تمام شده باشد حکم قطع کنند و انتهای طالع و هیلاج را که هر سالی برجی رود هم
اعتبار باید کرد چه اگر انتهاها هم بموضع قاطع رسیده باشد اقتضا و
قضیه تاکید حکم قطع کنند کلمه شصت و نهم استثنی فی کل شیء من القضا
بعتاد عجز القابل عن قبول کمال صورة الفاعل ترجمه در ما تقدم
ذکر رفت که وقوع حوادث بمجرد اقتضای فاعل تمام نباشد تا او را قابلی نباشد
که تاثیر فاعل را قبول کند اینجا میگوید اگر قابل از قبول تمام اثر فاعل عاجز
باشد بقدر عجز او از حکمی که کرده است کم باید کرد مثلا حکم اقتضای پادشاهی
کند کسی را که منزلت آن ندارد و از اولاد ملوک نباشد آن قدر رتبتی ممکن که

دولت و جاه او از اقران او زیاده باشد و حکم بحصول فرزند از خادم که در
طالع او اقتضا آن کند بیش از آن ممکن که کسی را بفرزندی گیرد و برین قیاس
کلمه هفتادم اذا کان النحس مشرقا دل علی الافة واذا کان مغربا
دل علی علة ترجمه آفت عبارت از مضرتی باشد که باعضا رسد از خارج
بدن و علت عبارت از مضرتی باشد که از داخل بود مثل تغیر مزاج و امراض
و بعضی گفته اند که آفت عضو آن باشد که زوال منفعتش حکمی نبود چون کوری
و کری و زمانت و علت آن باشد که افعالش مختل شود و زوال آن خلل
ممکن بود چون نزول آب که از اندکوش و برجای ماندن از نقرس و تشنج
و تغرب آن باشد که در مدخلها یاد کرده آمد کلمه هفتاد و یکم اذا کان
القمر فی مقابلة الشمس ولابس الکواکب اللطخیة دل علی الزمانة
فی العین و کذلک ان وجدت القمر فی الوتد و کان النحسان
مشرقین یطلعان بعده والشمس فی وتد النحسان یطلعان قبلها
وهما مقابلان فان المولود یذهب عیناه ترجمه آفتاب را دلیل
چشم راست نهاده اند و قمر را دلیل چشم چپ و کواکب لطخیه کواکبی را
گویند که خود در هم شده باشد چنانکه میان ایشان تمیز نتوان کرد
از سحابیات همچو اند و عدد ایشان معلوم است و در کتب مذکور

گویند

و بعضی غبار الطخی خوانند و بعضی بشنند پس میگوید چنین نیرین متقابل باشند

کرهم

در اوتاد طالع مولودی و مقارن کوکبی لطخی در ان چشم نیرها و تعلق دارد

نقصانی مزمن حادث شود و اگر با تقابل هر دو نیر در اوتاد نحسین بود از

قمر طلوع کنند و پیش از شمس در حد تشریق هر دو چشم مولود برود **کلمه**

هفتاد و دوم اصحاب الصرع هم الذین لا یرتبط قمرهم بعطارد

و لا یرتبط واحد منهما بالطالع فی موالیدهم و یکون مع ذلک

فی الوتد بالنهار زحل و باللیل المریخ و المجانین ایضا فعلی هذا

الا ان زحل باللیل فی وتد و المریخ بالنهار یو کذا ان ذلک خاص

الحوت

اذا کان الوتد السرطان او السنبلة او الحوت **ترجمه** سبب انکه

قمر دلیل حسرت و عطارد دلیل عقل و دانش و کیاست چنین بیکدیگر

ناظر نباشد دلیل آن بود که صاحب طالع وی بی دانش و بی کیاست

بود و چنین هیچکدام بطالع نیز ناظر نباشد این دلالت قوی تر شود و چنین

زحل در وتد بود بروز و مریخ در وتد بود بشب دلالت قوی تر بود

پس مولود صاحب صرع شود و اگر زحل بشب در وتد بود و مریخ بروز این

دلیل بمبالغت تر شود پس صاحب طالع دیوانه بود خاصه که وتد شرف

یکی از سه برج با عطارد بود و آن سرطان و حوت و سنبله است

و این موضع اقتضا مبالغه کند در حکم مذکور **کلمه هفتاد و سیم**

فی موالید الرجال اذا کان النیران فی بروج مذکرة فان

افعالهم تجری مجری الطبیعی و اما النساء فیفرطن فی غیر

الطبیعی و کذلک المریخ و الزهرة فان الجماع یکون علی ذلک

و تشریق هذین الکوکبین معین علی التذکیر و تغریبهما

معین علی التانیث و زحل یزید فی الخساسة و عطارد معین

علی الانهماک فی الشهوة و علی هذا فقس اضداد ذلک

ترجمه چنین در موالید مردان شمس و قمر در برج مذکر یا در ربعهای

مذکر باشند آن مرد در رجولیت تمام بود و بر عکس چنین در بروج

مونث یا ارباع مونث باشند شبیه بزنان باشد و در موالید زنان

چنین در بروج مذکر باشند در امور غیر طبیعی با فراط باشند و در

بروج مونث بر قاعدهٔ طبیعی باشند و مریخ و زهره چنین در موالید

مردان در بروج مذکر باشند مجامعت بروجه طبیعی کنند و اگر مشرقی

باشند بقوت تذکیر زنان را حظ تمام رسانند پس اگر در بروج

مونث باشند بود که میل بغلامان کنند و اگر با آن هم مغربی

باشند بعضی آن بود و ممکن بود که میل بآن کنند که با وی مجامعت کنند

که با وی مجامعت کنند و در موالید زنان چون شمس و قمر در بروج مؤنث
باشند و در ارباع مؤنث بر قاعدهٔ طبیعت زنان باشند و اگر در بروج مذکر
و ارباع مذکر باشند تشبه بمردان کنند و مریخ و زهره در بروج مؤنث
مجامعت بر وجه طبیعی اقتضا کنند و در بروج مذکر میل بصحبتی کنند
و از مردان دوری جویند و اگر مغربی باشند در شهوت و میل بمردان
مولع باشند و اگر با آنکه در بروج مذکر باشند بر حال ناظر باشند و مشرقی باشند
فضایح از او حادث شود و مجامعت عطارد و زهره در باب دلیل مبالغت باشد
در آن باب و افراط در شهوت و نظر مشتری اقتضا آن کند که آنچه از مردان
و زنان صادر شود مطابق قانون ملت باشد و نظر مریخ بزهره نظر غیر محمود
خلاف این اقتضا **کلمهٔ هفتاد و چهارم** من ارباب مثلثات الطالع
من النهریة ومن ارباب مثلثات التی هو صاحب النوبة ومن النیرین
بین امر المعیشة ومن ارباب مثلثات سهم السعادة بیّن العمر
ترجمه مدت تربیت چهار سال باشد از ابتداء وقت ولادت و چون
ارباب مثلثات طالع در اوتاد مسعود باشند و نحوس از ایشان ساقط
بود تربیت تمام شود خاصه که سعدی در طالع باشد و صاحب طالع نیکحال
بود و ارباب مثلثات رب مثلثه اول دلیل یکسال و چهار ماه باشد که

که ثلث اول مدت تربیت بود و رب مثلثه دوم دلیل ثلث دوم باشد
و شریک ایشان دلیل ثالث باشد و بعضی گفته اند صاحب مثلثه اول دلیل
یکنیمه باشد و شریک دلیل ثالث باشد و گفته اند صاحب مثلثه اول دلیل یکنیمه
باشد و صاحب مثلثه دوم دلیل نیمه دیگر که بعد از نیمه باشد و شریک ایشان دلیل
سدس باشد و ارباب مثلثات موضع نیر نوبت بروز شمس و بشب قمر
دلیل حال معیشت باشد پس اگر مسعود باشد و از نحوس پاک بود و در اوتاد
وجوه معیشت مولود بر وجه محمود بود خاصه که دوم مسعود باشد و صاحبش
نیکحال و اگر منحوس باشند بخلاف این و قسمت مدت تربیت بر ارباب
مثلثات چنانکه گفته آمد و حال نیرین هم دلیل باشد بر امور معیشت
و ارباب مثلثات سهم السعادة دلیل عمر باشند و بعضی از ارباب تنجیمات
استدلال کنند بر احوال همه عمر در مواضع دیگر معلوم شده است
که دلیل عمر از هیلاج و تسییر او باشد و دلیل عطیت بعضی مقدار عمر از
کدخدا و تسییر هیلاج **کلمهٔ هفتاد و پنجم** اذا کان المریخ مقابلا
لراس الغول ولم ینظر الیه درجة القطع سعد ولا فی الثالث
سعد و صاحب النوبة من النیرین مقابل للمریخ او فی تربیعه
فان المولود یضرب عنقه وان کان النیر فی وسط السماء صلب

جسد وان نظرت النحوس من الجوزاء والحوت قطعت یداه ورجلاه
ترجمه راس الغول کوکبیست نحس بمزاج مریخ در ثور که دلیل گردن
بشر چون با مریخ در یک جزو مجتمع بشر و سعدی ناظر نباشد که باز دارد
و سعدی در ثامن که بیت الموت است نباشد که دلیل بر دفع مرگ بشر
بر حال ناپسندیده و نیز توبت بر مقابله یا تربیع مریخ بود این جمله
اقتضای آن کند که گردن صاحب طالع بزنند پس اگر آن نیز در عاشر
بشر نزدیک بدرجه عاشر تن او را صلب کنند و اگر زحل و مریخ از جوزا
که دلیل دستهاست و حوت که دلیل پایهاست بیکدیگر ناظر باشند دستها
و پایها او ببرند و اصحاب تجربه این هر یک امثلها از تجربه خود ایراد
کرده اند کلمه هفتاد و ششم اذا کان المریخ فی الطالع کان توجه
ذلک المولود اثر ترجمه مریخ دلیل قطع و جراحت بشر و طالع دلیل
سر و روی پس بودن او در طالع بر وجهی محمود و سعدی ناظر نه این اقتضا
کند کلمه هفتاد و هفتم اذا جاسد المریخ صاحب الطالع فی الاسد
ولم یکن للمریخ حظ فی الطالع ولا فی الثامن سعد یحرق المولود
بالنار ترجمه اسد از بروج آتشی است دلالت بر آتش عبا النوع
بدو مریخ کوکب آتشی است پس اگر مریخ را در طالع حظ بشر نکند صاحب طالع

بشر مضرت او زیادت نکند سعد در ثامن مرگ باز دارد و پس چون این معانی
بنود اقتضای سوختن مولود بآتش کند کلمه هفتاد و هشتم اذا کان
زحل فی وسط السماء والذی له النوبة فی مقابلته والرابع برج
یابس مات المولود رديا وان کان مائیا مات غرقا وان کان
علی صورة الناس مات خنقا او تحت الفادح الا ان یکون المغادیع
سعد فی الثامن فیصیبه دنا ولا یکون منه میتة ترجمه
زحل در وسط السماء و نیز توبت در رابع بر مقابله او دلیل بد بشر اگر رابع
برج خشک بشر مولود در زیر بنای افتد و اگر برج آبی بشر غرقه شود
و اگر بر صورت مردم بشر و آن بروج هوائی بشر و سنبله و نیمه اول قوس
خنق یا در زیر چوب زدن بمیرد پس اگر در خانه هشتم سعدی بشر
این حوادث واقع شود اما سبب مرگ نباشد کلمه هفتاد و نهم تسییر
درجة الطالع لاعراض الجسد و درجة سهم السعادة للذات البدنية الفوائد
والمروة و درجة القمر لتعرف الجسد مع النفس و درجة الشمس
لحظوته من السلطان و درجة وسط السماء لما ینالهم من الاعمال
بالبروج المطالع کل درجة سنة ترجمه از تسییر درجه طالع حال بهیه
که تن را عارض میشود مانند صحت و مرض و عزل معلوم شود و از تسییر سهم

سعادت حال و توانگری و درویشی و سود و زیان و از تسییر قمر احوال
کرتن را بسبب نفس عارض شود چند نشاط و غم و ثبات و انقلاب و اخلاق
و دیگر احوال و از تسییر شمس حال اعمال جاهی و بهره که از جهت ملوک و سلاطین
یابد یا اضداد آن و از تسییر عاشر جاهی که بنسبت با زیردستان او حاصل
شود و علما که مباشرت آن کنند و نیکی و بد آن و این تسییرات بطالع
باشد طالع را بطالع بلد و عاشر را بطالع استوا و اکثر حال هر دو باشد
یا در دیگر مواضع غیر از آنکه بطالع افق آن موضع چنانکه گفته آمده است
هر یک درجه را یک سال **کلمه هشتادم** لیس تؤثر الکواکب فی موضع الا بعد
بعد ولم یبلغ الیه الولد **ترجمه** هر کوکب نحس یا سعد که در اصل طالع اقتضای
اثری کرده باشد چون بموضعی رسد که دلیل باشد بر حصول آن اثر در وقت
رسیدن او بآنجا یا بر موضع تسییر ما انتهی دلیل بلیغ کند که از وی تاثیری
بر مقتضای طبع او متوقع باشد اما هرچه بخلاف آن باشد که در اصل اقتضا
نکرده باشد تا بموضع مذکور نرسیده باشد از او هیچ اثر نباشد **کلمه هشتاد و یکم**
ان کان المریخ فی الحادی عشر و بره لا الذی یترفی الطالع فان صاحب
المولد خائن لسلطانه **ترجمه** یازدهم بیت المال عاشر است
و مریخ دلیل خیانت چون در یازدهم افتد حال صاحب طالع باشد بر زدی و خیانت

فی المولود

بموضع

تلف کند و چون صاحب حظ باید در طالع مولودی آن مولود خاین
و متلف آن مال باشد **کلمه هشتاد و دوم** اذا جاست الزهرة زحل
فی المولود ولها فی السابع حظ کان المولود وسیخ المجامعة
وعلی هذا فقس سایر البیوت کذلک واجتماع کل کوکب
مع کل واحد من النحسین **ترجمه** زهره دلیل مجامعت است
و سابع بیت نکاح و چون او را در سابع حظ باشد در دلالت قوی تر باشد
پس اگر با زحل در یک جزو مقارن باشد دلیل تباهی و پلیدی مجامعت
باشد چنانکه اختیار کند غیر مواضع مجامعت را بر آن موضع و با جلد
عمیره بر مجامعت برگزیند و اگر زحل مشتری باشد میل بسبیا حال بیش کند
پس اگر مریخ مجاسد زهره باشد میل بلواطه بیش کند و اگر مونث
بود بسحق و باشد که بمحارم میل کند و زنا بر نکاح ایثار کند و برین
قیاس و اگر مشتری که دلیل سعادت است در حادی عشر صاحب
حظ بود و با زحل باشد دلالت کند بر آنکه امید حصول چیزهای دارد
که مشتمل بر عیب و نقص باشد از امور پوشیده مانند حقد و بدخواستن
مردم و ضد نیت و مکر مردم را در واقع افکند و اگر با مریخ
باشد دلالت کند که او میل قتل و احراق و قطع طریق کند و اگر

عمیره را

شمس که صاحب جاه و سلطنت است در عاشر صاحب حظ بود و با زحل بود
و جاه او بطریق عذر و حیلت و مکر حاصل شود و اگر با مریخ باشد جاه او
بنهب و غصب و قتل و قهر حاصل شود و اگر عطارد که دلیل فهم و ذکا
و عقل است در طالع حظ دارد و با زحل بود دلیل بلادت و بلاهت
و سوء تدبیر بود و اگر با مریخ بود دلیل حدت و حرارت و طیش و جنون بود
و اگر قمر که دلیل سفر و حرکت در ثالث یا تاسع حظ دارد و با زحل — باشد
بود دلیل ثقل در حرکت و سکون به موضع و مکث بسیار در اسفار
و رنج رسانیدن خلق بود و اگر با مریخ بود دلیل تعجیل و قطع طریق
و کر بختی و قصد مردم کردن بود و برین قیاس بود **کلمه شانزدهم**

ما بین الأوقات تؤخذ من سبعة اوجه احدها بین الدلیلین
من التدبیر و الثانی ما بینهما من المشاکلة و الثالث مصیر — مسیر
احدهما الی موضع الآخر و الرابع ما بین احدهما و بین
الموضع الذی له فیه قوة و مراعیة و طبیعة الامر المطلوب — و مراعیة
و الخامس ما یختص به عطیة الکواکب بعد الزیادة و النقصان
و السادس تغیر شکل الدلیل علی الامر بالاستقامة و التشریق
و الرجوع و التغریب و ما یشاکل هذا و السابع مصیر — مسیر

کل کوکب الی موضع موافق له فی الطبع **ترجمه** هرگاه طالع امری از
امور اقتضای حادثه کند و خواهند که بدانند که آن حادثه در کدام
وقت واقع شود طریق معرفت آن از هفت نوع بود اول از ما
بین الدلیلین چنانکه در طوفان دال بود سرطان بود و موضع
قران در اول حمل و ما بین هر دو دولیت و شصت و شش بود — درجه مطلوب ص
و چندین درجه را سالی گرفته طوفان بعد از دولیت و شصت
و شش سال از وقت قران حادث شد و همچنین در کسوف — طالع
و خسوف ما بین طالع و جزوی که در وی خسوف یا کسوف بود
بگیرند بمطالع و نسبت آن تا نصف دور چندین نسبت ما بین اول — و این بعد را قوس خوانند ص
خسوف یا کسوف و ما بین وقت معظم تاثیر بود یا همه زمان تاثیر
و تبشرات و انتهای آن بیشتر ازین چنین بود دوم از ما بین
الدلیلین من المشاکله گیرند چنانکه اگر صاحب طالع بتدریس
یا تربیع کوکبی که رسد موافق او بود در طبیعت یا مخالف او
حصول مقتضای آن کوکب یا ضد آن در آن وقت حادث
شود و همچنین چون صاحب یا مطلوب و یا صاحب طالع متصل بود
بکوکبی که در مطلوب صاحب حاجت بود چون اتصال تمام شود

[illegible]

آن حاجت حاصل شود خاصه که صاحب در طالع بود و صاحب طالع در خانه
صاحب حاجت سیم رسیدن آن یک دلیل بهتر بموضع دیگر دلیل چنانکه
صاحب طالع دران صورت که جای مطلوب بهتر بوقت آنکه بصاحب
عاشر یا بدرجه عاشر رسد آن مطلوب بر آید چهارم آنکه صاحب حاجت
کدام وقت بموضعی رسد که او با دران موضع قوتی بهتر با آن موضع
بر طبیعت مطلوب بهتر مثلا صاحب خانه مال بدرجه شرف خود رسد
یا بسهم سعادت رسد که او هم اقتضای حصول مال کند پنجم
آنچه از عطیت کدخدای بعد از زیادت سعود ناظر و نقصان
نحوس ناظر حاصل آید و آن مدت عمر مولود بهتر ششم آنکه سکل
دال بر امری از آن اقتضا کند متغیر شود بسبب استقامت یا رجوع
یا تشریق یا تغریب چنانکه اگر کوکب دلیل حاجت بهتر و متوجه بهتر
بدلیل نجح آن حاجت و پیش از وصول او راجع شود بقدر مدت
رجوع و اقامت تاخیر افتد در حصول آن حاجت یا بعد از آنکه
مستقیم شود و باز آنجا رسد و همچنین در استقامت و تشریق باز رسد
و تغریب مثلا برجوع بدلیل نجح نشوند و پیش از آن مستقیم
باز شود و با موضع نرسد الا بعد از مرور ایام استقامت

و اقامت و همچنین در تشریق و تغریب اگر دلیل تحت الشعاع بود و بتشریق
یا تغریب بیرون آید بمطلوب واصل نشود همچنین وقت رسیدن
کوکبی که مقتضی مطلوب بهتر بموضعی که موافق او بهتر در طبیعت
چنانکه دلیل سفر بخانه سفر رسد مثلا کلمه سی و چهارم اذا تکافات
الدلایل فی الامر وضده فانظر الی طالع الاجتماع او الاستقبال
ایضا فان تکافات فلا تعجل بالقضاء ترجمه هرگاه که در طالع
سوال یا در طالع سال یا طالع مولودی یا مثلا دیگر دلیلی بر حصول
مطلوب و دلیلی بر فوت آن مطلوب متکافی شوند و همچنین دیگر
دلایل رجوع بطالع اجتماع یا استقبال متقدم باید کرد اگر دران
طالع یک طرف را رجحان یافته شود بران حکم کنند و اگر دران طالع
هم متکافی باشند در حکم توقف باید کرد بسبب عدم رجحان یکی
تخلل از دو طرف کلمه سی و پنجم وقت تخلل العامل دلیل
لما بینه و بین سلطانه و وقت جلوسه لحاله فی عمله ترجمه
از طالع آن وقت که پادشاه عملی بکسی می دهد طلب معرفت حالی باید
کرد که میان او و آن پادشاه رود که بالای او بود و از طالع
آن وقت که دران عمل خوض کنند و بان شغل نشینند طلب معرفت

حاصل باید کرد که او را دران عمل حادث شود با کسی که در تحت حکم او باشند

کلمهٔ بیست و ششم اذا کان صاحب طالع جلوس عامل المریخ وهو
فی الثانی او ملتبس بصاحب الثانی فانه یجحف باموال من یتقلد
علیه سیما ان کان صاحب الثانی المشتری ترجمه خانهٔ دوم طالع
جلوس عامل خانهٔ مال آن جماعت رعیت بود که آن عامل بر ایشان حکم بود حاکم
پس چون صاحب طالع مریخ بود و مریخ در خانهٔ دوم بود یا با صاحب خانهٔ دوم ملتبس
عداوت ناظر بود آن عامل مال از جماعت رعیت تلف کند تلف تمام خاصه
اگر مشتری صاحب خانهٔ دوم بود و با مریخ در خانهٔ دوم که اگر تلف بیش بود
چه مشتری منحوس از نحوست نحس باز نه دارد بعد از آنکه زحل با نحس دیگر
نحوست باز دارد چه نحوس مکانی و متدافع تأثیر یکدیگر شوند و سعود
منحوس مکاوحت بکنند بل دلیل نقصان مال کنند خاصه مشتری که دلیل کند
مال بود مطلق و صاحب خانهٔ دوم بود درین صورت کلمهٔ بیست و هفتم
اذا وقع صاحب الطالع الی صاحب الثانی بالتدبیر من مشاکلة
مودة انفق العامل نفقات جمة وان کانت من عداوة جمعها
واذا وقع صاحب الثانی الی صاحب الطالع التدبیر اکتسب
فان کان ... وان کان من عداوة

فیستغلهم ومکادهم ترجمه اتصال صاحب طالع جلوس عامل بصاحب خانهٔ دوم
از نظر دوستی اقتضای آن کند که عامل دران عمل مال بسیار نفقه
کند و بسبب آن او را خسارت مفرط نباشد و از نظر دشمنی اقتضای آن
کند که درین نفقات زیان بر وی افتد و اتصال صاحب الثانی بصاحب
طالع از نظر دوستی اقتضای آن کند که عامل کسب بسیار کند بر وجهی
که رعایا ازو راضی باشند و از نظر دشمنی اقتضای آن کند که رعایا
دران کسب ازو راضی نباشند بل بکراهت و سخط ایشان مقرون باشد
کلمهٔ بیست و هشتم الشمس ینبوع القوة الحیوانیة والقمر
ینبوع القوة الطبیعیة وزحل ینبوع القوة الماسکة و
المشتری ینبوع القوة النامیة وعطارد ینبوع القوة الفکریة
والذکریة والمریخ ینبوع القوة الغضبیة والزهرة ینبوع
القوة الشهوانیة ولذلک یکون عطارد والمریخ والزهرة
فی الموالید دالة علی اخلاق صاحبه وصناعته ترجمه
ترکیبات که در عالم کون و فساد بود معدنی بود و نباتی و حیوانی
و در نباتی ترکیب اول موجود بود و در حیوانی ترکیب اول و دوم
موجود بود و قوای هر یک تا سلک اجزا تواند بود از چهار قوة

یعنی ترکیب اول که منسوب بطبیعیات است و ترکیب دوم که منسوب بنباتات
و ترکیب سوم که منسوب بحیوانات و تماسک اجزا که در همه شرط است
تا باقی بنزد اما دریزین و علویین و سه کوکب باقی یعنی مریخ که غضب
بآن منسوبست و زهره که شهوت بآن منسوبست و عطارد که تمیز ذکر
و فکر بآن منسوبست باعتبار مبادی اخلاق باشند چه اصول اخلاق
این سه قوت اند که از یکی بر وجه محمود شجاعت حادث شود و بر وجه مذموم اضداد
آن چون تهور و جبن و از دیگر بر وجه محمود سخاوت و عفت و بر وجه مذموم
اضداد آن چون اسراف و بخل و فسق و خمود شهوت و از سیوم بر وجه محمود
حکمت و علم و بر وجه مذموم جربزه یا بلاهت حادث شود و جملگی اخلاق
فاضله و رذیله در تحت این اصول باشد و باعتبار دیگر مبادی صناعات
باشند چه صناعت مولف باشد از دو جز ملکات و حرکات یا بر سبیل ضرب
باشد یا بر سبیل دفع و اول منسوب بعطارد باشد و دوم منسوب بزهره
و سیوم منسوب بمریخ پس از صلاح حال این سه کوکب اخلاق و صناعات
پسندیده حادث شود و از فساد حال ایشان اخلاق و صناعات
ناپسندیده حادث شود **کلمه سی و دوم** زمان انتقال البروج
فی التحویل من جمیع البروج الاثنا عشر ثمانیة وعشرین یوما وساعتان

وثمانیة عشر دقیقة من الساعة بالتقریب من جهة
الطالع فی الارض اربعة وعشرون یوما وثلث یوم بالتقریب
فاما الشهور الشمسیة فمن انتقال الشمس من الدرجة
التی کانت فیها عند المولود الی مثلها من سایر البروج
شرح انتهای شهور که در سالی سیزده برج رانند حصه یکی
از سال بیست و هشت روز و دو ساعت و نجده دقیقه باشد از
یک ساعت به تقریب و آن از قسمت مدت یک سال که شمسی بود بر سیزده
و چون از طالع تحویل سالی تا طالع تحویل دیگر سال برانند و آن
دوازده برج با فضل دور و فضل دور سیزده دیگر هر از جدول
مقدار دیگر است و بطلمیوس سه برج گرفته است پس چون مدت
یک سال شمسی را بر سیزده برج قسمت کنند حصه هر برجی بیست و چهار
روز و ثلثی بود بتقریب لکن العمدة ار از طالع باید گرفته
و بازاء آن از درج سواکب هر موضع معلوم می باید کرد
واما شهور شمسی از ابتداء وقت ولادت تا رسیدن آفتاب
بهمان درجه و دقیقه از برج دیگر یکماه شمسی بود و اینها هم
مختلف باشند بعضی سی و یک روز و کسری و بعضی سی و نه روز

وکسر رفته و بعضی میان هر دو جانکه از اعمال نجوم معلوم کردد
کلمه نودم اذا اردنا تسییر سهم السعادة فی سایر سنی التحویل ۹۰
اخذنا من موضع الشمس الی مکان القمر فی المولود والقیناه
من درجة الطالع شرح به نزدیک بطلمیوس و دیگر متقدمان سهم السعادة شرح
بروز و بشب از تقویم آفتاب تا تقویم ماه گیرند و از طالع بیفکنند
و اما متاخران بشب از موضع ماه تا موضع آفتاب گیرند و از طالع
بیفکنند و اگر بروز از موضع ماه تا موضع آفتاب گیرند و بشب از
موضع آفتاب تا موضع ماه و آنرا سهم الغیب خوانند بعد از آنکه
موضع سهم السعادة معلوم شود آنرا در تحویل السعود و کمیت تسییر کنند
و بیشتر از این در تسییر سهام ذکر رفته است کلمه نود یکم الطلب حال الجد ۹۱
من الرابع و صاحب العم من السادس و حال الخال من
الثانی عشر و علی هذا فقس شرح جد پدر پدر باشد و چیز رابع شرح
دلیل پدر است رابع رابع دلیل جد باشد و ثالث او که سابع است دلیل
عم که برادر پدر است آنجا و دریں دلیل هم طالع باشد که رابع عاشر است
و خال که برادر مادر است ثانی عشر است که ثالث عاشر است و بر این قیاس دیگرها
کلمه ... ۹۲

الطالع وان کان غرضنا الطهر السر فان جنسه من جوهر
موضع الدلیل وصاحب الساعة دلیل علی لونه ومکانه
القمر یدل علی حداثته وقدمه و هو زمانه فان
کان فوق الارض و کان قبل الاستقبال کان حدیثا
وان کان تحتها و کان بعد الاستقبال کان قدیما
و من صاحب سهم السعادة تستدل علی طوله وقصره ومن
صاحب درجة الطالع وصاحب درجة وسط
السماء ایهما کان فی وتد وصاحب القمر علی طبیعة
وهو اعلم شرح این کلمه در استخراج خبی گفته است و خبی موجودی
بود که پوشیده دارند و از وی سوال کنند تا از حکم نجوم
بگوید که چه چیز است و دلیل در این موضع کوکبی را شناخته که در
طالع و موضع نیرین حظ بیشتر دارد و متصل نباشد بدیگری
پس اگر متصل بود بکوکبی و آن کوکب بکوکبی دیگر آن کوکب را
که انتها اتصال باو باشد دلیل بود و چیز دلیل ناظر بطالع
بود چیز خبی از جوهر طالع بود نبات اگر بشر بشر و حیوانی
اگر صورت حیوان بود و همچنین ارضی ... هوایی
... رطوبت و یبوست

اگر دلیل بطالع ناظر نبود دلیل حسن او موضع دلیل بود و صاحب بیت
دلیل لون او بود زحل سیاه و مریخ سرخ و شمس زرد و قمر سپید
و برین قیاس و مکان قمر دلیل زمان بود اگر فوق الارض بود
نو بود و اگر تحت الارض بود کهنه و گفته اند قبل الاستقبال نو بود
و بعد الاستقبال کهنه و گفته اند دلیل اگر شرقی بود نو بود
و اگر مغربی کهنه بود و از صاحب سهم السعادة درازی و کوتاهی
او بشناسند و از صاحب درجهٔ طالع و صاحب درجهٔ وبال …
هم کمال … بود و صاحب درجهٔ قمر درجهٔ طبیعت او بشناسند و …
کامها که بود بطلمیوس گرفته و این دلایل بعضی بروج و کواکب
برین جمله در موضعها مذکور بود و دلیل کوکبی بود که در طالع
و موضع نیز نوبت و موضع سهم السعادة خطا بیشتر دارد
و اگر یک کوکب نباشد کوکبی که از اول حکم تحت تر بود **کلمه … دهم**

اخوف لا دلالة على العليل دخول دليل في مثلثة تحت
الشعاع ويكون سهم السعادة منحوسا **شرح** چون از …
… دلیل او … که در گذشته گفته شد …

انفصال صاحب طالع یا قمر بود که هر دو با یکی قوی تر بود تحت الشعاع بود
و سهم السعادة منحوس تمام تر این دلیل بود بر خطر بیمار و دیگر بغایت
منحوس بود **کلمه [illegible]** زحل للعليل المشرق والمريخ للعليل
المغرب اقل ضررا وعلى هذا يكون زيادة سعادة
المشتري والزهرة في الجنوب والشمال **شرح** اگر دلیل
بیماری زحل و مشتری بود و یا مریخ و مغربی بود ضرر ازیشان
کمتر بود و اگر مشتری و شمالی بود و یا زهره و جنوبی باشد سعادت
او بیشتر بود از اوقات دیگر **کلمه … دهم** لا تعتمد على مشا

الاحوال الصور قبل ان تعرف مشاهدة الاوضاع
فان الرياسة ينتقل في كل اجتماع فاذا اصحت البينة
في الرئيسين اعطيت الرئيس والمرؤس ما يجب لهما
وسلمت من الخطا **شرح** نیز در معرفت احوال رئیس و مرؤس
بر معرفت متعلق طالع دلایل تنها حکم مکن بیش از آنکه
متعلق اوضاع کواکب معلوم گردد موجب اختلاف
قرانات و اجتماعات کواکب … منتقل شود از …

مردم بسعد و جبر دلالت کواکب و اوضاع ایشان در باب
رباب شناخته باشی و حال احتیاج هر صنف و اخلاق ایشان در تکبر
و تواضع و عدل و جور و تسخیر و انقیاد و غیر آن شناخته باشی
بعد از آن حکم تواند کرد بر حال رئیس و حال مرؤس بحسب اقتضاء
دلایل و قوابل و از خطر سلامت یابد **کلمه نود و ششم** اقوی الادلة — کلمه ۹۶
فی المسئلة یدل علی ما فی ضمیر السائل **شرح** دلیل همانست — شرح
که در پیش گفته آمد یعنی کوکبی که حظ او در طالع و موضع نیر نوبت
و سهم السعادة بیشتر بود و جبر او لا و بیار بود و در قوی تر به
نظر باید کرد و اگر در بیت السلطان بود دلیل سوال از
پادشاه خواهد کرد و اگر در بیت المال بود از مال پرسد
طریق بشارتی که در ضمیر سائل بود **کلمه نود و هفتم** صاحب الاجتماع — کلمه ۹۷
والاستقبال اذا وقع فی اوتاد الحاجة تمت و کذلک
ما یحتاج الی الثبات و اذا استولی احد و هو فی وسط السماء
ظهر علیه فی زمانه **شرح** این کلمه در نسخه که احمد بن یوسف و ابو العباس — شرح
اصفهانی شرح کرده [illegible] نیست بعضی بعد از دو کلمه

دیگر بصاحب اجتماع و استقبال کوکبی میخواهد که حظ او در طالع
و در جزو اجتماع و استقبال مقدم بر سوال بیشتر بود و حال
سوال از مطلوب خواهد بود یا نه و صاحب اجتماع یا استقبال
مقدم بر سوال در وتدی از طالع سوال افتد یا در خانه
مطلوب المطلوب حاصل شود و همچنین چیزی کاری کنند
که خواهند ثابت بود مانند بنائی که بنهند آن کوکب را
در طالع ابتدای آن کار یا در وتدی دیگر نهند و چیز
کسی نهان شود از کسی و آن کوکب در وسط السماء باشد ظهور او
بر روی اتفاق افتد پس اگر مسعود بود بر وجه صالح
باشد و اگر منحوس بود بر وجه فاسد **کلمه نود و هشتم** یکاد ان یکون — کلم[ه]
ما یطلع مع کل درجة یکون مشاکلا لما وقع
علیه اختیار المولود و کذلک ما یطلع مع کل وجه
مشاکلا للصناعة **شرح** در کتب که منسوبست به تنکلوشا — شر[ح]
بابلی آورده اند که با هر درجه چه طلوع کند و از هند
همچنین روایت کرده اند و در مدخل ذکر کرده اند
که با هر درجه طلوع کند [illegible]

بهنگام اختیار مولود بطالع خویش نسبتی بود با آن جزوی که با وی در طالع
او طلوع کند و ساعات و نسبتی بود با جزوی که بوجهی که طالع او در آن وقت
بشد طلوع کند **کلمه دهم** المواضع التی یقع فیها اثر الکسوف
والمقامات ومبدا الرجوع والاستقامة هی الاوتاد
والقریبة من مواضع الکسوف فی الموالید والتحاویل
للاشخاص والملوک التی یدل علیها ویثبت فیها
وطبیعتها ما یؤثر فیه علی حسب موضع الکسوف وغلبة
صور الکواکب الثابتة وطبعها فی برج الکسوف
من الکواکب المتحیرة ومقدار ما یلحق علی مقدار اثر الکسوف
فی النیرین وهو مقدار ما ینکسف منهما وعلی هذا
یتکلم فیما یتبین من خیر او شر **شرح** درین کلمه احکام بسیار است
که در لفظ مختصر ایراد کرده است و موضعهایی که آثار کسوف
و خسوف و آثار مقامات کواکب متحیره و مبداء رجوع و استقامت
ایشان در آن مواضع واقع شود و اوتاد بود که منسوب باشد
بمواضع کواکب و نزدیک بود بآن مواضع و آن طالع و هیلاج
بود در کسوف که [illegible] بود و عاشر و سابع و رابع

از جهت مغرب بود و بروج آن اوتاد از طالع موالید
و تحاویل اشخاص آن نسبتی اعتبار باید کرد و آنچه
منسوب باشد با آن اوتاد مانند ابدان و نفوس که منسوب
بطالع بود و سلطان و عمل و ازواج و شرکا که منسوب
بدیگر اوتاد بود و همچنین شهرها که منسوب باشد به بروج
آن اوتاد و برج کسوف و آن طبعهای که از اصناف
موجودات مدلول برج کسوف باشد و صورتهای کواکب
ثابته و طباع کواکب متحیره که واقع در آن برج باشد در وقت
کسوف طلوع کنند و مقدار اثر بقدر مقدار منکسف
باشد از نیر و زمان اثر بقدر زمان او فوق الارض
چنانکه در کتب احکام مذکور باشد و همچنین در آنچه متعلق
باقامت و رجوع و استقامت سعود و نحوس باشد بحسب
باوتاد مذکور سخن میباید گفت از خیر و شر و این
کلمه مجمل است و تفصیل این در اربع مقالات بطلمیوس مذکور است
کلمه [illegible] علی [illegible] الاجتماع والاستقبال

في الارباع والادباع اذا قووا وعز وغلا ما يدلون عليه
واذا ضعفوا اهان ورخص وكذلك ان اسرع
سيرهم او بطوا شرح جنز مستولى بر او ودلالتها اجتماع
واستقبال بود وتربيع آفتاب [illegible] حال اثر آن جنز كه مدلول
مستولى اثر عزيز وگران بود وچنز ضعيف اثر خوار
وارزان وچنز سريع السير اثر رواج يابد وچنز بطى السير
كاسد گردد كلمه صحيحه النيازك وذوات الذوائب
من ثوابت النجوم وليست منها شرح ثوابت نجوم اثار علوى
وبنا ذكر ستاره كه آن ذو الذوابه وحربها واشال آن
از جمله ثوابت النجوم اند ودر بعض نسخها اين كلمه واكه نبوده
بيك كلمه شمرده اند كلمه صحيح ودرا النيازك يدل على جفاف
الانجم فاذا كانت في جهة واحدة دلت على رياح
تعرض في تلك الجهة وان كانت شايعة في الجهات
كلها دلت على نقصان المياه واضطراب الهواء وعلى
جيوش تقصد الاقاليم وتطلب ملوكها تخالفها الاعقاب

لما عليه الاجتماع فيه فاما ذوات الذوائب فهي التي
يكون بينها وبين الشمس احد عشر برجا فاذا ظهر
فيها ذو جمة وكان ظهوره في وتد من اوتاد الدولة
فيموت ملك فيها او عظيم فيها واذا كان فيما
يلي وتد من اوتاد الدولة اضطربت ذخائرهم
واستبدل بوزيره وان كانت ساقطا عن الوتد
اثار الشجون والامراض وكانت اكثر الميتة فجاءة
ويختلف الناس خلافا في الرأي بذلك الاقليم
وان كان ذو الذوابة فانه يخرج على الملك
خارجي وان كان ذو الذوابة ليس في سيره ابدا
يكون من المغرب الى المشرق فان الخارجي يأتي
من البعيد الى الاقليم فان لم يكن سائرا فان
الخارجي من وسط الاقليم شرح در كتب اثار علوى
گفته اند دخنه كه از زمين مرتفع شود چون از طبقه زمهرير
بگذرد واگر در هواى حار رسند مشتعل گردد از اشتعال آن

www.icar.ir

شهب تولد کنند و اگر با ثیر رسد آنجا نیازک و ذوات الذوائب
شود و همه مراتب بحسب اشکال آن بود لیکن چیز ظهور رش بسبب تأثیر حرارت
آفتاب در اجزاء ایشان است از زمین و دلیل خشکی هوا و خشکسالی
بخارها بود و چیز در یکجهت بود در آن جهت باد تولد کنند چه باد
دخانی بود که مرتفع شود و در طبقه زمهریر سرد شود و باز آید
و چیز در همه جهت بود دلیل نقصان آبها و اضطراب هوا
از همه جوانب و نیز دلیل بود بر آنکه لشکرها مخالف قصد
اقالیم کنند و ملوک را زحمت دهند و آن از سبب تغییر مزاج
ایشان بود و استیلای قوت غضب بر مزاجها که موجب
تعصب و طلب حرب بود و آن لشکرها مخالف اعتقاد جمهور آن
اقلیم باشند بسبب انحراف مزاجهای ایشان بود از اعتدال و ذو
الذوائب گفته است در یازدهم برج آفتاب بود بعضی در وقت
صبح در مشرق طلوع کند و این واجب نیست چه در هر دو جهت
مشاهده افتاده است لیکن چیزی که اینجا در یازدهم ذو الحجه پدید
آید و آن بر شکل ... بود و شعاعهای باریک از او

مانند مویهای سر بیرون آمده و ظهور رش اگر در درجه
طالع دولتی بود پادشاه آن دولت یا بزرگی بمثابت پادشاه
بود بمیرند و اگر در مال الدولة بود ذخایر اموال او بکل
مستأصل شود و وزیر بدل کنند و اگر ساقط بود از او تا دو
دمها و بیماریهای بعض اعراض نفخی و چشم حادث شود
و بیشتر مرگها مفاجاة بود و رایهای مردم درین اقلیم مختلف
شود و اگر ذوالذوائب سیر کند و گفته است که سیر او همیشه
از مغرب بمشرق بود و ما بخلاف این مشاهده کرده ایم
بل صواب آنست که اگر مشرقی بود سیر بجانب مغرب کند
و اگر مغربی بود سیر بجانب مشرق و ما دیدیم که در مغرب
پدید آمد و سیر کرد در طول بجانب مشرق و در عرض
از جنوب بشمال تا آنگاه که ابتدای الظهور رسید لیکن گفته اند
اگر سیر کند خارجی که قصد اقلیم کند از موضعی دور آید
و اگر سیر نکند هم از آن اقلیم برخیزد این است تمام کلیات
ثمره و تعبیر آن در آخر کتاب بابین عبارت آورد